

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

ปกิณณกธรรม

เล่มที่ ๑๑

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สารบัญ

หน้า

ความรู้ขั้นปริยัติคืออะไร	๑
ความเป็นธรรมปรากฏกับปัญญาที่อบรมแล้ว	๔
โกรธเป็นเวา – โกรธเป็นธรรม	๔
ต้องเข้าใจถึงแก่น คือ ตัวธรรม	๗
เวทนา ๕ โดยนัยทุกข์ ๓	๑๓
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๑	๑๓
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๒	๑๖
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๓	๑๘
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๔	๒๑
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๕	๒๕
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๖	๒๖
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๗	๒๗
สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๘	๓๑
ศึกษาธรรมเพื่อการขัดเกลากิเลส	๓๔
ทำอะไร เมื่อเสียรู้	๓๕
ทุกอย่างต้องตั้งต้นที่ปรมาตถ์	๓๗
จิตทั้งหมดมีหน้าที่เดียว	๓๘
ชาวพุทธควรปฏิบัติตนอย่างไร	๔๒
หน้าที่ของชาวพุทธ	๔๓
พระโพธิสัตว์เป็นอริยบุคคลหรือไม่	๔๗
เข้าใจธรรมที่กำลังปรากฏถูกต้องคือการปฏิบัติ	๔๗
การคุมกำเนิดเป็นอกุศลกรรมไหม	๔๙
พุทธมามกะคืออะไร	๔๙

สารบัญ

หน้า

จุดมุ่งหมายคือความเข้าใจ	๕๑
ปฏิบัติธรรม ต้องเข้าใจธรรม	๕๕
ปฏิบัติธรรม สมควรแก้ธรรมหรือยัง	๕๗
ศึกษาจนกว่าจะเห็นคุณของพระธรรม	๖๐
ตามขั้นความเข้าใจของธรรม	๖๒
ประโยชน์ที่ได้ ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ	๖๓
ปรมัตถธรรม ๔ - ชั้นที่ ๕	๖๔
จิต มนะ มนายตนะ หทย	๖๗
สังขารโดยนัยต่างๆ	๗๐
ทุกข์ที่แท้จริง ๑	๗๔
ทุกข์ที่แท้จริง ๒	๗๖
พระธรรมคุณ ๖ ประการ	๗๙
ความหมายของ อกาลิโก	๘๒
ความหมายของ ปัจัตตัง	๘๔
เข้าใจคือเดี๋ยวนี้	๘๔
อยาก ๑	๘๕
อยาก ๒	๘๙
ค่อย ๆ รู้สภาพธรรมที่กำลังมีในขณะนี้	๙๑
มีฉนุปปฏิทาที่เป็นกุศลก็มี	๙๒
ความเป็นอภิสังขารของเจตนา	๙๓
เพราะต้องเป็นเรา	๙๕
จะแก้วิบากกรรมได้มั๊ย	๙๗
ตามปกติ ตามความเป็นจริงขณะนี้	๙๙

ความรู้ชั้นปริยัติคืออะไร

จรัญ ผู้ที่ฟังธรรมะ และมีความเข้าใจในสภาพธรรมในขั้นการฟัง จะต่างกับผู้รู้แจ้งธรรมะอย่างไร ทั้ง ๆ ที่ต่างก็รู้ธรรมะ และเห็นความเป็นคน สัตว์ สิ่งของ เหมือน ๆ กัน

สุ. ปัญญาระดับปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ไม่เหมือนกัน

จรัญ อยากให้ท่านอาจารย์ช่วยแสดงว่า ปัญญาชั้นที่ต่างกัน ต่างกันอย่างไร ระหว่างชั้นปริยัติกับชั้นอื่น

สุ. ขณะนี้จะอะไรปรากฏ

จรัญ แข็งครับ

สุ. ปริยัติใช่ไหม ถ้าอยากจะรู้ว่า ปริยัติคืออะไร ปัญญาชั้นปริยัติคืออะไร ก็ถามว่า ขณะนี้จะอะไรปรากฏ ถ้าตอบว่า แข็ง นั้นแหละ คือ ปริยัติ

จรัญ ถ้าตอบว่า สภาพธรรมอย่างหนึ่ง

สุ. เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ก็จะต้องหมายความว่า ขณะนั้นทำไมตอบอย่างนี้ว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ก็ถามต่อไปอีกว่า ที่ตอบอย่างนี้เพราะอะไรจึงตอบว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง

จรัญ เพราะว่าจำได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นธรรมะ

สุ. นี่ก็ปริยัติ ก็แสดงให้เห็นว่า ถ้าจะเข้าใจว่า ความรู้ระดับปริยัติคืออะไร ก็คืออย่างที่ตอบ

นิภัทร ในสมัยพุทธกาล การศึกษาธรรมะ ไม่มีหนังสืออ่าน หนังสือมีใช้แล้วสมัยนั้น แต่ไม่นิยมเอามาเขียนภาษาธรรมะ การศึกษาธรรมะสมัยนั้นก็ฟังโดยตรงจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือจากพระอรหันต์ จากพระสาวกทั้งหลายที่ท่านรู้ ฟังโดยตรงเลย ไม่ผ่านตำรา ไม่ผ่านตัวหนังสือ ฟังเสียงตรงจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสู่ผู้ฟัง แล้วผู้ฟังก็เข้าใจได้ทันทีว่า หมายถึงอะไรที่พระพุทธองค์ตรัส ถ้าเราอ่านแต่ตำราอย่างเดียว ยึดติดแต่ตำราอย่างเดียว โดยไม่เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ปรากฏในชีวิตประจำวันของเรา ก็ทำให้เราห่างเหินจากความจริง ถ้าเราเข้า

ใจความจริงจริง ๆ จากสภาพธรรมที่ปรากฏในชีวิตประจำวันของเราแล้ว ก็ตรงกับที่ท่านว่าไว้ แต่เราจะเอาตำราเป็นเครื่องทดสอบ เราจะพลาดนะครับ ถ้าเราจะเอาปริยัติไปพิสูจน์ความจริง ก็เป็นเพียงชื่อ เป็นแต่เพียงเรื่องราวที่ได้พิสูจน์ อย่างที่ท่านอาจารย์ถามคุณจรัญ

ส. นี่คือ ความต่าง เพราะเหตุว่า ปกิณณกรรมดาเราจะเข้าใจชื่อของสติ แต่เวลาที่เป็นสติที่เป็นไปในท่าน เราไม่รู้เลย เพราะว่าไม่ปรากฏ เป็นไปในศีลก็ไม่ปรากฏ แต่ถ้าเป็นสมถภาวนาก็ไม่ปรากฏว่า ไม่ใช่ตัวตน

แต่เวลาที่เป็นสติปัฏฐาน หมายความว่า ลักษณะของสติปรากฏ เพราะเหตุว่า ธรรมดาเรากระทบสิ่งที่แจ้ง ทุกคนตอบได้ แฉ่ง ผิด ร้อน หวาน ตอบได้หมด เสียอะไรก็ตอบได้ เพราะว่าได้ยิน ก็เป็นวิญญาณแต่ละทาง เช่น จักขุวิญญาณกำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏ โสทวิญาณกำลังได้ยินเสียง ถ้ามีกลิ่นก็ฆานวิญญาณกำลังรู้กลิ่น ถ้ากำลังลิ้มรส ชิวหาวิญญาณกำลังลิ้มรส ถ้ากระทบสัมผัสกายวิญญาณเป็นสภาพที่รู้แจ้ง ขณะนั้นไม่ใช่สติปัฏฐาน เป็นกายวิญญาณที่รู้แจ้ง เป็นปกิณณกรรมที่ทุกคนตอบได้ เด็กเล็ก ๆ ก็ตอบได้ ใครก็ตอบได้

แต่ขณะใดที่สัมผัสเกิดระลึก ต้องมีการฟัง มีความเข้าใจว่า ไม่มีตัวตนเลย แต่ว่ามีธาตุหรือสภาพธรรมที่สามารถปรากฏ ถ้าอย่างทางกาย ก็คือ ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว ซึ่งขณะนี้กำลังปรากฏ แต่ว่าปรากฏแล้วผ่านไปเร็วมาก ทางมโนทวารวิถีก็เกิดต่อ เป็นโตะ เป็นแก้อี้ เป็นคน เป็นอะไรไป

แต่ถ้าขณะใดที่เกิดระลึกไม่ต่อไปเป็นบัญญัติ แล้วก็มีมีความเข้าใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ค่อย ๆ เกิดขึ้นว่า ลักษณะนี้ก็เป็นสภาพธรรม โดยไม่ต้องพูด แต่รู้ว่า แฉ่งมีจริง ๆ เป็นสภาพธรรม แล้วลักษณะของแข็งก็ไม่ใช่ลักษณะที่รู้แจ้ง ขณะนั้นมีสภาพธรรม ๒ อย่างที่แจ้งปรากฏ คือ แฉ่งกับรู้แจ้ง

เพราะฉะนั้นขณะนั้นที่รู้ว่า กำลังค่อย ๆ เข้าใจ เพราะเร็วมาก สันนิทเตยเอง จะเข้าใจทันทีไม่ได้ แต่ต้องที่ละเล็กทีละน้อยที่จะรู้ว่า ลักษณะรู้คืออย่างนี้ ที่กำลังรู้แจ้ง คือ อย่างนี้ มีจริง ๆ อย่างนี้ นี่คือ สติปัฏฐาน แต่ยังไม่ใช่เป็นปฏิเวธ เป็นแต่เพียงการเริ่มที่จะอบรมความรู้ถูก ความเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเคยเป็นคน

เป็นสัตว์ เป็นสิ่งโน้นสิ่งนี้ แต่รู้ว่า ขณะนั้นเป็นเพียงธรรมะแต่ละอย่างซึ่งมีจริง ๆ คนนั้นก็รู้ว่า ขณะไหนหลงลืมสติ ขณะไหนมีสติ

นี่เป็นขั้นต้น คือ ต้องรู้ความต่างของขณะที่มีสติกับขณะที่หลงลืมสติ ซึ่งเป็นปัจจัยตั้ง เป็นเรื่องเฉพาะตัวจริง ๆ คนอื่นไม่สามารถรู้ได้ว่า ขณะนี้สติของใคร ระลึกที่ไหนหรือไม่ระลึก สติไม่เกิด คนนั้นก็รู้เอง

จรัญ สติเกิดขึ้นระลึกรู้สภาพโทสะ ไม่เป็นปฏิบัติอย่างไรครับ

สุ. ใครไม่รู้ละคะ

จรัญ ใครไม่รู้

สุ. เวลาโกรธ มีใครไม่รู้บ้างว่า โกรธเป็นอย่างไร

จรัญ คือ โทสะมีหลายขั้น ไซ้ไหมครับ

สุ. ค่ะ เวลาที่โทสะเกิด ทุกคนรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่โลภะ ไม่ใช่กุศล ลักษณะของโทสะก็อย่างหยาบกระด้าง แล้วใครไม่รู้ลักษณะของโทสะ

จรัญ คงจะไม่มีครับ

สุ. เพราะฉะนั้นในขณะนั้นจะชื่อว่า ปัญญา หรือเปล่าคะ

จรัญ ขณะนั้นไม่ชื่อว่า ปัญญา เพราะว่าทุกคนที่ไม่เข้าใจธรรมะก็รู้ได้ แล้วถ้าเป็นปฏิบัติ จะระลึกรู้สภาพโทสะอย่างไรครับ

สุ. หมายความว่า เวลาที่โทสะเกิด สติก็รู้อาการลักษณะของโทสะว่าเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไม่ใช่ของเรา และไม่ใช่เรา

เพราะว่าปกติ นี้เราโกรธ แต่เวลาที่สติเกิด ก็มีลักษณะของความโกรธปรากฏให้ระลึก ให้รู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งความจริงปัญญาจะต้องเจริญจนกระทั่งว่า ทุกอย่างเป็นธรรมะ เพราะทุกอย่าง คือ เดียวนี้หมดเลยคะ เสียงดังนิดดังน้อยพวกนี้เป็นธรรมะทั้งหมด ทุกทาง ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ความเป็นธรรมะปรากฏกับปัญญาที่อบรมแล้ว

ส. โดยการศึกษา รู้โดยทุกอย่างเป็นธรรมะ แต่ว่าสติยังไม่ได้ระลึกทุกอย่าง เพราะฉะนั้นจะเข้าใจจริง ๆ ว่า ทุกอย่างเป็นธรรมะนี้ยังไม่ได้ นั่นเป็นขั้นปริยัติ แต่ที่จะเข้าใจว่า ทุกอย่างเป็นธรรมะจริง ๆ ก็คือ เมื่อสติระลึกลักษณะของธรรมะแต่ละอย่าง จนกระทั่งปัญญาเจริญขึ้น แล้วก็ปรากฏสภาพของธรรมะซึ่งเป็นธรรมะ ไม่ใช่เรา แล้วก็อบรมเจริญต่อไปจนกระทั่งทุกอย่างเป็นธรรมะด้วย ไม่มีข้อสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ว่าจะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

อย่างกำลังเห็น ถ้าสติพื้นฐานไม่เกิด ไม่มีทางที่จะรู้ว่า นี่คือ ธาตุรู้ หรือสภาพรู้ ซึ่งก็เป็นลักษณะของสิ่งที่มีจริง แต่ว่าไม่มีรูปร่างใดๆ เลย ลองคิดถึงเวลาที่สภาพซึ่งเป็นธาตุรู้ ไม่มีอย่างอื่นเจือปนเลยปรากฏให้รู้ว่า นี่คือ ธาตุรู้ ต่างกับขณะที่กำลังมีทุกสิ่งทุกอย่าง หรือสิ่งที่ปรากฏทางตาก็กำลังปรากฏด้วย

เพราะฉะนั้น ปัญญาที่เป็นการอบรมเจริญสติพื้นฐาน ระลึก ศึกษาลักษณะของสภาพธรรม ต้องถึงขั้นปฏิเวธ คือ สภาพธรรมปรากฏตามความเป็นจริง เฉพาะกับปัญญาที่อบรมแล้ว ไม่มีทางที่ปัญญาซึ่งไม่อบรม จะไปรู้ความจริงของสภาพธรรมได้

โกรธเป็นเรา – โกรธเป็นธรรมะ

จรัญ ปัญญาขั้นปริยัติจะเป็นปัจจัยให้ความโกรธลดลงได้หรือไม่ครับ

ส. แน่นอนค่ะ เพราะจริง ๆ แล้ว ความโกรธก็ดับไปแล้ว

บุตรสงฆ์ ขอคุณแม่ช่วยอธิบายว่า ปริยัติและปฏิเวธเป็นอย่างไร

ส. เรื่องของโทสะ ซึ่งใคร ๆ ก็รู้ แต่ว่าเป็นเราที่โกรธ แต่เวลาที่สติเกิดก็คือโทสะที่กำลังปรากฏนั้นแหละ แต่เริ่มค่อย ๆ เข้าใจว่า ลักษณะนั้นเป็นสภาพธรรม ลองคิดว่า เป็นเราโกรธกับเป็นสภาพธรรม เป็นความต่างไหม เราโกรธ นี้อย่างหนึ่งเลย เราโกรธ แต่พอรู้ว่าเป็นสภาพธรรม ขณะนั้นเป็นสภาพธรรม มีจริง ๆ ลักษณะหนึ่ง

แล้วต้องรู้ทั่วทุกอย่างขณะนี้ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเสียง ไม่ว่าจะเป็นสี ไม่ว่าจะเป็นกลิ่น ทุกอย่าง ต้องเป็นทุกอย่างที่สติปฏิฐานระลึก จนรู้ว่า ทุกอย่างเป็นธรรมะจริง ๆ

เพราะฉะนั้นการศึกษาศาสนธรรมต้องตรงกับการอบรมเจริญปัญญาที่จะต้องรู้ตามลำดับขั้นด้วย คือ ขั้นแรกเรารู้ว่าเป็นธรรมะ เมื่อรู้อย่างนี้เป็นขั้นปริยัติ

ขั้นปฏิบัติ ก็คือ มีการระลึกลักษณะของธรรมะจริง ๆ แล้วเริ่มเข้าใจว่า นั่นเป็นธรรมะ เพราะความเข้าใจว่า เป็นธรรมะกับความเป็นเราโกรธ ต่างกันมาก

ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้นคนนั้นก็เริ่มรู้ว่า สติระลึกทางไหน ถ้าระลึกลักษณะที่โกรธ แต่ทางตาไม่เคยระลึกเลย คนนั้นก็รู้ว่า สภาพที่เป็นนามธรรมยังปรากฏไม่ได้แน่นอน เพราะความเข้าใจลักษณะของนามธรรมไม่พอ ที่สภาพนามธรรมจะปรากฏโดยความเป็นนามธรรม เพราะว่าความเข้าใจว่า เป็นธรรมะกับความเป็นเราโกรธ นี่ต่างกันมาก

เพราะฉะนั้นเราเริ่มเข้าใจความหมายของปัญญา ลักษณะของปัญญาเจตสิก ว่า ปัญญาเจตสิก ก็คือ สภาพที่เข้าใจถูกต้องในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ แล้วก็มีหลายระดับมาก ขั้นฟัง ก็ยังอ่อนมาก คือหมายความว่า เป็นเพียงเรื่องราวเท่านั้นเอง

แต่เวลาที่สภาพธรรมมี แล้วก็อาศัยการฟังที่เคยเข้าใจมาก ๆ แล้ว ก็ทำให้มีสัมมาสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งระลึกได้ ไม่ใช่ไม่ได้ อย่าไปคิดว่า ยากเกินไป ยากเย็นเหลือเกินชาตินี้จะมีไหม นั่นคือ ไปมัวคิดเรื่อง เป็นไปไม่ได้

แต่ถ้ามีปัจจัยที่สติจะเกิด สติเกิดเลย ไม่ต้องไปนั่งคิดว่า อีก ๑๐ ปี หรือว่าชาติหน้า เหมือนกับว่าเมื่อมีปัจจัยที่จะได้ยิน ได้ยินก็ต้องเกิด มีปัจจัยที่จะเห็น เห็นก็ต้องเกิด มีปัจจัยที่สัมมาสติจะเกิด สัมมาสติก็เกิด

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องธรรมดา ให้เข้าใจว่าเป็นธรรมดา ธรรมะเป็นธรรมดา ไม่อย่างนั้นเราก็ต้องอยากให้สติเกิดอีก ด้วยความไม่รู้ แต่จริง ๆ แล้วทุกอย่างต้องเพื่อการละ ถ้าสติเกิดแล้วดับ ก็เป็นธรรมดา ทำไมจะต้องไปอยากอีก ก็แล้วแต่ มีปัจจัยเมื่อไรสติก็เกิด คือ ให้เข้าใจถ่องแท้ ถึงสภาพธรรมทุกอย่างที่กำลังปรากฏขณะนี้ มีปัจจัยจึงเกิด ไม่ใช่มีปัจจัยโดยเราไปนั่งเรียนปัจจัย แต่เพราะรู้ความเป็นปัจจัยว่า ต้องมีปัจจัย ไม่อย่างนั้นก็ไม่เกิดไม่ได้ เพียงแค่นี้เราก็ไม่เดือดร้อนแล้ว โลภะจะเกิดก็เพราะมี

ปัจจัย โทสะจะเกิดก็เพราะมีปัจจัย สภาพธรรมใดเกิด แล้วต้องดับ ไม่ใช่ไม่ดับ แล้วจะไปทำอะไรกับสภาพธรรมที่เกิดขึ้น นอกจากศึกษาด้วยสติสัมปชัญญะ รู้ความจริงว่าเป็นธรรมะตรงกับที่ได้ฟัง

นี่คือ การอบรมเจริญปัญญาพร้อมกับการศึกษา ไม่ใช่ว่าเพียงแต่ศึกษามาก ๆ แล้วก็รอ เมื่อไรสติปัญญาจะเกิด หรืออยากให้สติปัญญาเกิด แต่เพราะความเข้าใจจริง ๆ จะทำให้การระลึกรู้เป็นปกติธรรมดา ธรรมดาจริง ๆ หมดยกหมด เกิดก็เกิด ก็เป็นเรื่องของการรู้ความต่างกันของขณะที่สติเกิด กับขณะที่หลงลืมสติ

บุตรสงฆ์ ก็ต้องมีการเริ่ม ในการรู้ตามความเป็นจริงของความโกรธใช้ไหม ขอคุณแม่อธิบายต่ออีก

ส. ทุกอย่างที่มีจริงในขณะนี้ ต้องรู้ว่าเป็นธรรมะ คำว่า “ธรรมะ” หมายความว่า “ธาตุ” เป็นสิ่งที่รู้ยากหรือรู้ง่าย คำว่า เป็นธาตุ แต่ละอย่าง อย่างนามธาตุ ยากแน่ ๆ ใช้ไหม ถ้าเป็นเรา ก็คือ ธรรมดาปกติ แต่ถ้าไม่ใช่เรา ก็คือ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นธาตุแต่ละชนิด

จรัญ เห็นความโกรธด้วยความเป็นตัวตน กับจิตที่รู้สภาพจิตที่ดูร้ายด้วยความไม่มีตัวตน จะต่างกันอย่างไรครับ

ส. เห็นความโกรธ หมายความว่าอย่างไรคะ หมายความว่าลักษณะที่โกรธเกิด แล้วก็รู้ว่าเป็นโกรธ ก็เป็นของธรรมดา

จรัญ แต่ท่านอาจารย์แสดงว่า คนที่ไม่ได้ศึกษาธรรมะ หรือคนที่เข้าใจผิดว่ามีตัวตน ก็จะเห็นความโกรธได้เหมือนกัน

ส. ถูกต้องค่ะ ทุกคนรู้จัก เพราะว่าลักษณะของเขาเกิดขึ้นให้รู้ว่า โกรธเป็นอย่างนี้

จรัญ แล้วการที่สติระลึกสภาพโกรธโดยไม่มีตัวตน จะต่างจากคนที่รู้ความโกรธด้วยความมีตัวตนอย่างไรครับ

ส. คือ ต้องรู้ลักษณะที่ต่างกันของขณะที่มีสติกับหลงลืมสติ ลักษณะของสติปรากฏเพราะเกิดขึ้น จึงรู้ว่า ขณะนั้นเป็นสติที่ระลึก ตอนนี้นี้ลักษณะของสติจะชัดเพราะเกิด แต่เวลาที่สติไม่เกิดหรือว่าเกิดขึ้นทาน ขึ้นศีล ไม่มีทางที่จะรู้ได้

จรัญ แล้วอันนั้นเป็นขั้นปฏิบัติหรือเปล่าครับ

ส. ขณะใดที่สติเกิด ไม่ใช่เรา ไม่มีการไปเข้าห้อง แล้วต้องการนั่งนิ่ง ๆ สงบ ๆ แต่ว่าขณะนี้ธรรมดาปกติ ถ้าสติเกิด เหมือนกับโทสะเกิด โทสะก็มีลักษณะอย่างหนึ่ง สติก็มีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง ถ้าสติเกิด ก็คือ ขณะนั้นระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัญญาอ่อนมากสำหรับตอนขั้นแรก แต่ถ้าไม่มีความเข้าใจถูกในสัมมามรรค ก็จะเป็นเจตนา ความจงใจ เป็นมิจฉามรรค

เพราะฉะนั้น สัมมามรรค ก็คือ ปัญญาที่ได้ฟังจนกระทั่งมีสัญญาความจำที่มั่นคงว่า ขณะนี้เป็นธรรมะ ทำให้สติระลึกที่ลักษณะนั้น เพื่อที่จะได้ศึกษาให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมนั้นยิ่งขึ้นจนรู้ตรงว่า ขณะนั้นไม่ใช่เพียงขั้นคิด แต่ลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ความเป็นธรรมะปรากฏ

เวลานี้ธรรมะก็ปรากฏ แต่ปรากฏกับอวิชชาหรือความไม่รู้ หรือจิตประเภทต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่สติปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม

เพราะฉะนั้น เวลาที่สติปัญญาเกิด ก็มีการระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ แล้วก็เริ่มค่อย ๆ เข้าใจ

นี่คือ อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาพร้อมทั้ง ๓ อย่างในขณะทีสติปัญญาเกิด

ต้องเข้าใจถึงแก่น คือ ตัวธรรมะ

ผู้ถาม การปฏิบัติจะเกิดได้ ก็ต่อเมื่อปริยัติเกิดก่อน ใช่ไหมครับ ต้องมีปริยัติที่ถูกต้องก่อน

ส. คือมีความเข้าใจว่า ปริยัติ คือ อะไร คือการศึกษา เข้าใจถูกในลักษณะของสภาพธรรมว่าเป็นธรรมะซึ่งไม่ใช่เรา เพราะว่าตั้งแต่เกิดจนตายก็คือ

ธรรมะเกิดดับ แต่เป็นเราไปหมด แต่เวลาที่มีการศึกษาปริยัติ ก็เริ่มเข้าใจว่า ที่เป็นเราก็คือ จิต เจตสิก รูป แต่ต้องลึกลงไปกว่านั้น คือ รู้ว่าเป็นธรรมะ และขณะไหนบ้าง

ที่เราเรียน เช่น เราเรียนเรื่องปฏิสันธิจิต จิตขณะแรก เป็นธาตุรู้ เป็นนามธาตุ ซึ่งไม่ใช่รูปซึ่งเกิดพร้อมกัน แต่ก็ไม่มีใครไปรู้ตอนปฏิสันธิ แต่หลังจากนั้นลักษณะของรูปธรรมก็ปรากฏ ลักษณะของนามธรรมก็มี แต่เมื่อไม่ได้ศึกษา ก็ไม่มีทางที่จะระลึก

แต่พอศึกษาเข้าใจแล้ว ก็ต้องแล้วแต่ความเข้าใจของเราในความเป็นธรรมะของสิ่งที่เราเรียน เป็นปทัฏฐาน เป็นเหตุใกล้ให้สติเกิด ไม่ใช่เราอยากมีสติแล้วสติเกิด แต่เพราะเข้าใจจริง ๆ ความเข้าใจจริง ๆ ว่าเป็นธรรมะก็ทำให้สติปฏฐานระลึกลักษณะที่เป็นธรรมะ

พอพูดถึงธรรมะ หมายความว่าขณะนี้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะได้เห็น จะได้ยิน แล้วเราไม่เคยรู้ว่าเป็นธรรมะ เพราะฉะนั้นเราศึกษาเพื่อให้เข้าใจว่า ธรรมะขณะนี้ คืออย่างไร อย่างคำว่า “นามธรรม” ก็หมายความว่าถึงสภาพรู้หรือธาตุรู้ ตอนนี้ไม่เกี่ยวกับหนังสือแล้ว มาเกี่ยวกับเดี๋ยวนี้ที่กำลังเห็น ฟังแล้วให้เข้าใจว่า เดี่ยวนี้ที่กำลังเห็นเป็นนามธรรม เพราะว่า เป็นสภาพรู้

คำว่า “สภาพรู้” ก็ยากแสนยากที่จะประจักษ์หรือจะเข้าใจ เพราะว่ามีสิ่งที่กำลังปรากฏ และตัวเห็นไม่เคยปรากฏให้รู้เลยว่า เป็นธาตุหรือสภาพธรรมที่มีจริง แต่เมื่อเข้าใจแล้ว เรารู้ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้จะไม่ปรากฏไม่ได้ ถ้าไม่มีสภาพนี้ซึ่งเกิดแล้วเห็นสิ่งนี้

เพราะฉะนั้นก็ค่อย ๆ เข้าใจว่า ขณะนี้เป็นธรรมะ เพราะฉะนั้นเวลาที่ศึกษาธรรมะก็คือเป็นสิ่งที่จริง ๆ ในชีวิตประจำวันทุกขณะ ก็จะเป็นทางที่จะทำให้มีการระลึกได้ โดยสติค่อย ๆ เข้าใจว่า ขณะนี้เป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ที่เห็น หรือเสียงก็เหมือนกัน ขณะที่ได้ยินก็มีธาตุรู้ สภาพรู้ เพราะเหตุว่าธาตุรู้จะไม่ทำหน้าที่อื่นอย่างเจตสิกเลย

ถ้าพูดโดยศัพท์ก็คือว่า เป็นจิตที่เห็น เป็นจิตที่ได้ยิน เราไม่ได้พูดถึงเวทนา ความรู้สึก เราไม่ได้พูดถึงความจำ แต่เราพูดถึงภาวะที่รู้สิ่งที่ปรากฏ ประจักษ์แจ้งในสิ่งที่ปรากฏว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ก็คือ อย่างนี้ หรือเสียงที่ปรากฏ ก็คือ อย่างนั้น

แล้วแต่ว่าจะเป็นเสียงอะไรก็ตาม ก็เป็นธาตุรู้ ซึ่งมีอยู่ไม่ขาดสายเลย แล้วแต่จะคิดจะนึกอะไรก็เป็นธาตุรู้ เพื่อที่จะให้เข้าถึงความเป็นธาตุรู้ของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ซึ่งต่างกับรูปธรรม

นี่คือการเข้าใจความหมายโดยการฟังว่า รูปธรรมคืออะไร โดยมีรูปธรรมจริง ๆ ขณะนี้ให้รู้ แล้วก็นามธรรมคืออะไร โดยมีนามธรรมเดียวนี่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นคนที่ฟังธรรมในครั้งพุทธกาล ฟังแล้วเข้าใจทันทีในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะว่าท่านเหล่านั้นอบรมมามาก ฟังมามาก พิจารณามาก ถ้าอ่านประวัติของท่านเหล่านั้นก่อนที่ท่านจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็รู้ได้เลยว่าท่านศึกษา เป็นพหูสูตรจริง ๆ แต่ความเป็นพหูสูตรก็คือว่า ศึกษาเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม

เพราะฉะนั้นการฟังด้วยความเข้าใจ ไม่ได้คิดถึงตำรับตำราหรือข้อหนึ่งข้อใดที่เขียนเอาไว้เลย แต่ว่าสิ่งที่ได้ฟัง มีสภาพธรรมที่กำลังปรากฏให้พิจารณา ให้เข้าใจทันทีได้ เพราะฉะนั้นการศึกษาของท่านเหล่านั้นจากการฟัง แล้วก็พิจารณาว่า สิ่งที่ฟังคือ สิ่งนี้แหละที่กำลังปรากฏ

เวลาที่ตรัสถามว่า เห็นเที่ยงหรือไม่เที่ยง ท่านเหล่านั้นตอบว่า ไม่เที่ยง ไม่ใช่ไปจำมาจากตำราไหน แต่ว่ามีเห็นที่กำลังเห็น และปัญญาที่อบรมมาแล้ว พอพูดถึงเห็นซึ่งเป็นภาษาไทย ภาษาบาลีก็ต้องใช้คำว่า “จักขุวิญญาณ” เที่ยงหรือไม่เที่ยง ก็คือเห็นเดี๋ยวนี้ ถ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าไม่เที่ยง แล้วแต่ระดับของปัญญา ซึ่งปัญญาของผู้ประจักษ์จริง ๆ ตอบได้จริง ๆ

อย่างที่ได้ถามคุณจรัญเมื่อสักครู่นี้ว่า แข็งเป็นปริยัติหรือปฏิบัติ เป็นผู้ใดตรง ถ้าปริยัติก็คือ รู้ว่าแข็ง ซึ่งแต่ก่อนเป็นโตะ เป็นเก้าอี้ แต่เดี๋ยวนี้เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งรู้ได้ทางกาย ก็คือแข็ง แต่ถ้าท่านเหล่านั้นตอบ เราจะรู้เลยว่า พอจบเทศนาแล้วท่านเป็นพระโสดาบัน หรือเป็นพระอรหันต์ เพราะคำตอบของท่าน แม้เราจะตอบอย่างท่าน แต่ปัญญาถึงระดับท่านหรือเปล่า

เพราะฉะนั้นขึ้นอยู่กับระดับของปัญญา ซึ่งคนที่สติปัญญาเกิดก็เริ่มเข้าใจความต่างของสติขั้นทาน ขั้นศีล กับสติปัญญา เพราะว่าสติปัญญามีลักษณะของสติที่เกิดปรากฏ ไม่ใช่เรา มีลักษณะที่กำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรม

สติที่เป็นสติปัญญาก็เป็นธรรมดา แต่ปัญญาซึ่งเกิดจากสติปัญญานั้นไม่ธรรมดา เพราะเหตุว่าปัญญาไม่ใช่สติ สติเป็นสภาพธรรมที่เพียงระลึก สติจะเป็นปัญญาไม่ได้เลย

สติมีหน้าที่ระลึกตั้งแต่ต้นจนตลอด สติจะทำหน้าที่อย่างเดียว คือ ระลึก ส่วนปัญญาก็มีหน้าที่เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมตามลำดับว่า ความเข้าใจนั้นพอถึงระดับที่สภาพธรรมจะปรากฏกับปัญญาหรือยัง เพราะเหตุว่าขณะนี้ทุกคนรู้ว่าแจ้ง และก็รู้ว่า สติปัญญาระลึกแจ้ง แต่ความเข้าใจลักษณะของแจ้งสั้นมาก แล้วก็มีสภาพธรรมอื่นปรากฏ แล้วก็หลงลืมสติก็มากเยอะ

เพราะฉะนั้นกว่าที่จะมีความมั่นคงว่า ลักษณะที่ปรากฏนี้แหละ จะทำให้ถึงวิปัสสนาญาณขั้นต่าง ๆ ถึงความเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ แต่ไม่ใช่เพียงแจ้ง จะต้องเป็นการรู้ทั่วในลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งไม่ใช่ขั้นฟัง แต่ต้องเป็นสติที่จะระลึก

เพราะฉะนั้นถ้าทางตาขณะนี้ยังไม่ได้ระลึกเลย คนนั้นก็รู้ว่า ไม่มีทางที่สภาพธรรมจะปรากฏ อย่างที่เราพูดว่า ทุกอย่างเป็นธรรม แต่จะเป็นอย่างที่เราพูดว่า ทุกอย่างเป็นธรรมะ ก็ต้องเริ่มด้วยสติที่ระลึก แล้วความเข้าใจของเรามากน้อยแค่ไหนแต่ละคนก็จะรู้เอง ต้องเป็นคนตรงมาก คือ รู้ก็รู้ ไม่รู้ก็ไม่รู้

นี่คือประโยชน์แท้จริงของการศึกษา เพราะว่าคนที่ศึกษาโดยที่สติปัญญาไม่เกิดเลยตลอดชีวิต ก็คือ ทพพิไม่รู้อะไรเลย แล้วชาติหน้าก็ต้องมาท่องเที่ยวใหม่ ต้องมาฟังใหม่ แต่ถ้าศึกษาด้วยธรรมะจริง ๆ เราเริ่มเข้าใจได้ แล้วก็ประโยชน์ของการศึกษาด้วย คือ มีปริยัติ ปฏิบัติ เพื่อที่จะถึงปฏิเวธ

เพราะฉะนั้นเวลาที่ศึกษา เราก็ต้องรู้ว่า เมื่อเราอ่านสิ่งนี้ อย่างในพระไตรปิฎก มีทั้งพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม เราสามารถมีความเข้าใจในสิ่งนั้นระดับไหน เข้าใจได้เท่านี้ หรือเข้าใจได้อย่างพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือละเอียดลออโดย

เพียงคิดเรื่องราว ให้โยงสอดคล้องกันแบบการศึกษาทฤษฎีวิชาการต่าง ๆ หรือว่าศึกษาโดยคิดว่า เราสามารถที่จะเกื้อกูลให้ความเข้าใจธรรมะของเราชัดเจนกระจ่าง เช่น ถ้าพูดถึงอภิมมณปัจฉัย อะไร ๆ ก็ตามที่เราที่จิตรู้ เป็นอารมณ์ของจิต อภิมมณะ คือสิ่งที่จิตกำลังรู้

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ เดียวนี้เอง เราก็เข้าใจถึงปัจฉัยหนึ่งซึ่งสำคัญ ทุกปัจฉัยขาดไม่ได้เลย คือ ถ้าไม่มีสภาพที่ถูกรู้ จิตก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เช่น ถ้าเสียงไม่กระทบหู จิตได้ยินจะเกิดขึ้นได้อย่างไร ไม่มีทางที่จิตได้ยินจะเกิดขึ้นได้เลย

เพราะฉะนั้นแม้แต่อารมณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่จิตรู้ ก็ยังเป็นปัจฉัยหนึ่งที่ทำให้จิตเกิดขึ้น โดยเป็นอภิมมณปัจฉัย คำอุปมาที่ช่วยทำให้เราเข้าใจขึ้น ถึงแม้ว่าจิตเป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ แต่ก็ต้องมีสิ่งที่ถูกจิตรู้ด้วยในขณะนั้น จิตจึงเกิดขึ้นได้ เหมือนคนทุพลภาพ คนที่ไม่มีเรี่ยวมีแรง ยืนได้ แต่ต้องอาศัยสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะจับจะโหน ที่จะทำให้เหนี่ยวรั้งตัวยืนขึ้นได้ นั่นคือ ลักษณะของอารมณ์

ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ คือ ปัญญาของเราเข้าใจอย่างนี้ได้ แล้วเวลาศึกษาปัจฉัยอื่นทีละเล็กทีละน้อยไป ก็จะทำให้เราสามารถเข้าใจสภาพธรรมในขณะนี้ได้ อะไรที่จะทำให้เราเข้าใจสภาพธรรมในขณะนี้ อันนั้นจะเกื้อกูลให้สัมมาสติเกิดระลึก แต่ถ้าสิ่งที่เราอ่าน แล้วก็จำ ๆ เอาไว้เฉย ๆ ก็ไม่มีประโยชน์

สำหรับดิฉันเอง ดิฉันเรียนเพื่อเข้าใจอย่างเดียว เท่าที่จะเข้าใจได้ด้วย ถ้าส่วนไหนที่เกินความสามารถละเอียดลออยิบยับ ดิฉันจะรู้ว่า ปัญญาของดิฉันไม่ถึง ดิฉันไม่ต้องการเอาชื่อมาพูด หรือเอามาเรียงลำดับ หรือเอามาขีดเป็นแผนผังให้คนดู แต่อยากให้เขามีความเข้าใจจริง ๆ

เพราะฉะนั้นดิฉันทราบว่า ถ้าดิฉันจะทำแผนผัง มันยุ่งเกินไป ปรมัตถธรรมมี ๔ แยกเป็นชั้น ๕ ก็ไม่ต้องคิดอะไรเลย ดูเอา แล้วก็คิดว่าตัวเองเข้าใจ แต่ความจริงไม่ใช่

เพราะฉะนั้นดิฉันจะไม่มีรูป เพราะดิฉันเองทราบเลยว่า การศึกษาธรรมไม่มีปริจเฉท ถ้าเราจะเข้าใจสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดจริง ๆ เราสามารถจะกล่าวได้โดยตลอด แม้ปฏิสนธิจิต ๑ ขณะ เป็นชาติอะไร มีอารมณ์อะไร แล้วมีปัจฉัยอะไรก็

กล่าวได้ คือ ต้องมีกัมมปัจจัย เพราะเหตุว่าเป็นวิบาก คือ ให้คนสามารถเข้าใจคำที่เขาได้ยินได้ฟัง มากกว่าได้ยินคำตามตำราแต่ไม่รู้เรื่องเลย อันนี้คือจุดประสงค์ที่ว่าเป็นพื้นฐานสำหรับทุกอย่าง ที่พร้อมที่เขาคจะเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

เพราะฉะนั้นดิฉันจะไม่ไปเน้นเรื่องวิชาการ ตำราอะไร ถ้าใครสนใจเขาก็ไปอ่านได้ แต่เมื่ออ่าน ต้องรู้จักตัวเองว่า เข้าใจได้หรือเปล่า แล้วเข้าใจจริง ๆ หรือเปล่า แล้วเข้าใจแค่ไหน หรือเพียงแต่อ่านแล้วก็वलลบลบุญหาร แล้วก็คิดว่า นั่นคือเข้าใจ นับไปนับมาให้เป็นเท่านี้เท่านั้น นั่นคือ เข้าใจ แต่นั่นไม่ใช่

สำหรับดิฉันเอง ดิฉันจะศึกษาอย่างเดียวคือ เพื่อเข้าใจสิ่งที่กำลังอ่านอย่างถ่องแท้ อย่างลึก อย่างละเอียด คือ จะไม่ผ่านไปว่า นี่ใช่ แค่นี้พอ แต่จริง ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ลึกลงไป คือ อะไร แม้แต่ภวังคจิต ซึ่งสภาพธรรมไม่ได้ปรากฏขณะที่เป็นภวังค์ แล้วทำไมไม่มีสภาพธรรมปรากฏได้ น่าอัศจรรย์ไหม

เป็นส่วนที่จะเข้าใจความหมายของ “อายตนะ” หรือแปลว่า ตรงไหน เมื่อไร ไม่อย่างนั้นเราก็ไปเรียนแต่ชื่อว่าอายตนะ ๑๒ ภายใน ภายนอก ตอบได้ แต่ตรงไหน เมื่อไร แต่เราจะต้องรู้แม้แต่ขณะที่ไม่ใช่วิถิจิต แต่ต้องรู้อารมณ์ เพราะเป็นจิต ไม่อาศัยทวารหนึ่งทวารใด ก็สอดคล้องกันไปหมด

แล้วก็สามารถทำให้เราเข้าใจได้ว่า ขณะใดเป็นวิถิจิต ขณะใดไม่ใช่วิถิจิต นี่โดยฟัง แต่เวลาที่สภาพธรรมปรากฏ ก็ปรากฏอย่างนั้น เพราะเหตุว่าต้องมีการที่สิ่งนั้นไม่ได้เกิดปรากฏ เช่น เสียง มี แล้วก็หาไม่มี จากไม่มี แล้วก็ มี แล้วก็หาไม่มี

เพราะฉะนั้น ทุกพยัญชนะในพระสูตรแม้สั้น ก็ต้องสอดคล้องกันกับพระอภิธรรมด้วย จะอ่านพระสูตร สูตรหนึ่งสูตรใด เมื่ออ่านแล้วต้องเข้าใจถึงแก่น คือ ตัวธรรมะตรงนั้นด้วย อย่างธาตุวิภังคสูตร เป็นเรื่องของธาตุทั้งหมดโดยละเอียดเป็นขั้น ๆ เราก็ต้องเข้าใจ ถ้าเราข้าม แม้แต่คำว่า “อายตนะ” หรือคำว่า “ธาตุ” แล้วเราไปรู้ปัจจัย เยอะแยะหมดเลย แต่เราไม่รู้ตรงนี้ ก็ไม่มีประโยชน์

เพราะฉะนั้นการศึกษาของแต่ละคน ตามกำลังความสามารถของแต่ละคน ถ้าใครมีกำลังความสามารถที่จะศึกษา แล้วเข้าใจจริง ๆ ลึกด้วย ชัดด้วย ตรงด้วย จริงด้วย อันนั้นก็ควรจะศึกษา แต่ถ้าเพียงจำ ก็ไม่มีประโยชน์

เพราะฉะนั้นต่างคนต่างอัธยาศัย

เวทนา ๕ โดยนัยทุกข์ ๓

กุลวิไล ขอลกลับไปคำถามเรื่องของทุกข์ ๓ อย่าง ที่อาจารย์บอกว่า จำแนกทุกข์ โดยเวทนา ที่ว่ามี ๑. ทุกขทุกข์ ๒. วิปริณามทุกข์ ๓. สังขารทุกข์

สุ. เวทนามี ๕ สุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัส อุเบกขา ถ้าแสดงโดยนัยนี้ คือ ทุกข์กับโทมนัสเป็นทุกขทุกข์ สุขกับโสมนัสเป็นวิปริณามทุกข์ อุเบกขาเป็นอะไร ก็ ต้องเป็นสังขารทุกข์ แต่สังขารทุกข์ไม่ได้แคบเฉพาะอุเบกขาเวทนา รวมทุกอย่างด้วย

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกูน ๑

สุ. การศึกษาโดยละเอียด จะทำให้เราเริ่มเข้าใจถูก มีความเห็นถูกว่า แม้แต่การอบรมเจริญปัญญา ต้องเข้าใจความหมายจริง ๆ ว่า เราไม่ใช่ไปทำอย่างอื่น ต้องเข้าใจว่าปัญญา คือ ความเห็นถูก เป็นสภาพธรรมที่มีจริง อาศัยการฟัง และ ขณะที่ฟังก็ต้องฟังด้วยดี ด้วยความตั้งใจ ที่จะเข้าใจในสิ่งที่ได้ฟัง สามารถพิจารณาได้ว่า สิ่งที่ได้ยินได้ฟังถูกต้องหรือไม่ ถ้าสิ่งนั้นไม่ถูกต้อง อันนั้นไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

แต่ถ้าถูกต้อง หมายความว่า ตรงกับสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง และการฟัง คือ การศึกษาแต่ละครั้ง ก็จะทำให้เข้าใจธรรมะขึ้น ปัญญา ก็จะเจริญขึ้นตามลำดับ จนกว่าจะเป็นสติปัญญานั่น ซึ่งไม่ใช่เราจะไปทำ แต่เพราะเหตุว่าปัญญามีความเข้าใจถูกต้องเพิ่มขึ้นตามลำดับ เพราะฉะนั้นก็เป็นปัจจัยปรุงแต่ง เป็นสังขารชั้นที่ จะทำให้สติอีกระดับหนึ่งเกิดขึ้น เป็นสติปัญญานั่น

พระ ความหมายของคำว่า “ถูกต้อง” สภาวธรรมหรือสภาพธรรมที่ถูกต้อง กับสภาวธรรมหรือสภาพธรรมที่ปรากฏที่ถูกต้อง มีความหมาย มีขั้นตอน มีข้อแม้ อย่างไรถึงจะพิสูจน์ได้ว่า อย่างไรแค่นั้นถูกต้อง และอย่างไรแค่นั้นไม่ถูกต้อง

สุ. ถูกต้องตรงกับสภาพธรรมที่มีจริง ที่กำลังปรากฏ

พระ ถึงแม้ว่าเราจะไม่รู้อะไรมาเลย แต่ถ้าเห็น หรือเข้าใจ หรือสัมผัส หรือ สำเนียงพิสูจน์ได้ว่า สภาวธรรมที่ปรากฏนั้นถูกต้อง ก็ถือว่าเรารู้จริง รู้ถูกต้อง

สุ. ถ้าไม่มีการศึกษาให้เข้าใจ ก็จะไม่รู้ได้เลย อย่างตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า มีนามธรรมกับรูปธรรม ซึ่งเป็นธรรมะที่แยกขาดจากกัน รูปธรรมเป็นธรรมที่มีจริง แต่ไม่สามารถรู้อะไรได้เลย แต่เวลาที่กระทบสัมผัสกาย บางคนอาจจะเข้าใจว่า รูป สามารถมีความรู้สึกได้ เพราะว่าไม่เข้าใจว่า แท้ที่จริงแล้วขณะนั้นมีสภาพธรรมอีก อย่างหนึ่งซึ่งไม่ใช่รูป แต่อาศัยรูปเกิดขึ้น เช่น ขณะนี้ทางตามีเห็น ถ้าไม่มีจักขุปสาท คือ ปสาทตา ซึ่งเป็นรูปพิเศษ ที่สามารถกระทบกับสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าใครก็ตามที่ กรรมไม่เป็นปัจจัยให้ปสาทรูปเกิด สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ จะปรากฏไม่ได้

นี่คือ ความถูกต้องตามความเป็นจริงว่า สภาพธรรมที่แม้มีจริง แต่ต้องมีปัจจัย ที่ทำให้มีสภาพที่เห็นสิ่งนั้น สิ่งนั้นจึงปรากฏ คนตาบอดไม่รู้ลักษณะของสีสันวันณะ เลย สีสันวันณะไม่ปรากฏ เพราะไม่มีปัจจัย ที่จะให้มีธาตุรู้สีหรือเห็นเกิดขึ้น นี่คือ ความถูกต้อง แต่ถ้าเป็นเรา ก็หมายความว่าไม่เข้าใจอะไรเลย

พระ อย่างสมมติว่า คนตาบอดไม่รู้ถึงสีสันวันณะ แต่คนตาบอดสามารถ สัมผัสถึงกลิ่นไอร้อน อ่อน แข็งได้ อย่างนี้ถือว่ารู้จักสภาวธรรมหรือสภาพธรรมที่ปรากฏ อย่างถูกต้องหรือไม่

สุ. ทุกคนกระทบสัมผัสสิ่งที่แข็ง ถ้ามใคร ใครก็บอกว่าแข็ง ถ้ามเด็ก เด็ก ก็บอกว่าแข็ง แต่นั่นไม่ใช่ปัญญา

เพราะฉะนั้นต้องเข้าใจอรรถ ของสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรง บัญญัติ ใช้คำว่า “ปัญญา” และก็มีชื่อ อีกหลายชื่อ สำหรับสภาพธรรมที่มี ความเห็นถูก ตามระดับขั้นด้วย

เพราะฉะนั้นต้องเข้าใจว่า ปัญญาเจตสิก ไม่ใช่ปัญญาทางโลก ซึ่งเราสามารถศึกษาวิชาการทางโลก ซึ่งไม่ได้รู้ตัวจริงของธรรมะเลย เป็นแต่เพียงความทรงจำเรื่องราวของธรรมะซึ่งเกิดดับสับต่ออย่างรวดเร็ว และก็ยึดถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นวิชาการสาขาใดทั้งสิ้น เช่น วิชาการแพทย์ ก็จะมีการทรงจำในรูปร่างลักษณะของรูปธรรม สีสันวันเวลาที่ต่างกัน บัญญัติว่า เป็นหัวใจ ตับ ปอด ม้าม เป็นต้น แต่ว่าลักษณะแท้ ๆ สิ่งนั้นปรากฏเมื่อไร ถ้ามีจักขุปสาท สีสันวันเวลาที่นั้นปรากฏ ถ้ากระทบสัมผัส เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ดิ่งหรือไหว เท่านั้นปรากฏ

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมจริง ๆ ปรากฏเมื่อจิตเกิดขึ้น รู้สิ่งนั้นทีละอย่าง อย่างรวดเร็ว เพราะว่าจิตเกิดขึ้นทีละ ๑ ขณะ จะเกิดขึ้นในคนหนึ่งชั่วอนัน ๑๐ ขณะ หรือ ๑๐ ประภท หลาย ๆ ดวงอย่างนั้นไม่ได้ แต่ว่าคนหนึ่ง ๆ จะมีธาตุรู้ซึ่งเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แม้แต่ทางใจที่คิดนึก ก็ต้องคิดทีละคำ

เพราะฉะนั้นจิตของแต่ละคนก็จะมีทีละ ๑ ขณะ ซึ่งจิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้แจ้งลักษณะของสิ่งที่ปรากฏเท่านั้นเอง จิตไม่จำ จิตไม่สุข จิตไม่ทุกข์ ความสุข ความทุกข์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการเห็น การได้ยิน เป็นลักษณะของเจตสิก ซึ่งโดยศัพท์หมายความว่าถึง สภาพธรรมที่เกิดกับจิต รู้อารมณ์คือสิ่งที่ปรากฏให้จิตรู้ อย่างเดียวกับจิต คือ จิตรู้อารมณ์อะไร เจตสิกก็รู้อารมณ์นั้น

คำว่า “อารัมมณะ” อีกคำหนึ่งในภาษาบาลี ซึ่งภาษาไทยใช้คำว่า “อารมณ์” ไม่เหมือนกับความหมายที่เราเข้าใจ เพราะเหตุว่าคนไทยเราเอาภาษาบาลีมาใช้ แต่ไม่ใช่ไม่ตรงกับความหมายในพระพุทธศาสนา เวลาเราบอกว่า วันนี้อารมณ์ดี เพราะเหตุว่า เห็นดี ได้ยินดี ได้กลิ่นดี ลิ้มรสดี รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสดี คิดนึกเรื่องราวดี ๆ ก็บอกว่า อารมณ์ดี แต่คำว่า “อารัมมณะ” ต้องคู่กับคำว่า “จิต” เพราะเหตุว่า จิตเป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ เมื่อเกิดขึ้นต้องรู้ ไม่รู้ไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นเมื่อจิตเป็นสภาพรู้ ก็ต้องมีสิ่งที่ถูกจิตรู้ หรือจิตกำลังรู้สิ่งใด สิ่งนั้นเป็นอารมณ์ เสียงในป่า เสียงนอกศาลา เสียงใด ๆ ก็เกิดขึ้นได้ เมื่อมีการกระทบกันของของแข็ง แต่เสียงที่ไม่ปรากฏ ไม่ใช่อารัมมณะหรืออารมณ์ เพราะเหตุว่าขณะนั้น

ไม่มีจิตที่รู้เสียงนั้น เสียงนั้นเกิด แล้วก็ดับไป เกิด แล้วก็ดับไป แต่ขณะใดก็ตามเสียงปรากฏ หมายความว่า เสียงปรากฏกับสภาพรู้ที่กำลังได้ยินเสียง ขณะนี้มีจิตขณะหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นได้ยินเสียง

เพราะฉะนั้นก็ต้องทราบการเกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็วของสภาพธรรม แล้วก็รู้ว่า ตัวจริง ๆ ของสภาพธรรมแต่ละขณะนั้น มีอะไรบ้าง รู้อารมณ์ทางไหนบ้าง ส่วนเรื่องราวทางโลกที่บอกว่า คนนั้นมีปัญญา ก็เป็นแต่เพียงความทรงจำเรื่องราว โดยไม่รู้สภาพธรรม

เพราะฉะนั้นวิชาการทางโลก ซึ่งมีผู้ที่มีความสามารถต่าง ๆ ขณะนั้นไม่ใช่ปัญญาเจตสิก ถ้าเป็นปัญญาเจตสิก คือ รู้ความจริงของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ อย่างถูกต้อง ตามลำดับขั้น จึงจะเป็นสัมมาทิฐิ หรือปัญญาเจตสิก

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกั่ว ๒

พระ คุณกำลังจะบอกว่า สภาพธรรมที่ตรงและถูกต้อง เกิดจากขบวนการธาตุรู้แห่งจิต ใช่หรือไม่

ส. ในทางพระพุทธศาสนาละเอียดมาก คือ ต้องทราบว่า ชีวิตดำรงอยู่เพียงชั่ว ๑ ขณะจิต ที่เกิดแล้วก็ดับ แต่ว่าจิตที่เกิดทุกขณะ มีพลังหรือมีสันตติ ในการที่จะทำให้จิตขณะต่อไปเกิดสืบต่อทันทีที่จิตก่อนนั้นดับลง เวลาที่พระคุณเจ้าสวดพระอภิธรรม จะมีคำว่า เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย จนถึงนัตถิปัจจัย สิ่งที่มีแล้วปราศไป เพราะฉะนั้นจิตในขณะนี้ มีเกิด แล้วดับ การดับ คือ การปราศไปของจิตขณะนี้เป็นปัจจัยให้จิตขณะต่อไปเกิดขึ้น ถ้าจิตขณะนี้ยังไม่ดับ ยังไม่ปราศไป จิตขณะต่อไปจะเกิดไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นทุกคนจะมีจิตเพียง ๑ ขณะ ทีละ ๑ ขณะซึ่งเกิดดับสืบต่อ ตั้งแต่เกิดจนตาย แล้วก็เกิดอีก แล้วก็ตายอีก แส่นโกฏิก็มาแล้ว

เพราะฉะนั้นจิตทำหน้าที่เกิดขึ้น เมื่อรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ก็ดับ แล้วก็เกิดอีก แล้วก็ดับอีก แล้วก็เกิดอีก ดับอีก เพราะฉะนั้นเป็นขณิกมรณะ หมายความว่าถึงความ

ตายจริง ๆ ทุกขณะ ไม่ใช่สมมติมรณะ คือ ความตายที่เราใช้กัน เวลาที่เกิดมาแล้วก็ตายไป นั่นเป็นสมมติมรณะ และไม่ใช่สมุจเฉทมรณะ คือ การตายจริง ๆ ไม่เกิดอีกเลยของพระอรหันต์ซึ่งเราใช้คำว่า “ปรินิพพาน”

เพราะฉะนั้นการที่จะมีความเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรม ก็ต้องศึกษาพระธรรม แล้วก็เริ่มมีความเห็นถูก แต่ไม่ใช่มีเรา จะไปประจักษ์ หรืออยากจะทำเพื่อที่จะให้เห็น แต่ต้องเป็นการอบรมปัญญา คือ ความเข้าใจถูก แล้วก็รู้ว่า ขณะนั้นเริ่มเข้าใจถูกเพิ่มขึ้น จนกว่าจะเป็นสติปัฏฐาน ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามที่ได้เข้าใจถูกต้องแล้ว

ผู้ถาม หมายถึงการศึกษาพระธรรม ต้องไม่มี “ตัวกู” “ของกู” อยู่ในการศึกษา

ส. ถ้าพูดว่า ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่เรา ก็เป็นแต่ความคิด เพราะเหตุว่าขณะนั้นปัญญายังไม่ได้ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่เรา

สภาพธรรมที่ไม่ใช่เรา คือ สภาพธรรมที่เป็นรูปธรรม ก็เป็นรูปธรรม สภาพธรรมที่เป็นนามธรรม ก็เป็นนามธรรม ถ้าปัญญาสามารถรู้ลักษณะของนามธรรม รูปธรรม ที่กำลังปรากฏขณะนั้นถูกต้อง แยกขาดจากกัน ก็จะค่อย ๆ ละความเป็นเรา จนกว่าจะดับหมด เมื่อโศดาปัตติมรรคจิตเกิดขึ้น รู้แจ้งพระนิพพาน จึงสามารถดับความสงสัย ความไม่รู้ ความเห็นผิดในลักษณะของสภาพธรรมได้

พระ มีคำถามอีกคำถามหนึ่งว่า สภาพธรรมที่ตรงและถูกต้องจะเกิดได้กับสัญญาหรือไม่ คือ สัญญาจะทำให้เกิดสภาวะหรือสภาพธรรมที่ปรากฏตรงและถูกต้อง

ส. สัญญา เป็นอีกคำหนึ่งซึ่งคนไทยใช้ผิด ถ้าเป็นสภาพปรมาัตถธรรม สภาพธรรมของสัญญาเจตสิก เป็นสภาพจำ เกิดกับจิตทุกขณะ เพราะจิต ๑ ขณะที่เกิดขึ้น จะต้องมิเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยอย่างน้อยที่สุด ๗ ชนิด

พระ ตัวอย่างเช่น

ส. ขณะที่กำลังได้ยิน ขณะที่กำลังได้กลิ่น ขณะที่กำลังเห็น ขณะที่กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส จิต ๑๐ ดวง ซึ่งรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทำหน้าที่เห็น ขณะนี้มีจิตเกิดดับสลับกัน จิตที่เห็นดับไปแล้ว แล้วจิตที่ติด

ข้อในสิ่งที่เห็นก็เกิดสืบต่อ คนละขณะ เพราะฉะนั้นชั่วขณะที่เพียงเห็น ขณะนั้นมี
เจตสิกเกิดร่วมด้วยเพียง ๗ ชนิด

พระ แล้วเราจะเข้าใจว่า ในจิตที่เกิดดับนั้น มีองค์ประกอบด้วยสภาพรู้หรือ
ธาตุรู้กับสัญญา ถูกต้องหรือไม่ครับ

สุ. ต้องมีเจตสิกอย่างน้อยที่สุด ๗ ชนิด ไม่ใช่เฉพาะสัญญา

พระ ไม่ใช่ธาตุรู้อย่างเดียว

สุ. ไม่ใช่เฉพาะสัญญาเจตสิก

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกั่ว ๓

พระ การศึกษาพระปริยัติธรรมกับการปฏิบัติธรรม ค่อนข้างจะไม่ไปด้วยกัน
ได้ ตอนนี่ฟังคุณโยมอาจารย์ตอบแล้ว ก็คงจะทราบว่า จริง ๆ แล้วการศึกษาปริยัติ
ธรรมกับการปฏิบัติธรรมอยู่คู่กันได้ ถ้าเราไม่มีคำว่า ตัวกู ของกู หรือตัวเราเข้าอยู่ใน
การศึกษา หรือตัวเราเข้าอยู่ในการปฏิบัติธรรมนั้น สรุปอย่างนี้ถูกต้องหรือไม่

สุ. คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามี ๓ ระดับ ปริยัติศาสนา คือ
ศึกษาให้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริงก่อน เพราะว่าถ้าไม่มีการฟังพระธรรมเลย
จะไม่เข้าใจว่า ธรรมะคืออะไร ธรรมะอยู่ที่ไหน ขณะนี้เป็นเราหรือว่าเป็นธรรมะ แต่
เมื่อมีความเข้าใจถูก ก็จะถึงอีกระดับหนึ่ง คือ มีปัจจัยที่ทำให้มีการระลึกถึงลักษณะ
ของสภาพธรรมเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่แต่เพียงฟังเรื่องราวของสภาพธรรม เดี่ยวนี้ ขณะที่ฟัง
สภาพธรรมเกิดดับ ทำหน้าที่ของสภาพธรรมแต่ละประเภท แต่ว่าไม่มีการระลึกถึง
ลักษณะของสภาพธรรมเลย เพียงแต่กำลังฟังให้เข้าใจเรื่องราวของสภาพธรรมเท่านั้น

ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ก็จะเป็นปัจจัย เป็นสังขารขันธ์ ทำให้มีการ
ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ได้ศึกษา ที่ได้ฟังเข้าใจแล้ว และค่อย ๆ ศึกษาอีกระดับ
หนึ่ง คือ อริยสัจสี่ อริยจิตสิกขา อริปัญญาสิกขา จนกว่าจะประจักษ์แจ้งสภาพ
ธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา

เพราะฉะนั้นปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ต้องตรงกัน แยกกันไม่ได้เลย ใครก็ตามที่ไม่มีปริยัติ ไม่มีการศึกษาให้เข้าใจเรื่องสภาพธรรม แล้วจะปฏิบัติ ต้องผิด ใครก็ตามเมื่อไม่ได้ศึกษา แล้วปฏิบัติ ก็หมายความว่า คนนั้นไม่ได้มีพระธรรมเป็นสรณะ เพราะว่าคิดเอง ไม่ได้ศึกษาพระธรรมของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย ก็ต้องผิด เพราะเหตุว่าไม่มีใครที่จะมีความรู้หรือมีความสามารถที่จะเข้าใจธรรมะโดยไม่ศึกษาพระธรรม

เพราะฉะนั้นต้องเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ พิจารณาในความสมบูรณ์ของพระธรรมที่ทรงแสดงไว้ในขั้นปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

พระ คิดว่า เชื่อได้ว่า เรากำลังเข้าสู่ขบวนการของมหาสติปัฏฐานอย่างชนิดที่เราไม่ค่อยรู้สึกตัว หรือรู้สึกตัวก็ตาม ผมมั่นใจว่า วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ตรงและถูกต้อง และเป็นวิธีที่เราค่อย ๆ เติมให้เต็มในที่สุด เป็นวิธีที่ทำให้เราสามารถเข้าใจบ้าง ถึงแม้ว่าหลายท่านจะงงอยู่บ้าง ตอนนี้เป็นโอกาสให้คุณโยมอาจารย์ได้นำพาเราเข้าสู่มหาสติปัฏฐานสูตร ที่เป็นความเข้าใจล้วน ๆ ความรู้สึกล้วน ๆ ซึ่งไม่มีคำว่า ตัวตนของเราอยู่ในขบวนการศึกษานั้นอีกสักครั้งหนึ่ง

สุ. เพราะเหตุว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ทำให้ผู้ฟัง ผู้ศึกษา ผู้เป็นพุทธศาสนิกชน ผู้ที่เป็นพุทธบริษัท เกิดปัญญาของตนเอง

นี่คือ ประโยชน์สูงสุดที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมอบให้ ไม่ได้มอบทรัพย์สินเงินทอง เพราะเหตุว่าทรัพย์สินเงินทองก็มีวันหมดสิ้นไป แต่สิ่งที่จะได้มาแสนยาก คือ ปัญญา ซึ่งกว่าพระองค์จะได้บำเพ็ญพระบารมีจนกระทั่งตรัสรู้ ก็ถึง ๔ อสงไขยแสนกัป สำหรับผู้ที่ยิ่งด้วยปัญญา ถ้าสำหรับผู้ที่ยิ่งด้วยศรัทธาก็ถึง ๘ อสงไขยแสนกัป ถ้าเป็นผู้ที่ยิ่งด้วยวิริยะก็ถึง ๑๖ อสงไขยแสนกัป

เพราะฉะนั้นปัญญาเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุด ซึ่งผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนต้องทราบบว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสมบูรณ์ด้วยพระปัญญาระดับทรงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะทรงแสดงพระธรรมให้ผู้ฟังได้ฟัง ได้พิจารณา จนเป็นปัญญาของตนเอง

เพราะฉะนั้นที่พระคุณเจ้ากล่าวเมื่อกี้ี้ ใช้คำว่า เริ่มเข้าสู่ขบวนการของสติปัฏฐาน ก็หมายความว่า เริ่มมีความเข้าใจ มีความเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรม ในเรื่องราวของธรรมะ แต่ไม่มีใครทำ ไม่มีใครจะปฏิบัติ แม้แต่ในขั้นฟัง ต้องค่อยๆ เข้าใจให้ถูกต้องว่า ไม่มีเรา แต่มีสภาพธรรม การที่รู้ว่าเป็นธรรมะ จะเป็นการเตือน เป็นสัญญาความจำ ที่จะทำให้สติปัฏฐานระลึกลักษณะของสภาพธรรม

เพราะคำว่า “สติปัฏฐาน” หมายความว่า สิ่งที่มีจริงซึ่งสติกำลังระลึก เพื่อรู้ความจริงของสิ่งนั้น อย่างเช่น ขณะนี้กำลังเห็น สติปัฏฐานต้องหมายความว่า ระลึกที่ลักษณะของนามธรรม หรือระลึกที่ลักษณะของรูปธรรม แต่แม้แต่คำว่า “ระลึก” ก็ไม่ใช่หมายความว่า พอพูดแล้วก็ระลึกได้

ตามที่ได้ยินได้ฟังกันมา ก็ทราบว่า มีขั้น ๕ คือ รูปขั้น ๑ เวทนาขั้น ๑ สัญญาขั้น ๑ สังขารขั้น ๑ วิญญาณขั้น ๑ แต่ไม่เข้าใจจริง ๆ เพราะเหตุว่า เราจะทำ ถ้าผู้ที่จะทำ หมายความว่าไม่เข้าใจขั้น ๕ ไม่เข้าใจธรรมะ ไม่เข้าใจปรมัตถธรรม ไม่เข้าใจอภิธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง

แต่ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจธรรมะ รู้ว่าเป็นปรมัตถธรรม รู้ว่าเป็นอภิธรรม รู้ว่าจำแนกเป็นขั้น ๕ จิต เจตสิก รูป รูปทุกชนิด ทุกประเภท เป็นรูปขั้น ๑ หมายความว่า เป็นส่วนของรูป เป็นประเภทรูป ซึ่งไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลยทั้งสิ้น ไม่ว่ารูปในอดีต รูปขณะนี้ รูปอนาคต รูปก็เป็นสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย ไม่ว่าจะเป็นตา หรือหู หรือจมูก หรือลิ้น หรือกาย หรือดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ไม่ใช่สภาพที่รู้อะไรเลย

เพราะฉะนั้นรูปขั้น ๑ ก็หมายความว่าถึงธรรมะส่วนของรูป ที่เป็นกอง หรือส่วนของรูปเป็นรูป ไม่ว่าจะเป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคต ไกล ใกล้ หยาบ ละเอียด ภายในภายนอก เพราะว่ารูปเปลี่ยนไป เกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย แล้วก็ดับไป ทั้งอดีต และในขณะนี้ และข้างหน้า ก็คงเป็นเพียงรูปขั้น ๑

เวทนาเจตสิก เป็นสภาพที่รู้สึก ต้องเกิดกับจิตทุกดวง ส่วนสัญญาเจตสิก เป็นสภาพจำ ในอดีตก็จำเรื่องต่างๆ แม้ขณะนี้ ก็กำลังจำทุกขณะ สัญญาเจตสิกต้องเกิดกับจิตทุกดวง

สังขารชั้นนี้ ได้แก่ เจตสิก ๕๐ สติเป็นสังขารชั้นนี้ ปัญญาเป็นสังขารชั้นนี้
ความเพียรเป็นสังขารชั้นนี้ โลกะเป็นสังขารชั้นนี้ สิ่งที่มีจริงในชีวิตประจำวันทั้งหมดซึ่ง
เป็นนามธรรม ที่ไม่ใช่จิต ไม่ใช่เวทนา ไม่ใช่สัญญา เป็นสังขารชั้นนี้ทั้งหมด

เพราะฉะนั้นไม่มีเราจะทำ ปัญญาเป็นสังขารชั้นนี้ ขณะที่ฟังเข้าใจ เริ่มสะสม
ปรุงแต่ง ที่จะให้มีการระลึกได้ รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นสติปัญญานี้เป็นเรื่องเฉพาะตัว ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ใครคนหนึ่งคนใดจะ
บอก หรือจะทำ แต่ผู้นั้นจะเข้าใจได้ถูกต้องว่า มีความเข้าใจในสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏ พอที่จะรู้ว่า เป็นธรรมะจริง ๆ หรือเปล่า ในขั้นการศึกษา

ในขั้นการศึกษาเมื่อรู้ว่า เป็นธรรมะจริง ๆ จากการฟังโดยละเอียด ก็มีปัจจัยที่
จะทำให้สติระลึกที่ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม สตินั้นจึงเป็นสติปัญญานี้ ซึ่ง
จำแนกเป็นกาย เวทนา จิต ธรรม ซึ่งก็ได้แก่ จิต เจตสิก รูปนั่นเอง

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกั่ว ๔

พระ จริง ๆ แล้วเรากำลังเหยียบย่ำและเข้าสู่ขบวนการของมหาสติปัญญาน
หรือสติปัญญานสูตร กาย เวทนา จิต ธรรม หลายท่านคงรู้สึกงงว่า แล้วเราจะนำมาทำ
เป็นรูปธรรมได้อย่างไร เพราะขบวนการแห่งการปฏิบัติธรรม หลายท่านมีความคิดอยู่
ในใจว่าต้องมีองค์ประกอบ องค์คุณ หรือลักษณะวิธีการ เช่น ต้องหลับตาทำสมาธิ
ภาวนา หรือต้องเดิน ต้องย่อ ต้องยก ต้องเหยียด หรือต้องหายใจเข้าออก
ขบวนการเหล่านี้จัดได้ใหม่ว่า เป็นขบวนการของมหาสติปัญญาน

สุ. ไม่ใช่เลยเจ้าคะ

พระ ขอบใจที่ตอบ มีใครสงสัยไหมครับ คุณโยมท่านตอบว่า ไม่ใช่เลย
แสดงว่าที่ผ่านมานั้น ผมทำไม่ผิด พวกคณะทำงานไม่ผิดแล้วครับ มีคำถามว่า ทำไม
มาเจริญมหาสติปัญญาน มาศึกษามหาสติปัญญาน แต่ไม่มีการนั่งสมาธิ หรือสอนให้
ปฏิบัติเลย

สุ. ขอบพระทานโทษเจ้าค่ะ ขณะนี้กำลังนั่ง ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงเลย เพราะว่าสภาพธรรมเกิด แล้วดับเร็วมาก ไม่มีใครไปจัดการ ถ้าจัดการเปลี่ยนแปลง อริยาบถ หรือทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ขณะนั้นเป็นเรา ไม่ใช่สติที่ระลึกที่ ลักษณะของสภาพธรรมที่มีปัจจัยจึงเกิด ถ้าไม่มีปัจจัยก็ไม่เกิด ไม่มีใครสามารถมี กุศลจิตได้ตลอดเวลา เดียวก็เป็นอกุศลประเภทต่าง ๆ ตามปัจจัย ยับยั้งไม่ได้ แต่สติ สามารถระลึกลักษณะนั้นว่า เป็นธรรมะ เป็นสิ่งที่มีจริง ขณะนั้นไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา

โลภะเกิดขึ้นกับใคร มีลักษณะอย่างเดียว คือ ติดข้อง จะเกิดกับเด็ก จะเกิด กับผู้ใหญ่ จะเกิดกับสัตว์ จะเกิดกับใครก็ตามแต่ ที่ไหนด้วย ในสวรรค์ก็ยังมีโลภะ ในรูปพรหมก็มีโลภะ โลภะก็เป็นโลภะ คือ เป็นธาตุหรือเป็นสภาพชนิดหนึ่ง ซึ่งมี ลักษณะติดข้องในสิ่งที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้นก็จะเห็นได้ว่า ไม่ต้องมีการทำอะไร ถ้าทำ คือ ไม่เข้าใจธรรมะ จึง ทำ แต่ถ้าเข้าใจ ก็รู้ว่า ธรรมะมีปัจจัยจึงเกิด และแม้แต่สติที่ระลึกก็มีปัจจัยจึงเกิด

เพราะฉะนั้นข้อความในพระไตรปิฎกมี ๒ คำ คือ “มีสติ” หรือ “หลงลืมสติ” คือ สติไม่เกิด เพราะฉะนั้นไม่มีการไปทำอะไรเลย

พระ มหาสติปัฏฐานสูตรไม่มีกรรมวิธีครับ ไม่มีเวลา ไม่มีลักษณะอาการ ไม่มีสถานที่ ไม่มีสิ่งของที่ต้องเป็นองค์ประกอบ หรือเครื่องใช้สอย แต่คือทุกอย่างในชีวิต ทุกอย่างในลมหายใจ และทุกอย่างในเขตประสาททั้งหลายที่มีอยู่ในใจเราที่ทำให้ เกิดขบวนการมหาสติปัฏฐาน เป็นการสัมผัสกับขบวนการนั้น อย่างเรียนรู้ อย่าง สัมผัส อย่างเข้าใจและพิสูจน์ทราบกันได้ ด้วยความรู้สึกว่า ต้องทำให้มันฉลาด สะอาด สว่างสงบ หรือมีความรู้สึกอย่างนี้ ดูแล้วก็จะไม่ตรงอีกเหมือนกัน อย่างที่ท่าน อาจารย์สุจินต์พูดว่า ต้องไม่มีตัวเราในมหาสติปัฏฐาน ถูกหรือผิด เข้าใจอย่างนี้ใช่หรือไม่

สุ. การที่จะละความเป็นตัวตน ไม่ใช่จะละได้ทันที แม้แต่ในขณะนี้เองที่กำลังฟังเรื่องของธรรมะ เรื่องของนามธรรม เรื่องของรูปธรรม ต้องเป็นการรู้ตัวเองว่า เริ่มมีความเข้าใจถูกในขณะฟังเพิ่มขึ้นอีกหรือไม่ เกือบจะไม่ต้องไปนึกถึงเรื่องปฏิบัติ หรือเรื่องสติปัฏฐานเลย เพราะเหตุว่าขณะนี้ทุกอย่างเป็นสติปัฏฐาน ถ้าสติเกิดระลึก

แต่ถ้าไม่รู้เลยว่า สติมีลักษณะอย่างไร ขณะที่จัดจ้อง เข้าใจว่า กำลังเป็นสติ แต่นั่นไม่ใช่ลักษณะของสติ นั่นเป็นลักษณะของสมาธิ

สมาธิมี ๒ อย่าง คือ สัมมาสมาธิกับมิจฉาสมาธิ แต่ถ้าไม่มีการศึกษา แล้วได้ยินคำว่า “สมาธิ” ก็สนใจทันที อยากจะทำสมาธิ เพราะเหตุว่าคนส่วนใหญ่มีชีวิตที่วุ่นวาย ก็เลยไม่ชอบเดี๋ยวดร้อนนด้วยเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็คิดว่า ถ้าไม่ต้องไปวุ่นวาย และให้จิตไม่ไปไหน ขณะนั้นก็มีความสุขสบาย เป็นความพอใจในความสบาย ก็ทำเพื่อต้องการให้ใจสบาย แต่ไม่มีปัญญา

ขณะที่ทำตามที่ไม่มีความรู้ ขณะนั้นไม่ใช่การอบรมเจริญสมถภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนา ซึ่งเป็นสติปัฏฐาน เพราะเหตุว่ากุศลอื่นสามารถเกิดได้โดยไม่ต้องมีปัญญา แต่สำหรับภาวนา โดยศัพท์หมายความว่า อบรม ต้องมีปัญญาจึงจะอบรมได้ ไม่ใช่ไปทำด้วยความไม่รู้ ด้วยความต้องการ ซึ่งผลที่ได้ก็ยังคงเป็นความไม่รู้ และยังคงเป็นความต้องการทำ เพราะคิดว่าทำได้

แต่ในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องรู้แล้วละ เพราะเหตุว่าการละไม่ใช่น้ำที่ของโลภะ ไม่ใช่หน้าที่ของอกุศล แต่การละเป็นหน้าที่ของปัญญาเจตสิก ซึ่งรู้ความจริงจึงละได้ ละความติดข้องได้

เพราะฉะนั้น ที่ใดที่มีโลภะ ที่นั้นจะไม่มีปัญญา แต่ที่ใดที่มีปัญญา ที่นั้นมีโลภะไม่ได้ จะไม่มีความอยากไปทำอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยความไม่รู้ ด้วยความไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นก็จะเริ่มฟังพระธรรม แล้วก็พิจารณา สามารถรู้ตัวเองว่า มีความเข้าใจมากน้อยแค่ไหน

ก่อนอื่นต้องรู้ลักษณะของสติ จึงจะเจริญสติปัฏฐานได้ หรืออีกประการหนึ่งก็คือว่า เมื่อมีความเข้าใจลักษณะของสติเป็นปัจจัย สติปัฏฐานจึงเกิด มิฉะนั้นแล้วสติปัฏฐานก็เกิดไม่ได้ หรือแม้แต่สมถภาวนา ซึ่งเป็นขณะที่มีสติสัมปชัญญะ จึงสามารถรู้ความต่างกันของกุศลจิตกับอกุศลจิต เมื่อเห็นโทษของอกุศล สติสัมปชัญญะคือปัญญาก็สามารถรู้ได้ว่า ระวังถึงอารมณ์ใดแล้วจิตสงบ ต้องเป็นกุศลในขณะนั้น ไม่ใช่เป็นโลภะที่ต้องการอยากสงบ ถ้าเป็นโลภะที่ต้องการอยากสงบ ขณะนั้นไม่ใช่ปัญญา ก็ต้องเป็นมิจฉาสมาธิ

พระธรรมที่ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก เกื้อกูลพุทธบริษัทตั้งแต่ในสมัยนั้น จนกระทั่งถึงกาลสมัยนี้ ๒,๕๐๐ กว่าปี แสดงให้เห็นว่า ความละเอียดของพระธรรม ป้องกันความเห็นผิดทุกอย่าง แต่ต้องเป็นผู้ศึกษาจึงสามารถรู้ได้ว่า ขณะใดเห็นผิด ขณะใดเห็นถูก ขณะใดเป็นมิจฉามรรคมีองค์ ๘ ขณะใดเป็นสัมมามรรคมีองค์ ๘ ซึ่งปกติก็จะมี ๕ องค์

นี่เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจ โดยที่ไม่เอาสมาธิมาเป็นสติ แล้วก็ไม่มีเรา ซึ่งอยากจะเห็นการเกิดดับของสภาพธรรม แต่ยังคงเป็นเรา

เพราะฉะนั้นมีความไม่รู้เต็มที เป็นการเห็นการเกิดดับของสภาพธรรม โดยการนึกคิดได้ โดยการเข้าใจว่า ขณะนี้เสียงดับ ขณะนี้จิตได้ยินดับ

นี่ก็เป็นความเข้าใจ แต่ไม่ใช่การประจักษ์แจ้ง เพราะฉะนั้นก็ต้องรู้ว่า การที่สามารถเข้าใจถูกต้องในลักษณะของสภาพธรรม ต้องไม่ใช่เรา ต้องรู้ว่าเป็นธรรม แต่ถ้ายังเป็นเราตราบใด ก็เอาเราออกไม่ได้เลย ทำไปก็มีเราเพิ่มขึ้น เราได้ เราเห็น เรา รู้ แต่ไม่ใช่การละ เพราะเหตุว่าขณะนั้น เป็นตัวตน เป็นเรา

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาธรรมโดยละเอียด และไม่ผ่านพยัญชนะใด โดยที่คิดว่า เข้าใจถูกต้องแล้ว อย่างคำว่า “มิจฉาสมาธิ” มีในพระไตรปิฎก สัมมาสมาธิก็มี มิจฉามรรคก็มี สัมมามรรคก็มี แต่ถ้าไม่ศึกษา เข้าใจว่า เป็นสมาธิ แล้วดีทั้งนั้น เป็นสัมมาทั้งหมด ซึ่งไม่ถูกต้อง

เพราะฉะนั้นจึงไม่ไปกังวลถึงสติปัฏฐาน ถึงปัญญาระดับสูง แต่ว่าปัญญา ระดับสูงจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ต้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของปัญญา ซึ่งจะค่อย ๆ เจริญขึ้นจากการฟัง การพิจารณา การเข้าใจ จนกว่าจะเป็นสังขารขั้นสุดท้ายที่จะปรุงแต่งให้สติปัฏฐานเกิด ระลึกลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งขณะนี้สติปัฏฐาน แน่นนอน ถ้าสติเกิด แล้วระลึก

ขณะนี้ไม่มีใครระลึกบ้างหรือเปล่าเจ้าคะ ไม่มี ก็ไม่ใช่สติปัฏฐาน แต่ผู้ฟังในครั้ง กระนั้น เพียงฟัง สติปัฏฐานระลึก สามารถรู้แจ้งความจริงของสภาพธรรมด้วย ปัญญาที่ฟังเข้าใจ แต่ไม่ใช่ด้วยไม่มีปัญญาเลย ไม่ได้ฟังพระธรรมเลย แล้วก็เข้าใจว่า ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรม

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๕

พระคุณเจ้า เท่าที่ฟังมา รู้สึกว่า ผู้ที่จะเจริญสติปัฏฐานหรือผู้ปฏิบัติ เหมือนกับว่าต้องศึกษาพระอภิธรรม ให้รู้วจิตมี ๘๙ เจตสิกมี ๕๒ รูปมี ๒๘ แบ่งเป็น ฝ่ายโสภณเท่าไร อกุศลเท่าไร ดังนั้นผู้ที่ไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรมหรือผู้ไม่จบ ป. ๔ ก็ไม่มีสิทธิ์เจริญสติปัฏฐานได้ถูกต้อง จริงหรือ

ส. มีผู้สงสัยเหมือนกันว่า วิสาขามิคารมราดาซึ่งท่านเป็นพระโสดาบัน ท่านอนาถบิณฑิกะ หมอชีวกโกมารภัจจ์ ท่านเหล่านี้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านรู้เรื่องจิต ๘๙ ดวงหรือเปล่า นี่เป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า ท่านไม่ได้รู้ชื่อ แต่ปัญญา สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ

ภาษาไทยใช้คำว่า “จิต” ทุกคนเหมือนเข้าใจว่ามีจิต แต่ถ้าถามว่า ขณะนี้จิต อยู่ที่ไหน ตอบได้ไหมเจ้าคะ เมื่อมีแล้วอยู่ที่ไหน ก็ตอบไม่ได้ ถ้าไม่ได้ศึกษา แต่ถ้าศึกษาแล้ว จะเห็นความเป็นอนัตตายิ่งขึ้น มีความเข้าใจสิ่งที่ได้ฟังแม้ไม่มาก แต่สามารถเข้าใจได้มาก เพราะฉะนั้นจึงมีผู้ที่ฟังน้อยแต่เข้าใจมาก และเมื่อมีความ เข้าใจมากในสิ่งที่ได้ฟังแม้เล็กน้อย เวลาที่ได้ฟังมากขึ้น ความเข้าใจก็ยิ่งมากขึ้นด้วย

เพราะฉะนั้นก็ต้องเป็นสิ่งที่ต้องเข้าใจว่า การฟังเป็นปัจจัยให้มีการพิจารณา สิ่งที่เราเข้าใจ ถ้าพิจารณาด้วยความถูกต้องก็เข้าใจ สิ่งนั้นคือปัญญาที่เข้าใจ ไม่ใช่เรา ความเข้าใจเกิดขึ้นในขณะที่ฟังเข้าใจ แล้วก็ดับไป แล้วขณะอื่นปัญญาจะเกิดหรือไม่ เกิด หรือจะเป็นปัญญาระดับไหน เพราะเหตุว่าปัญญาก็มีหลายระดับ ก็ต้องขึ้นกับ เหตุปัจจัยด้วย

แต่ไม่ใช่หมายความว่า พระพุทธศาสนาจะต้องจำกัดสำหรับผู้ที่เรียนเรื่อง จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ โดยละเอียด แต่ขณะเพียงฟัง ใครก็ตาม ไม่ต้องถึงจิต ๘๙ แต่ขณะนี้สามารถเข้าใจสภาพของจิตว่า เป็นธาตุชนิดหนึ่ง มีจริง ๆ เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่รูปธรรม เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ คือ กำลังเห็น ทางตา นี่เป็นลักษณะของธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งเห็นอย่างเดียว จะทำอย่างอื่นไม่ได้เลย

ถ้าเกิดอีก เห็นอีก ก็คือธาตุนี้แหละ ธาตุที่เห็นก็เห็น ธาตุที่ได้ยินก็ได้ยิน ธาตุที่คิดนึกก็ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน แต่คิดนึก

เพราะฉะนั้นในพระไตรปิฎก นอกจากจะใช้คำว่า “ธรรม” ยังใช้คำว่า “ธาตุ” ทั้งหมด เช่น โลภธาตุ โทสธาตุ โมหธาตุ ทุกอย่างหมด ใช้คำว่า “ธาตุ” ก็ได้ “ธรรม” ก็ได้ ถ้าฟังเข้าใจอย่างนี้ และเวลาที่ฟังต่อ ๆ ไปก็สามารถเข้าใจอรรถ คือ สภาพธรรมที่เป็นจิตประเภทต่าง ๆ เพราะเหตุว่า ถ้าพูดถึงโลภะ ไม่จำเป็นต้องเป็นจำนวนก็ได้ แต่ถ้าเข้าใจว่า โลภะ คือ สภาพที่ติดข้อง บางครั้งก็มีความเห็นผิติดข้องด้วย บางครั้งก็ไม่มีความเห็นผิติดข้องด้วย เพราะเหตุว่าบางครั้งที่มีความเห็นผิติดข้องนั้นต้องเกิดกับจิตที่ติดข้องกับโลภะ จึงติดข้องในความเห็นผิติดข้อง นั้น

นี่ก็เป็นเรื่องที่จะเข้าใจสภาพธรรมไปเรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อย และสามารถประจักษ์ความจริงของสภาพธรรมได้ โดยไม่ใช่เป็นเรื่องของชื่อ

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกั่ว ๖

พระ มีเรื่องที่เคยได้ยินมาว่า ชาวนากำลังไถนาอยู่และระลึกถึงสภาพธรรมที่ปรากฏหรือสภาพธรรมที่ปรากฏ โดยที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากที่ไหนมา แล้วมีดวงตาหรือปัญญาญาณที่รู้เท่าทันสภาพธรรมนั้น ๆ อย่างนี้ถือว่าเข้าใจผิติดหรือเปล่า

สุ. คนนั้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือเปล่า

พระ ไม่ได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

สุ. ไม่ได้เป็น แต่สามารถรู้สภาพธรรมโดยไม่ต้องฟัง

พระ ก็ชาวนากำลังไถนาอยู่

สุ. เป็นไปไม่ได้เลยเจ้าคะ นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ท่านพระสารีบุตรก็เป็นสาวก คือ ผู้ฟังพระธรรม

พระ ถ้าอย่างนั้นเรื่องที่เล่าสู่กันฟังอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นเรื่องเข้าใจผิติด ยกเว้นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น ที่จะมีปัญญาญาณหยั่งรู้ทุกขณะจิต

ส. นอกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่ไม่ใช่สมัยนี้ สมัยนี้ไม่ใช่สมัยของพระปัจเจกพุทธเจ้า

สมัยนี้พระศาสนายังดำรงอยู่ ยังเป็นโอกาสของสาวกที่จะศึกษา เพราะฉะนั้นผู้ฟังมีสิทธิที่จะคิด พิจารณา ไตร่ตรอง ไม่ใช่เชื่อกันที่ได้ยินได้ฟัง

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๗

พระ มีขบวนการที่เกิดขึ้นในมหาสติปัฏฐานสูตรมากมาย ที่หลายสำนักหรือหลายท่านคิดค้น พยายามทำให้เข้าใจว่า นี่คือ หลักการของมหาสติปัฏฐานสูตร ไม่ว่าจะเป็นการเจริญอานาปา หรือผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ หรือควบคุมสติ ควบคุมอิริยาบถ หรือมีสติในอิริยาบถนั้น ๆ หรือพิจารณาอาหาเรปภูกูลสัญญา อสุภกัมมฐาน ไม่ทราบว่าการพิจารณาหรือกรรมวิธีเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมหาสติปัฏฐานสูตรได้หรือไม่

ส. คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งหมดสำหรับศึกษา ไม่ใช่สำหรับเพียงอ่าน เพราะเหตุว่า พระธรรมที่ทรงตรัสรู้และทรงแสดงเรื่องของสภาพธรรมในขณะนี้ละเอียดมาก ซึ่งถ้าไม่ศึกษาจริง ๆ จะเข้าใจผิดเพียงโดยการอ่าน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจว่า เพียงอ่านแล้วก็ปฏิบัติ เป็นผู้ที่ไม่เข้าใจธรรม

พระ มีคำถามว่า ที่ผ่านมาเราอธิบายมหาสติปัฏฐานสูตรในแนวของวิปัสสนาตลอด ถ้าจะอธิบายมหาสติปัฏฐานสูตรในแนวของสมณะบ้าง จะได้หรือไม่ ถ้าได้โปรดอธิบายด้วย

ส. คำถามแรกคำถามว่า ธรรมทั้งหลายไม่ควรยึดถือ ฟังดูก็ดี แต่ทำได้อย่างไร เพราะเหตุว่าถ้าไม่มีปัญญาแล้วต้องยึดถือแน่นอน จะบอกว่าไม่ควร ก็ไม่ควร แต่ถ้าไม่มีปัญญาแล้ว ก็ยังต้องยึดถือ

ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงธรรม เพื่อให้ผู้ฟังเกิดปัญญา ความเห็นที่ถูกต้อง และปัญญานั้นเองก็จะละความยึดถือได้ แต่ถ้าปัญญายังไม่เกิดไม่ฟัง ไม่ศึกษา ไม่เข้าใจสภาพธรรม ก็ย่อมยังคงยึดถือต่อไป

และสำหรับเรื่องสติปัฏฐานกับสมณะหรือวิปัสสนา ที่พระคุณเจ้าถามว่า มีสมณะด้วยหรือเปล่าในสติปัฏฐาน

ความจริงโดยมากคนใช้คำนี้โดยยังไม่เข้าใจจริง ๆ ว่า สมณะ คือ อะไร บางคนก็คิดว่า เวลาทำสมาธินั่นคือ สมณะ แต่โดยศัพท์ สมณะหมายถึงความสงบ ถ้าพูดเท่านี้ทุกคนก็คิดว่า อยู่คนเดียวก็สงบ หรือว่าไม่ไปยุ่งวุ่นวาย ไม่มีเรื่องมาก ๆ ก็สงบ แต่ความจริงไม่ใช่ ความสงบต้องเป็นความสงบจากอกุศล

เพราะฉะนั้น ถ้าได้ยินได้ฟังคำอะไร ขอให้เจาะลึกถึงความหมายที่แท้จริงของสภาพธรรมนั้นด้วย มิฉะนั้นเราก็จะผ่านไปโดยผิวเผิน แล้วก็คิดว่าเข้าใจ

สำหรับสติปัฏฐานนั้น ต้องมีทั้งสมณะและวิปัสสนา เพราะเหตุว่า สมณะ หมายความว่าความถึงสงบจากกิเลสหรือจากอกุศล สติปัฏฐานจะไม่สงบไม่ได้เลย สติปัฏฐานสงบ และถ้ากล่าวโดยองค์ของสติปัฏฐาน สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะเป็นองค์ของปัญญา องค์อื่นเป็นสมณะ เพราะเหตุว่าขณะนั้นสงบจากอกุศล ไม่ใช่เรื่องของสมาธิที่เป็นนิมิตสมาธิ แต่เป็นเรื่องที่มีความเข้าใจถูกต้องตั้งแต่ต้นว่า สมาธิมีจริง เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ต้องแยกตั้งแต่ต้นเลย คือ ธรรมเป็นสิ่งที่มีความจริง

เพราะฉะนั้น ได้ยินคำว่า “สมาธิ” สมาธิก็ต้องเป็นสิ่งที่มีความจริง ๆ เพราะฉะนั้นสมาธิก็เป็นธรรม เมื่อเป็นธรรมแล้ว เป็นธรรมที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ๒ อย่างนี้ต้องเข้าใจให้ชัดเจน เมื่อเป็นรูปธรรมไม่ได้ เพราะเหตุว่าเป็นสภาพที่ตั้งมั่น ขณะนั้นต้องมีการรู้ ว่า ตั้งมั่นที่ไหน ตั้งมั่นอย่างไร เพราะฉะนั้น ก็ต้องเป็นนามธรรม

ขณะที่จิตเกิด จะขาดสมาธิ คือ เอกัคคตาเจตสิกไม่ได้เลย เวลาที่ศึกษาธรรม โดยเฉพาะปรมัตถธรรม ไม่ว่าจะได้ยินเรื่องของอายตนะ เรื่องปฏิจลสมุปบาท เรื่องธรรมใด ๆ ก็ตาม ต้องรู้ว่าขณะนั้นเป็นปรมัตถธรรมอะไรใน ๓ ปรมัตถธรรมซึ่งมีปัจจัยเกิดขึ้น

เรายกเรื่องของนิพพานไว้ เพราะเหตุว่าขณะนี้ไม่มี ไม่ได้ปรากฏ ยังไม่ถึงยังไม่ได้รู้แจ้ง แต่สภาพธรรมที่มีจริง ๆ ในขณะนี้ต้องทราบว่ามี เพราะเกิด

ขณะนี้ไม่มีใครรู้เลยว่า สภาพธรรมเกิด จึงมี แต่ให้ทราบว่า แม้เสียงก็ต้องเกิด จึงมีเสียงปรากฏ ถ้าเสียงไม่เกิด ก็ไม่มีเสียงปรากฏ

เพราะฉะนั้นทุกอย่าง แม้แต่แข็ง ขณะที่ปรากฏเมื่อไร ก็ต้องสภาพนั้นเกิด ปรากฏจึงมีแข็ง

ด้วยเหตุนี้ต้องทราบ ว่า ถ้าได้ยินคำอะไร เป็นปรมาัตถธรรมอะไร ถ้าได้ยินคำว่า “สมาธิ” ได้แก่เจตสิก ไม่ใช่จิต เพราะเหตุว่า ที่กล่าวว่ามีเจตสิก ๕๒ ชนิด หมายความว่า มีลักษณะเฉพาะของเจตสิกแต่ละอย่าง เช่น คำถามที่ว่า สัญญาเป็นอะไร สัญญาเป็นสภาพจำ ขณะนี้จำได้ทั้งนั้น ทุกขณะจิต จำสิ่งที่กำลังปรากฏ สามารถ เข้าใจได้ว่า สิ่งนั้นเป็นอะไร เพราะสัญญาเจตสิกจำ จิตไม่ได้จำ จิตไม่ได้ติดข้อง จิตไม่ได้ขุ่นเคือง จิตเป็นธาตุรู้ซึ่งสามารถรู้แจ้งลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ ที่เราใช้คำว่า “อาร์มมณะ” หรือ “อาร์มณ” ตามที่ได้กราบเรียนแล้วในตอนต้น

เมื่อมีจิต ก็ต้องมีอาร์มณเป็นสิ่งที่คู่กัน โดยจิตเป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้น บางครั้ง จะกล่าวถึงนามธรรม ๕๓ คือ เจตสิก ๕๒ และจิต ๑

จิตมีลักษณะ ๑ อย่าง คือ เป็นสภาพรู้สิ่งที่ปรากฏให้รู้ ส่วนเจตสิกแต่ละอย่าง เช่น สัญญาเจตสิกก็จำ สัญญาจะไม่ทำหน้าที่อื่นเลย นอกจากจำสิ่งที่จิตและสัญญา กำลังรู้ ส่วนเจตสิกก็เป็นสภาพที่จงใจ ซึ่งก็ไม่ใช่จิต

นามธรรมอื่นทั้งหมด นอกจากจิตซึ่งมีสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้แจ้งสิ่งที่ปรากฏ สภาพธรรมนั้นล้วนแต่เป็นเจตสิก ไม่ว่าในชีวิตประจำวันเราจะพูดว่า ขยันหรือเกียจคร้าน ก็เป็นลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นเจตสิก

สมาธิ ก็เป็นปรมาัตถธรรม คือ เป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต ชื่อของเจตสิกนี้มีว่า เอกัคคตาเจตสิก สภาพที่ตั้งมั่นในอาร์มณ เกิดกับจิตทุกขณะ

เพราะฉะนั้น ไม่ต้องห่วงที่จะไปทำสมาธิ เพราะว่าไม่มีใครทำสมาธิ ถ้า เอกัคคตาเจตสิกไม่เกิดและตั้งมั่นที่อาร์มณหนึ่งอาร์มณเดียววนวน ๆ พอจะให้ปรากฏลักษณะของสมาธิได้

ลักษณะของเอกัคคตาเจตสิก เป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอาร์มณ จิตเกิดขึ้นขณะหนึ่ง รู้อาร์มณ ๑ อย่าง เอกัคคตาเจตสิกตั้งมั่นในอาร์มณที่จิตกำลังรู้ สัญญาเจตสิกก็จำใน อาร์มณที่สัญญาและจิตกำลังรู้ด้วย

ที่เราใช้คำว่า “สมาธิ” ในภาษาไทย คนนั้นไม่มีสมาธิ อากัปภิกิริยาของเขาก็อาจไม่อยู่นิ่ง ทำโน้นทำนี่ แล้วก็อยู่เฉย ๆ ไม่ได้ เราก็อาจจะบอกว่า ไม่มีสมาธิ หรือถ้าเรากำลังตั้งอกตั้งใจทำอะไร แล้วเพื่อนคุย เราก็บอกว่า เสียสมาธิ คือ ไม่สามารถจะตั้งมั่นที่อารมณ์ที่เรา กำลังจดจ่อต้องการอยู่ได้

แต่ลักษณะของเอกัคคตาเจตสิก เกิดกับจิตทุกดวง และจิตมีหลายอย่าง ถ้าเอกัคคตาเจตสิกเกิดกับอกุศลจิต ตั้งมั่นได้ในอารมณ์ที่เป็นอกุศล กำลังติดข้องต้องการจะทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะนั้นลักษณะของเอกัคคตาเจตสิกก็ปรากฏ แต่ไม่ใช่ความสงบ

ลักษณะของความสงบเป็นเจตสิกอื่นต่างหาก ที่ไม่ใช่เอกัคคตาเจตสิก ไม่ใช่สมาธิ แต่เป็นกายปัสสัทธิและจิตตปัสสัทธิ ๒ เจตสิกในเจตสิก ๕๒ ประเภท

เพราะฉะนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจว่า เมื่อไม่ใช่เรา แล้วเป็นอะไร ก็ต้องเป็นธรรม เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เป็นจิตหรือเป็นเจตสิก เพราะฉะนั้นถ้าเข้าใจผิดว่า สมาธิสงบ ไม่ถูก เพราะเหตุว่าสมาธิเป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์ ส่วนเวลาที่จิตสงบ จะใช้ต่อเมื่อเป็นกุศลจิตหรือจิตฝ่ายดี เพราะว่าขณะนั้นสงบจากอกุศล

ถ้าเป็นมิจฉาสมาธิ ไม่ได้สงบเลย เป็นความติดข้องต้องการที่จะให้จิตจดจ่ออยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ขณะนั้นเป็นโลภะ เป็นมิจฉามรรค มิจฉาสมาธิ เป็นโลภมูลจิต เป็นสภาพที่ติดข้องต้องการที่จะให้จิตจดจ่ออยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดโดยที่ตัวไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจว่า ขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา

เพราะฉะนั้น จะบอกให้ไม่ติดข้อง โดยไม่มีปัญญาที่รู้ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย แต่ว่าเวลาใดก็ตามที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นเอกัคคตาเจตสิกต้องมี เพราะเกิดกับจิตทุกดวง แต่เอกัคคตาเจตสิกก็ยังคงเป็นสภาพที่ตั้งมั่นในอารมณ์ จะเปลี่ยนเป็นเจตสิกอื่นไม่ได้

เวลาที่กุศลจิตเกิด ต้องมีโสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ดวงเกิดร่วมด้วย และมีเจตสิกซึ่งสงบเกิดทุกครั้งที่เป็นกุศลจิต เพราะฉะนั้นสงบที่นี้ อย่าเข้าใจผิดว่าเป็นการจดจ่ออยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด อย่าเข้าใจผิดว่า ขณะที่ไม่คิดเรื่องโน้นเรื่องนี้แล้วก็เข้าใจว่า ขณะนั้นสงบ แต่สงบในพระพุทธศาสนา หมายความว่าสงบจากอกุศล

ด้วยเหตุนี้ สติปัฏฐาน มรรคมรรค ๘ จึงเป็นทั้งสมณะและวิปัสสนา และสำหรับการอบรมความสงบที่เราใช้คำว่า “สมาธิ” เวลาที่กล่าวถึงข้อความในวิสุทธิ-มรรค ชื่อเรื่องบอกแล้ว วิสุทธิ - มรรค หนทางของความบริสุทธิ์จากกิเลส เพราะฉะนั้นต้องเป็นฝ่ายโสภณ ฝ่ายดี ฝ่ายกุศล มิจฉาสมาธิจะไม่เกี่ยวข้องเลย

การศึกษามรรคต้องทราบว่า ขณะนั้นกำลังศึกษาเรื่องอะไร หัวข้ออะไร ถ้าพูดถึงเรื่องอกุศล จะใช้คำว่า “ทวิจฺจุเจตสิก” ไม่ต้องใช้คำว่า “มิจฉา” ก็ได้ เพราะเหตุว่าเป็นอกุศล ก็ต้องผิดอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นทวิจฺจุเจตสิกในที่นี้ก็เป็นอกุศลเจตสิก

เป็นเรื่องที่ว่า ถ้าพูดถึงเรื่องอกุศล ขณะนั้นถ้าใช้คำว่า “สมาธิ” ก็ต้องหมายความว่าถึงสัมมาสมาธิ จะหมายถึงมิจฉาสมาธิไม่ได้

ด้วยเหตุนี้เวลาที่จิตสงบจากอกุศล เป็นกุศล กุศลที่เพิ่มขึ้น เจริญขึ้น อบรมขึ้น บ่อย ๆ เนือง ๆ ลักษณะของความสงบจะตั้งมั่นคงจนกระทั่งลักษณะของสมาธิที่ประกอบด้วยความสงบปรากฏเป็นลำดับขึ้น

แต่ถ้าไม่รู้ว่าจะจิตสงบหรือไม่สงบ ก็จะไม่สามารถอบรมเจริญสมถภาวนาได้เลย เพราะเหตุว่าทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาเป็นญาณสัมปยุตต์หมายความว่า จิตขณะนั้นต้องประกอบด้วยปัญญาเจตสิก ถ้าขณะนั้นไม่เป็นปัญญาเจตสิก ก็เป็นมิจฉาทั้งหมด เพราะว่าจะถูกไม่ได้ เมื่อไม่มีความเห็นที่ถูกต้อง จึงต้องเป็นเรื่องละเอียดที่จะต้องทราบว่า ใครก็ตามที่พูดเรื่องสมาธิ คนนั้นมีความเข้าใจ “สมาธิ” ว่าอย่างไร ใครก็ตามที่ใช้คำว่า “สมณะ” หรือ “สงบ” คนนั้นเข้าใจ “สงบ” ว่าอย่างไร หรือเขาไม่เข้าใจเลย แต่เขาเอาสมาธิมาเป็นความสงบ

นั่นก็เป็นเรื่องที่พระธรรมจะทำให้เราพ้นจากความเห็นผิด พ้นจากความเข้าใจผิด ถ้าไม่ศึกษา เราก็ยังคงไม่รู้ คิดว่าจะต้องคิดเอาเองและเข้าใจเอาเอง ซึ่งไม่ใช่ความเห็นที่ถูกต้อง

สนทนาธรรมที่วัดวังตะกู ๘

พระ ทำไมกำหนดเวทนาแล้วสามารถบรรลุมรรคได้

ส. ขอประทานโทษเจ้าค่ะ พังดูเหมือนทำได้ โดยไม่ต้องมีปัญญาเลย แต่ความจริงมหาสติปัญญาฐานเป็นการอบรมภาวนาให้ปัญญาเจริญขึ้น ตั้งแต่การไม่รู้ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ทั้ง ๆ ที่ขณะนี้ก็เป็นนามธรรมและรูปธรรม แต่ว่าเพียงฟังเรื่องราวของนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

เพราะฉะนั้น การศึกษาอีกระดับหนึ่ง ต้องเป็นอริยสัจศึกษา อริยจิตศึกษา อริปัญญาศึกษา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ต้นจนกว่าจะสมบูรณ์ถึงมรรคจิตที่สามารถดับกิเลสได้ เป็นสมุจเฉท แต่ถ้าปัญญาขั้นต้น ๆ ไม่มี ที่ปัญญาจะเจริญขึ้นก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้นไม่ว่า ใครก็ตามเพียงอ่านเวทนานุปัสสนา ก็พยายามไปรู้เวทนา ด้วยความเป็นเรา แต่ธรรมต้องสอดคล้องกันตั้งแต่คำต้นจนถึงคำท้าย ธรรมเป็นธรรม ไม่เรียกอะไรก็ได้ แข็ง จะใช้ภาษาอะไรก็ได้ หรือแม้ไม่เรียก แต่สามารถรู้โดยกายสัมผัสได้ เพราะว่าสิ่งนั้นมีจริง

ถ้าเข้าใจธรรมจริง ๆ ว่า เป็นธรรม ก็จะไม่มีความที่จะไปดูเวทนา เพราะว่าดูสักเท่าไร ก็เป็นเราที่ดู จะเห็นเวทนาอะไร ก็เป็นเราที่เห็น ขณะนั้นเป็นสุข ก็ยังคงเป็นเราที่สุข ไม่สามารถรู้ได้เข้าใจได้ว่า ลักษณะของสติไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ความต้องการที่ต้องการจะดู

แต่ต้องรู้ว่า ขณะนี้สติเกิดหรือหลงลืมสติ นี่เป็นขั้นต้นสำหรับสติปัญญาฐานหรือวิปัสสนาภาวนา ถ้าเป็นขั้นของสมถะต้องมีปัญญาระดับที่สามารถรู้สภาพจิตที่ต่างกันว่า ขณะใดเป็นกุศลจิต ขณะใดเป็นอกุศลจิต แล้วจึงจะค่อย ๆ กันนิวรณ์ธรรม ซึ่งได้แก่อกุศลจิตทุกชนิดออกไปได้ เพราะขณะนั้นปัญญาสามารถรู้ความต่างของกุศลจิตและอกุศลจิต และยังต้องรู้เหตุที่กุศลจิตเกิดว่าเพราะอะไร เพราะว่าคนเราที่ไม่คิด ไม่มี คิดทุกคน แต่ว่าคิดเป็นกุศลหรือคิดเป็นอกุศล ประกอบด้วยปัญญาหรือไม่ ประกอบด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้นเวลาที่คิดเป็นอกุศล ขณะนั้นจะอบรมหรือเปล่า ถ้าไม่รู้ก็ไปอบรม ขณะนั้นทำให้โลกมุขจิตเพิ่มขึ้น ต้องการเพิ่มขึ้น ต้องการที่จะจดจำ โดยไม่ได้ละคลายเลย

ปัญญาของสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาเป็นปัญญาต่างชั้น แต่ต้องเป็นปัญญา เพราะเหตุว่า ปัญญาของสมถะสามารถรู้ความต่างของกุศลจิตและอกุศลจิตแล้วรู้ว่า เมื่อตรีกะลึกถึงสิ่งใด จิตจะค่อย ๆ สงบจากอกุศลจนเพิ่มกำลังขึ้น แต่ต้องรู้ลักษณะที่ต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต ถ้ากำลังจิตต้องการ ขณะนั้นไม่ใช่ปัญญา และเป็นโภคะด้วย เพราะฉะนั้นก็ไม่ได้ละอกุศล กุศลก็เจริญไม่ได้ แต่เข้าใจว่า ขณะนั้นเป็นกุศลได้ เพราะเหตุว่าเข้าใจผิด

ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีปัญญาต่างชั้น คือ ปัญญาของสมถะนั้นเพียงสามารถที่จะอบรมกุศลจิตให้เจริญ ให้ตั้งมั่น แต่แม้กระนั้นก็ไม่สามารถละความเป็นตัวตนหรือความเป็นเราได้ นอกจากสติปัฏฐานที่เป็นวิปัสสนาภาวนาแล้ว ไม่มีทางอื่นที่ละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น แม้แต่คำที่ว่า “ละเสีย อย่ายึดมั่น” ก็เป็นสิ่งที่เพียงฟัง แต่เมื่อไม่ได้แสดงหนทางอบรมเจริญปัญญา ก็ไม่สามารถละได้ เพราะเหตุว่าแม้สมถภาวนาจิตที่สงบยังละความเป็นตัวตนไม่ได้

พระ อยากจะให้ท่านพิจารณาใช้เวลาที่เหลือนี้ จริง ๆ จะใช้คำว่าสรุปไม่ได้ เพราะ สภาวธรรมไม่มีบทสรุปไปตลอด แต่อยากให้ใช้คำนั้น เพราะในหัวข้อแห่งมหาสติปัฏฐาน ให้เกิดความสว่างกระจ่างชัดแก่ผู้ฟังที่จะเรียนรู้สภาวธรรมในโอกาสต่อไป

สุ. ถ้าจะสรุปก็คือว่า พุทธบริษัทต้องศึกษาธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงด้วยความละเอียดรอบคอบ มิฉะนั้นแล้วก็จะมีความเข้าใจผิด และทำให้พระธรรมเสื่อมสูญไปเพราะความเข้าใจผิดของพุทธบริษัท ผู้อื่นไม่สามารถทำลายพระพุทธศาสนาได้นอกจากพุทธบริษัท

ถ้ามีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิด ก็จะผิดต่อกันไปเรื่อย ๆ หนทางเดียวที่จะรักษาพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็คือ ต้องศึกษาด้วยความละเอียดรอบคอบ และต้องเป็นผู้ตรง สิ่งใดถูกก็คือถูก สิ่งใดผิดก็คือผิด มีความกล้าที่จะทั้งสิ่งที่ผิด เพื่อที่จะได้อบรมเจริญสิ่งที่ถูก ให้มันคงขึ้น

ศึกษาธรรมเพื่อการขัดเกลากิเลส

ส. ถ้าพูดถึงพระพุทธศาสนา คือ คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องทราบว่า เป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง ละเอียด กว้างขวางมาก เพราะทรงแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา บางคนเกิดมาตายไปก่อนอายุ ๔๕ แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรม ๔๕ พรรษา ตั้งแต่เช้าจนถึงใกล้เวลาพักผ่อน

นี่ก็แสดงให้เห็นว่าพระธรรมต้องมีมากทีเดียว และการที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่ใครนึกอยากเป็นก็เป็นได้ แต่ต้องเป็นผู้บำเพ็ญบารมีมาก ใช้คำว่า “บารมี” แสดงให้เห็นว่า เราต้องเข้าใจคำนี้จริง ๆ เราก็เคยพูดบ่อย ๆ ว่า พระผู้มีพระภาคทรงบำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป นี่อย่างเป็นผู้ที่ยิ่งด้วยปัญญา ถ้าเป็นผู้ที่ยิ่งด้วยศรัทธาก็ต้องมากกว่านั้นอีก ถ้าเป็นผู้ที่ยิ่งด้วยวิริยะก็ต้องมากยิ่งขึ้นกว่านั้นอีก

การเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องมีเหตุที่สมควร ไม่ใช่ใครก็ตามนึกอยากจะเป็นก็ได้ และเมื่อได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จะเห็นพระมหากุณชาติได้ทรงแสดงพระธรรมสำหรับพวกเราในยุคนี้ด้วย เพราะเหตุว่าคำสอนสำหรับผู้ที่ได้รับฟังจากพระโอรสได้สืบทอดต่อ ๆ มา จนกระทั่งจาร์ึกเป็นพระไตรปิฎก และยังไม่สูญสิ้นไป เราจึงยังมีโอกาสได้ฟังพระธรรมแท้ ๆ จากที่ทรงแสดงแล้ว และจาร์ึกไว้ เพราะฉะนั้น จะเห็นพระมหากุณว่า แม้จะปรินิพพานไปแล้ว แต่พระธรรมก็ยังอยู่เป็นศาสดาแทนพระองค์

การศึกษาศาสนาเป็นเรื่องที่ต้องค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ พิจารณาให้เป็นความเข้าใจจริง ๆ ไม่ใช่ฟังแล้วก็จำตัวเลข หรือต้องการที่จะเป็นผู้ที่ได้กุศลมาก ๆ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ฟังให้เข้าใจจริง ๆ ว่า ธรรมคืออะไร พระธรรมคืออะไร จึงจะเห็นพระมหากุณาคุณ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณของพระผู้มีพระภาคได้

เพราะฉะนั้น ขอเริ่มจากคำว่า “บารมี” เพราะเหตุว่า ถ้าไม่เข้าใจคำนี้ เราก็ใช้คำนี้โดยแค่ว่าได้ยินได้ฟัง คนไทยต้องเคยได้ยินคำว่า บารมี แต่จะเข้าใจมากน้อยแค่ไหน

“บารมี” ผู้ที่รู้บาลีท่านแปลว่า ธรรมที่ทำให้ถึงฝั่ง แสดงว่าพวกเรามีแม่น้ำกว้างใหญ่ขวางหน้า ถ้าไม่มีบารมี จะข้ามจากฝั่งนี้ไปถึงฝั่งโน้น ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ฝั่งนี้ คือ อะไร ฝั่งนี้ ก็คือ ฝั่งของผู้มีกิเลสทั้งนั้น ถ้าไม่มีกิเลส ไม่เกิด เพราะฉะนั้นผู้ที่เกิดมาแล้ว ต้องมีกิเลส พระชาติสุดท้ายที่พระผู้มีพระภาคจะตรัสรู้เป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่พระองค์หมดกิเลสแล้วถึงได้ประสูติและตรัสรู้ แต่ ต้องยังมีกิเลสที่ยังไม่ได้ดับ ยังไม่ได้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทุกคนที่เกิด ไม่ว่าใครทั้งหมด ต้องมีกิเลส

ตั้งแต่เราเกิดมา กิเลสในวันหนึ่ง ๆ มาก แต่ไม่เคยรู้ ไม่เคยสนใจกิเลสของตัวเองเลย เห็นแต่กิเลสของคนอื่น บางคนก็จะมีเรื่องราวกิเลสของคนอื่นทั้งนั้นเลย ไม่ว่าจะพูดถึงใคร ก็พูดถึงแต่กิเลสของคนอื่น แต่กิเลสของตัวเองไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็น อย่างนั้นจะมีประโยชน์ไหม การเห็นกิเลสของคนอื่น แต่ไม่เห็นกิเลสของเรา

ถ้าเป็นผู้ที่ฟังพระธรรมจริง ๆ พระธรรมที่ทรงแสดงทั้งหมด เพื่อทุกคนที่มีโอกาสได้ฟัง ไม่ว่าจะได้เกิดเป็นใครชาติไหน อย่างไรก็ตาม แต่เมื่อมีโอกาสได้ฟังพระธรรมแล้ว พระธรรมสำหรับทุกคนจริง ๆ ที่จะได้ไตร่ตรองให้เข้าใจว่า เรายังเป็นผู้มีกิเลส จึงได้เกิดมา เมื่อเกิดมาแล้ว ก็ยังมีกิเลสขวางกั้น เหมือนกระแสน้ำที่กว้างใหญ่ กว่าจะถึงอีกฝั่งหนึ่ง ซึ่งเป็นฝั่งที่ดับกิเลส

ทำอย่างไร เมื่อเสียรู้

รัชดา การระงับโทสะหรือความขุ่นใจ เรื่องคือว่า มีผู้หนึ่งถูกทำให้เข้าใจผิดในการรับตำแหน่ง โดยมีบุคคลหนึ่งหลอกล่อกีดกัน ทำให้เข้าใจผิด ด้วยการให้ไปรับตำแหน่งหนึ่ง ทำให้เสียโอกาสรับตำแหน่งที่ดีและสูงกว่า คือ ถ้ารับตำแหน่งนี้แล้วอีกตำแหน่งจะไม่ได้เลย ทำให้เขารู้สึกเสียรู้คน ซึ่งก็ทำงานด้วยกันมาตั้งนานหลายปีแล้ว ไม่น่าจะทำอย่างนั้น

ความขุ่นใจก็ทำให้เกิดความน้อยใจเสียใจ อย่างนี้จะเจริญเมตตาอย่างไร หรือจะทำอย่างไรให้ความขุ่นใจหรืออกุศลจิตคลายไป

ส. อันนี้คงต้องหลาย ๆ คนช่วยกันแนะนำ เพราะว่าทุกคนก็มีโทษทั้งนั้น ในหลายรูปแบบ สำหรับดิฉันเอง ถ้าเข้าใจว่า ทุกอย่างต้องมีเหตุปัจจัย คือ กรรม ทุกคนหนีไม่พ้น อะไรจะเกิดก็ตามแต่ และถ้ารู้ละเอียดยิ่งขึ้น ๆ ไปว่า ขณะใดบ้างที่เป็นผลของกรรม ก็จะทำให้เรารู้เลยว่า ไม่มีใครสามารถจะทำอะไรได้ ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกรรม แต่คนอื่นก็คงจะมีคำตอบอื่น ๆ ด้วย เชิญช่วยกัน ไม่ทราบแค่นี้พอจะหายเสียใจบ้างไหม

ผู้ฟัง คือ คนพวกนี้เขารู้จักคน สามารถติดต่อคนที่สามารถวิ่งเต้นได้ แต่ด้วยความซื่อ เขาก็ไม่ทำ

ส. ทั้งหมดเลย ถ้าอย่างนั้นเริ่มตั้งแต่เกิดดีกว่า เกิดมานี้ ไม่มีใครบงการเลย แม้แต่แรกขณะเกิดก็เป็นผลของกรรมแล้ว ขณะที่เห็นก็เป็นผลของกรรม ขณะที่ได้ยินก็เป็นผลของกรรม ถ้าแยกออกมาละเอียดจะเห็นได้ชัดเลยว่า นอกจากกรรมแล้ว แม้ขณะอื่นจะเกิดโลภะหรือโทสะ ก็มีปัจจัยที่จะเกิดเป็นอย่างนั้น เป็นธรรมดา เป็นธรรมชาติที่จะเป็นอย่างนั้น แต่เพราะมีความเป็นเรา ก็เลยไม่เข้าใจ

เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีเราอยู่ ก็มีทุกข์มาก ๆ หลายกรณี หลายเรื่อง เพียงแต่ไม่ได้ตำแหน่งกับการที่จะต้องสูญเสียสิ่งที่ใหญ่ยิ่งกว่านั้น จะเลือกเอาอย่างไหนได้ตำแหน่งมาแล้ว สูญหมดทุกอย่าง พ่อแม่พี่น้องไม่เหลือ ตายจากกันไปหมด ทรัพย์สินสมบัติวงศาคณาญาติกับการเสียเพียงตำแหน่ง หรือพลาดเพียงตำแหน่ง

แต่คนเราไม่เคยยอมรับผลของกรรม ที่จะเกิดขึ้นในทุกรูปแบบ แต่หวังอยู่ตลอดว่า เราจะมีความสุข เพราะฉะนั้นเวลาที่เรามีความทุกข์ ทางหนึ่ง ทางใดที่เกิดขึ้น ดูเหมือนเป็นเรื่องใหญ่ยิ่งมหาศาล แต่ว่าชั่วขณะแล้วก็หมด กาลเวลาผ่านไป ขณะนี้ก็ต้องมีเหตุปัจจัยให้สภาพธรรมเกิดขึ้นเป็นอย่างอื่นเรื่อย ๆ ให้ทราบว่า ทุกอย่างที่เกิดขึ้นไม่มีอะไรจะคงที่เลย เกิด แล้วดับหมดไป แล้วก็สิ่งใหม่เกิดขึ้น แล้วก็ดับหมดไป ยังมีแต่ความทรงจำ ซึ่งเราจำอยู่ที่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียวที่เรานึก จำได้ แต่พอถึงชาติหน้า เราจะจำได้ใหม่ว่า เขาเคยมาล่อหลอกเราให้เสียตำแหน่งหรือเปล่า ก็จำไม่ได้ ชาติก่อนเราอาจจะเคยไปล่อหลอกเขาให้เสียตำแหน่ง แต่เราจำไม่ได้ พอถึงชาตินี้เขาล่อหลอกเรา ก็จะเป็นจะตาย

ก็เป็นเรื่องที่เราค่อย ๆ พิจารณา หลาย ๆ อย่าง แล้วเราก็จะเข้าใจเหตุผลยิ่งขึ้นว่า สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้น ต้องมีเหตุปัจจัย แล้วก็ลองคิดดู เลือกว่า ถ้าเราเสียแค่นี้กับเราเสียมากกว่านี้

ก็ยังโชคดี ที่เสียเท่านั้นเอง และเรื่องของความที่ไม่ทุกข์ ก็คงจะผ่านไป แล้วถ้าเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน ทุกอย่างที่จะเกิด ถ้าเราไม่เคยทำมาก่อน ก็จะไม่เกิดกับเรา

ไม่ทราบว่าคุณแก้วเคยสงสารคนที่เขาตกทุกข์ได้ยากบ้างไหมคะ

รัชดา ตลอดเวลาค่ะ

สุ. สงสารตลอดเวลานะคะ คนที่เขาโง่โง่ เขา กำลังจะเป็นอย่างนั้น

รัชดา ก็เริ่มสงสารเหมือนกัน

สุ. อย่างนั้นถูกต้อง หมายความว่า ถ้าเริ่มสงสาร ก็จะไม่มีความโกรธ

รัชดา สงสารว่า ทำไม่ถึงอยากมากมายขนาดนั้น น่าเวทนาจริง ๆ

สุ. และเวลาที่เขาได้รับผล จะสงสารจริง ๆ เพราะฉะนั้นสงสารตั้งแต่เดี๋ยวนี้เลย จบเรื่องของเราซึ่งเป็นผลของกรรมเก่า แต่เป็นกรรมใหม่ที่เขาจะต้องได้รับผลอย่างนั้น

แต่ถ้าจะเชื่อให้มั่นคงจริง ๆ ก็จะต้องศึกษาละเอียดว่า กรรมได้แก่อะไร ในเมื่อสภาพธรรมที่เป็นปรมัตถธรรมมี ๔ จิต เจตสิก รูป นิพพาน เพราะฉะนั้นกรรมได้แก่ปรมัตถ์อะไร

ทุกอย่างต้องตั้งต้นที่ปรมัตถ์

ผู้ถาม ถ้าหากเราศึกษาเรื่องปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรมต่าง ๆ จะทำให้ความรู้สึกเรื่องนี้มั่นคงขึ้นไหมครับ

สุ. ทุกอย่างต้องตั้งต้นที่ปรมัตถ์ ไม่ว่าพูดเรื่องปัจจัย ก็หนีปรมัตถ์ไม่ได้ เพราะฉะนั้นถ้าจะพูดเรื่องกรรม กรรม คือ อะไร ก็ต้องตอบได้ว่า ได้แก่ปรมัตถ์อะไร

ตอบ เป็นเจตสิก

ส. ค่ะ เป็นเจตสิก แต่เจตสิกก็ต้องเกิดกับจิต เพราะฉะนั้นโดยมากทุกคนก็รวมไปที่จิต แต่ความจริงแล้ว คือ เจตสิก

อย่างโลกุตตรจิต ก็คือ โลกุตตรปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาระดับนั้น จิตนั้นก็ เป็นโลกุตตระไม่ได้ แต่ถ้าพูดถึงความละเอียด ต้องแยกจิตกับเจตสิก

ผู้ถาม เคยฟังเทศน์อาจารย์ครั้งหนึ่งบอกว่า จิตมี ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งคือเหตุ กลุ่มหนึ่งคือ ผล เมื่อฟังก็ยิ่งเข้าใจเพิ่มขึ้น แต่ยังไม่เห็นว่า เหตุมาให้ผลตรงไหน เมื่อไร

ส. นั่นคือการศึกษแบบคร่าว ๆ ถ้าละเอียดต้อง คือ อะไรก่อน เจตนา เป็นเจตสิก เป็นสภาพที่จงใจ ตั้งใจ ขณะนี้มีไหม นี่คือ ของจริง ๆ จะต้องรู้ ถึงจะพูดเรื่องปัจจัยต่าง ๆ ได้ แต่ก่อนอื่นต้องเข้าใจสภาพธรรมจริง ๆ ก่อน

เจตนาเป็นความจงใจ ความตั้งใจ ขณะนี้มีไหม

รัชดา ฟังธรรมเพื่อจะละคลายกิเลส

ส. เจตนาณะคะ แต่ถ้าศึกษาละเอียดจะทราบว่า เราไม่รู้เจตนาทั้งหมด เรารู้บางเจตนา เช่น เจตนาทำกุศลหรืออกุศล คิดเป็นกุศล คิดเป็นอกุศล เจตนาอันนั้นพอจะรู้ได้ แต่ว่าจิตมีถึง ๔ ชาติ ได้แก่อะไร คือ ต้องตั้งต้นก่อนให้มันคง และจะพูดถึงกรรมที่หลังก็ได้ แต่ถ้าตรงนี้ไม่มั่นคง การพูดถึงเรื่องอื่นก็เป็นเพียงพูดเรื่องชื่อ แต่ธรรมเป็นเรื่องเข้าใจสภาพที่กำลังมีจริง ๆ อย่างที่เราบอกว่า เจตนา คือ ความจงใจตั้งใจ เป็นเจตสิกที่ต้องเกิดกับจิต

เพราะฉะนั้นบางขณะเท่านั้นที่รู้ได้ แต่ที่รู้ไม่ได้ก็มี เพราะเหตุว่า จิตมี ๔ ชาติ กุศล ๑ เจตนาที่เป็นกุศลพอจะรู้ได้ อกุศล ๑ เจตนาที่เป็นอกุศลก็พอจะรู้ได้ เจตนาที่เป็นวิบากกับเจตนาที่เป็นกิริยา ใครรู้ได้ แต่มี

เป็นเรื่องที่ต้องเข้าใจตรงนี้ก่อน

จิตทั้งหมดมีหน้าที่เดียว

รัชดา จิตเป็นการรู้ แต่เจตสิกเป็นการรู้อารมณ์ให้ไหมคะ

สุ. จิตกับเจตสิกแยกกันได้ไหมคะ

รัชดา ไม่น่าจะได้ เพราะว่าพอจิตเกิดขึ้น ก็ต้องมีอารมณ์ตามมาทุกครั้ง

สุ. อารมณ์คืออะไร

รัชดา ความรู้สึก

สุ. ไม่ใช่ค่ะ นี่ค่ะ เพียงฟัง ต้องละเอียดมากแม้ในขณะที่ฟัง ๒ คำนี้ ต่างกันที่ว่า จิตเป็นสภาพรู้ อารมณ์เป็นสิ่งที่ถูกจิตรู้ เพราะว่าจิตเป็นสภาพรู้ ก็ต้องมีสิ่งที่ถูกรู้ จะมีสภาพรู้โดยไม่มีสิ่งที่ถูกรู้ ได้ไหมคะ ไม่ได้

เพราะฉะนั้นเมื่อจิตเป็นสภาพรู้ อารัมมณะ หรืออาลัมพะณะ หรือ อารมณ์ หมายความว่าถึงสิ่งที่จิตกำลังรู้

เวลาที่เสียงปรากฏ ถ้าไม่มีสภาพที่ได้ยิน เสียงก็ปรากฏไม่ได้เลย ขณะนั้นอะไร เป็นอารมณ์

จิตเป็นสภาพรู้ ต้องรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด จิตจะเกิดโดยไม่รู้ไม่ได้เลย คือ ต้องแม่นยำ ต้องเข้าใจจริง ๆ แต่ละคำไม่เปลี่ยนเลย ขณะเกิดมีจิตใหม่คะ

รัชดา ยังไม่ทราบเลย

สุ. จิตเป็นสภาพรู้ ที่ว่าเป็นคน เป็นสัตว์เกิด ต้องมีสภาพรู้ หรือธาตุรู้ อย่างใดะ ไม่รู้อะไรเลย แก้อีกก็ไม่รู้อะไรเลย เวลาที่ใช้คำว่า “สภาพรู้” หรือ “ธาตุรู้” บางทีอาจจะใหม่มาก เพราะว่าทางโลก เราเคยคิดว่า ต้องรู้ด้วยความเข้าใจว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างรู้ว่า นี่เป็นกล่อง นั่นเป็นคน เราคิดว่านั่นคือรู้

และเวลาเราบอก “ไม่รู้” แต่ความจริงจิตไม่ใช่อย่างนั้น จิตเป็นธาตุหรือธรรมชาติหนึ่งซึ่งมีจริง เวลาฟังอย่างนี้เหมือนฟังของเก่า แต่ของเก่าขณะนี้กำลังเป็นอย่างนี้ ฟังอีกก็ลึกลงไปที่จะต้องเข้าใจให้ถึงความเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ว่า เป็นธาตุชนิดหนึ่ง

ถ้าใช้คำว่า “ธาตุ” ไม่มีใครปฏิเสธ หรือไม่มีใครเป็นเจ้าของ ว่าไม่มี ก็ไม่ได้ เป็นของใครก็ได้ แต่สภาพรู้มี สภาพรู้เป็นธาตุซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วต้องรู้ ถ้าเราใช้คำว่า “รู้” ธาตุรู้มี เมื่อเป็นสภาพที่เกิดขึ้นรู้ ต้องมีสิ่งที่ถูกรู้

นี่เป็นเหตุเป็นผล เราเพียงแต่ไม่ใช้คำยาว ๆ ว่า สิ่งที่ถูกจิตรู้ แต่เราใช้คำสั้น ๆ ว่า “อารมณ์” หรืออาลัมพะณะ หรืออารัมมณะ ใช้คำนี้ได้ ถ้ามีจิตรู้

ไม่มีอารมณ์ได้ไหม

รัชดา ได้ค่ะ

สุ. ได้อย่างไรคะ

รัชดา อย่างเช่นเวลาเกิด

สุ. เวลาเกิดมีจิตใหม่คะ

รัชดา ค่ะ มีจิต

สุ. มีจิตต้องมีอารมณ์ คือ โดยเหตุผล ปฏิเสธไม่ได้ ถ้าจิตเกิด จิตต้องรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด และสิ่งที่ถูกรู้ก็คือ อารมณ์ ใช้คำสั้น ๆ ว่า อารมณ์ คือสิ่งที่ถูกรู้ เสียงในปาไม่มีใครได้ยินเลย เป็นอารมณ์หรือเปล่าคะ

รัชดา ไม่เป็นอารมณ์

สุ. แต่เสียงที่กำลังมี ปรากฏเป็นอารมณ์หรือเปล่า

รัชดา เป็นอารมณ์

สุ. เป็นอารมณ์ของอะไร

รัชดา เป็นอารมณ์ของจิต

สุ. ถูกค่ะ แต่เป็นอารมณ์ของจิตอะไร นี่คะ เสียงกำลังปรากฏ เป็นอารมณ์หรือเปล่าคะ เป็นอารมณ์ของจิตอะไร จิตได้ยินคะ ง่าย ๆ ธรรมดา ๆ ในชีวิตประจำวันทุกอย่าง ธรรมเป็นชีวิตประจำวัน แล้วเราไม่เคยรู้เลย เป็นเราไปทั้งหมด

รัชดา เข้าใจผิด คิดว่า จิต คือ ใจอย่างเดียว ต้องเป็นจิตที่เกิดจากการการเห็น ได้ยิน

สุ. จะใช้คำว่า “จิต” จะใช้คำว่า “ใจ” จะใช้คำว่า “หทัย” จะใช้คำว่า “มโน” ใครจะใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาอะไรก็ไม่ว่า แต่หมายความว่าถึงสิ่งที่มีจริง เป็นสภาพชนิดหนึ่งซึ่งเกิดแล้วรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่กำลังปรากฏให้รู้ อันนี้เป็นคำจำกัดความซึ่งเปลี่ยนไม่ได้เลย แล้วจะทำให้เราเข้าใจตลอดไปถึงของสภาพจิตอื่น ๆ ด้วย

เพราะฉะนั้นเสียงขณะที่กำลังปรากฏเป็นอารมณ์หรือเปล่า เป็นอารมณ์ของอะไร

รัชดา ของจิตได้ยิน

ส. จิตได้ยินเป็นเชื้อชาติอะไรหรือเปล่าคะ ชาติจีน ชาติไทยหรือเปล่า

รัชดา ไม่เป็นค่ะ

ส. เป็นเราหรือเปล่าคะ ไม่ใช่เลยแต่เป็นธรรม คือ สิ่งที่มีจริง ถ้าพูดถึงจิต ไม่ใช่เจตสิก ขณะนั้นไม่ได้หมายความว่า ไม่มีเจตสิกเลย มีเจตสิก แต่กำลังพูดเฉพาะจิต

เพราะฉะนั้น ก็ต้องเข้าใจแต่ละขณะ แต่ละเรื่อง กำลังพูดถึงเรื่องจิต สภาพที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้แจ้งลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ อย่างขณะนี้มองเห็นสิ่งนี้ เป็นจิตที่เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ที่เห็นลักษณะความวิจิตรของสิ่งที่ปรากฏเฉพาะหน้า คือ จิตกำลังรู้แจ้งในลักษณะของสิ่งนั้น ของอารมณ์นั้น นี่เป็นหน้าที่เดียวของจิต จิตจะไม่ทำหน้าที่อื่นเลย ไม่ว่าจะเป็นโลกุตตรจิต โลกมูลจิต โทสมูลจิต จิตทั้งหมดมีหน้าที่เดียว คือ รู้แจ้งเฉพาะอารมณ์เท่านั้น

จิต เป็นใหญ่ เป็นประธาน เพราะว่าถ้าไม่มีการรู้แจ้ง การจำสิ่งนี้ก็ไม่ได้ ความรัก ความชังในสิ่งนี้ก็เกิดไม่ได้ จะต้องมีสภาพซึ่งเป็นจิตที่กำลังรู้อารมณ์ และก็มีความเจตสิกคือนามธรรมอื่นๆ นามธรรมหมายความว่าสภาพรู้ จิตก็เป็นนามธรรม เจตสิกก็เป็นนามธรรม ซึ่งเกิดร่วมกันและรู้อารมณ์เดียวกัน ถ้าจะจำ ก็จำสิ่งที่จิตรู้ เจตสิกก็จำสิ่งนั้น เวทนาก็รู้สึกชอบ ไม่ชอบ นี่คือการเริ่มที่จะเข้าใจสภาพปรมัตถธรรม

ผู้ถาม แล้วสติเป็นอะไรครับ เป็นเจตสิกหรือเปล่าครับ

ส. ค่ะ ที่นี้เราก็ตอบได้ ถ้าเราทราบว่า ปรมัตถธรรมมี ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน นิพพานนั้นยกไว้ รูป หมายความว่าถึง สิ่งที่ไม่สามารถรู้อะไรเลย

เพราะฉะนั้นสภาพรู้ที่เป็นนามธรรมก็มีเพียง ๒ อย่าง คือ จิตกับเจตสิก และใน ๒ อย่างนี้ จิตเป็นใหญ่ คือ สามารถรู้แจ้งลักษณะของอารมณ์เท่านั้น ไม่ทำหน้าที่อื่นเลย

ชาวพุทธควรปฏิบัติตนอย่างไร

สงวน ขอเรียนถามท่านอาจารย์ให้แน่นอนว่า คำจำกัดความของการเป็นพุทธศาสนิกชน คนประเภทใดบ้างถึงจะเรียกว่า “พุทธศาสนิกชน” อย่างตัวดิฉันเองเกิดมา สำมะโนครัวก็บอกว่านับถือศาสนาพุทธ พอโตขึ้นก็สวดมนต์ นโมตัสสะ เป็นในขณะที่อยู่โรงเรียน และเห็นผู้ใหญ่ใส่บาตรทุกวัน ๆ ก็รู้ว่า การใส่บาตรนั้นเป็นการทำบุญ อย่างนี้จะเรียกว่า ตัวดิฉันเป็นพุทธศาสนิกชนที่ถูกต้องได้ไหมคะ

สมพร ชาวพุทธควรปฏิบัติตนอย่างไร เราก็ต้องตีความหมายว่า ชาวพุทธ คือใคร พุทธะ คือ ใคร

ชาว ก็หมายความว่าพวกเราทุกคนนี่เอง เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา คำว่า “พุทธะ” คือ ชาวพุทธ ก็คือ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้แล้ว ชาวพุทธควรปฏิบัติตนอย่างไร การปฏิบัติตนของเราเบื้องต้นแรกก่อนจะฟังธรรม เราก็เคารพในพระพุทธเจ้า ที่บอกว่า นโมตัสสะหรือนอบน้อม แต่ว่าอันนี้เป็นเคารพนับถือปฏิบัติตนที่ยังไม่แนบเนียน

เราจะต้องศึกษาให้ถึงแก่นธรรมของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าคำสั่งสอนว่า พระองค์สอนอย่างไร เราจึงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง จริงอยู่ในสำมะโนเรียกว่า ชาวพุทธ แต่ไม่มีความรู้เรื่องพระพุทธศาสนาเลย บางคนนะครึ่งไม้ไขว้ทั่วไป ส่วนมากถ้าเปรียบเทียบแล้ว ๑,๐๐๐ คน จะมีสัก ๑ คน ก็ยังยากที่ศึกษาธรรมให้เข้าใจจริง ๆ

ดังนั้นการจะเป็นชาวพุทธที่ดี เราต้องศึกษาพระธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อศึกษาแล้ว ก็ประพฤติปฏิบัติตาม การปฏิบัติตามของเรา เป็นการขัดเกลาจิตใจได้ อย่างน้อยก็เลศก็ระงับไป สงบไปชั่วคราว การปฏิบัตินั้นเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องถึงจะไม่บรรลุดูธรรมอะไรก็แล้วแต่ ขอให้เราปฏิบัติได้ถูกต้อง ฟังธรรมที่ดี ที่แยบยลแล้วปฏิบัติถูกต้อง ก็ถือว่าเป็นชาวพุทธได้เหมือนกัน ส่วนหนึ่ง

คุณหญิงชวนชม ขอความกรุณาท่านอาจารย์สุจินต์ ขยายความเกี่ยวกับชาวพุทธอีกสักนิดหน่อย เชิญค่ะ

สุ. ทุกท่านในที่นี้ก็คงจะบอกว่า ท่านเป็นชาวพุทธ แต่ที่ต้งหัวข้อว่า “ชาวพุทธควรปฏิบัติตนอย่างไร” จะทำให้ทุกคนกลับมาพิจารณาตนเอง ถึงความหมาย

ของคำว่า “ชาวพุทธ” เพราะเหตุว่า ในพระพุทธศาสนานั้นก็ทราบว่ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน

เพราะฉะนั้นหัวข้อที่ว่า “ชาวพุทธควรปฏิบัติตนอย่างไร” ตนในที่นี้จะหมายความว่าอย่างไร ก็หมายความว่า ผู้ที่เกิดในประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าจะมีศาสนาอื่นบ้าง แต่ส่วนใหญ่ของประเทศนับถือพระพุทธศาสนา

คนที่เกิดมาในประเทศนี้ มีสิทธิ์ที่จะใช้คำว่า “ชาวพุทธ” และถ้าเป็นผู้ที่เกิดมาในพระพุทธศาสนาแล้ว เข้าใจว่าตนเองเป็นชาวพุทธ ควรจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร

“ตน” ในที่นี้ก็คือ หน้าทีของชาวพุทธ ไม่ใช่ว่าเกิดมาก็มีชื่อว่า นับถือพระพุทธศาสนา เป็นชาวพุทธ แต่ถ้าถามว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อะไร ทรงแสดงธรรมอะไร ถ้าไม่รู้ ผู้นั้นก็ควรจะพิจารณาว่า เป็นชาวพุทธแล้วหรือยัง หรือเป็นแต่เพียงผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นชาวพุทธ

ก็เหมือนกันทั่วโลก ทุก ๆ ประเทศที่จำแนกว่า นับถือศาสนาอะไรตามประเทศนั้น ๆ แต่ถ้าถามว่า คำสอนของศาสนานั้นเป็นอย่างไร คนยุคนี้นัยนี้ส่วนใหญ่จะตอบไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก็จะมีชาวพุทธหรือชาวศาสนาอื่น ๆ โดยชื่อเท่านั้น โดยที่ไม่ได้เข้าใจจริง ๆ ว่า คำสอนของผู้ที่ท่านเคารพนับถือว่าเป็นศาสดานั้น สอนอย่างไร

เพราะฉะนั้น ชาวพุทธควรจะได้ระลึกถึงหน้าทีของตนในฐานะของชาวพุทธ คือต้องเข้าใจว่า เป็นชาวพุทธโดยเข้าใจคำสอนของพระผู้มีพระภาค และก็เห็นว่า เป็นคำสอนที่ประเสริฐยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ควรจะศึกษาให้เข้าใจถูกต้อง และประพฤติปฏิบัติตามด้วย

หน้าทีของชาวพุทธ

คุณหญิงชวนชม ขอเรียนถามท่านอาจารย์สมพรช่วยกรุณาชี้แจงด้วยว่า ถ้าจะเป็นชาวพุทธ โดยยังไม่ต้องสละอาคารบ้านเรือนไปครองเพศบรรพชิตนั้น เราควรมีแนวทางการศึกษาอย่างไร

สมพร อันนี้ผมเห็นว่า การปฏิบัติธรรมไม่จำกัดว่าต้องเป็นพระ หรือสละบ้านเรือนแล้วไปปฏิบัติ เพราะว่าการปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นของพระพุทธเจ้า แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ มี ๒ คือ ประเภทหนึ่งครองเรือน อีกประเภทหนึ่งไม่ครองเรือน

อย่างภิกษุมีศีล ประเภทไม่ครองเรือน เรียกว่า “อนาคาริกวินัย” ส่วนฆราวาส อย่างพวกเรครองเรือน เรียกว่า “อาคาริกวินัย” ตามอรรถาธิบาย

อย่างพวกไม่ชอบครองเรือน ถ้าเป็นฆราวาส ชอบสันโดษ ชอบความสงบ ก็บวชเป็นภิกษุ แต่บางคนก็มีภาระมาก ทางบ้าน การงาน ลูกบ้าง บิดามารดาบ้าง เรื่องทรัพย์บ้าง ก็ครองเรือน แต่ศึกษาธรรมให้เข้าใจแล้วก็ปฏิบัติได้ ธรรมที่จะศึกษาก็ไม่มีอะไรมาก ถ้าว่าโดยย่อไม่มีมาก แต่ว่าโดยพิสดารแล้ว ธรรมของพระพุทธเจ้าลึกซึ้งยิ่งนัก ยากจะเห็นได้ ธรรมของพระพุทธเจ้าพูดให้ง่าย ก็พูดเฉพาะหัวข้อ แต่ว่าโดยพิสดาร ยากจริง ๆ

เราก็ศึกษาตามแนวหลักใหญ่ คือ พระไตรปิฎก ถ้าผู้ใดนำพระไตรปิฎกมากล่าว แล้วถูกต้องตรงตามพระไตรปิฎก เราก็ยึดถือผู้นั้นเป็นหลัก เพราะเราก็ไม่ได้อ่านพระไตรปิฎกทุกคน เมื่อผู้ใดอ่านพระไตรปิฎกแล้วเข้าใจดี อย่างที่อาจารย์นำมาบรรยายนี้ สามารถแจ่มแจ้งแยกแยะให้คนที่ไม่ได้อ่าน หรืออ่านไม่เข้าใจ ฟังแล้วนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง คือ เราไม่ได้ยึดถืออาจารย์โดยเฉพาะ แต่ถ้าเรายึดถืออาจารย์โดยเฉพาะ เราอาจจะผิดพลาด เพราะว่าสำนักอาจารย์บางแห่งตีความหมายคนละอย่าง

แต่ถ้าเราจะพิจารณา โดยแยกคาย โดยเหตุโดยผลของคำพูดที่อาจารย์บรรยายว่า การบรรยายอย่างนี้ตรงกับเหตุ มีเหตุที่จะเป็นไปได้ไหม ในสมัยก่อนก็มีเรื่องชาวกาลามโคตร อาจารย์พวกหนึ่งไปก็บรรยายธรรมอย่างหนึ่ง พวกหนึ่งไปก็บรรยายอีกอย่างหนึ่ง จนกระทั่งครั้งสุดท้ายพระศาสดาเสด็จไป พระองค์ก็แสดงธรรมอีกอย่างหนึ่ง ถ้าผู้ฟังไม่เข้าใจ ไม่มีเหตุไม่มีผล ก็จะหลงเชื่อแล้วก็ปฏิบัติไม่ถูกต้อง เพราะไม่ประกอบด้วยเหตุด้วยผล

ดังนั้นหลักในการฟังธรรมให้เข้าใจ ก่อนฟังเราก็ต้องคบกัลยาณมิตร คืออาจารย์นั่นเอง คบ ไม่ใช่มานั่งสนทนาปราศรัยอย่างนี้เสมอไป คือ แค่การฟังก็เป็นการคบ ฟัง

ธรรมที่อาจารย์บรรยาย ก็เรียกว่าการคบเหมือนกัน คบ ก็คือ มาฟัง แต่ฟังก็เป็นอีกข้อหนึ่ง เมื่อฟังแล้วก็ใคร่ครวญดูเหตุผลว่า ธรรมเป็นจริงอย่างนั้นไหม

จุดประสงค์ของเราเพื่อไปถึงเรื่องการปฏิบัติ เราก็ค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ ใต้ถาม ค่อย ๆ คิด ค่อย ๆ พิจารณา ทีละเล็กทีละน้อย ให้ปัญญาเกิดขึ้นเพิ่มขึ้น ๆ เราจะได้ประโยชน์มาก

คุณหญิงชวนชม กราบเรียนเชิญท่านอาจารย์สุจินต์ลองให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้สักเล็กน้อยค่ะ

ส. ชาวพุทธเริ่มรู้สึกตัวแล้วนะค่ะว่า ทุกคนมีหน้าที่ของชาวพุทธ คือ ไม่ใช่เป็นชาวพุทธเฉย ๆ แล้วก็ไม่ทำอะไร แต่การที่จะเป็นชาวพุทธ ก็ต้องมีหน้าที่ของชาวพุทธด้วย

เพราะฉะนั้น ก่อนที่ใครจะทำอะไร ก็ควรได้ศึกษาเรื่องหน้าที่ที่จะต้องทำเสียก่อน ให้ชัดเจนว่า หนักเบาแค่ไหน การเป็นชาวพุทธยาก ไม่ง่ายเลย เพราะเหตุว่าต้องทราบ ว่า ผู้ที่เป็นพระศาสดาที่ได้ทรงพระมหากรุณาแสดงพระธรรม เพื่อให้ผู้อื่นได้เข้าใจและประพฤติปฏิบัติตามนั้น เป็นผู้ที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ดับกิเลสหมด

เพราะฉะนั้น คำสอนของพระองค์กับคนธรรมดาซึ่งยังมีกิเลสเต็ม กว่าจะได้เข้าใจในพระปัญญาคุณ ในพระบริสุทธิคุณ และในพระมหากรุณาคุณ เพื่อจะได้เห็นประโยชน์ในหน้าที่จะทำ ซึ่งประโยชน์นั้นเป็นของตัวท่านเอง เพราะว่าทุกคนทำหน้าที่ของตน เป็นหน้าที่ที่ยาก แต่ว่าคุ้มอย่างมหาศาล หมายความว่า จะติดตามไปตลอด จนกระทั่งท่านสามารถประสบความสำเร็จที่เป็นสันติสุขจริง ๆ

แต่ข้อสำคัญต้องทราบว่า การเป็นชาวพุทธต้องศึกษาให้เข้าใจพระธรรม ซึ่งพระธรรมไม่ง่าย และเมื่อศึกษาแล้ว ต้องทราบว่า ไม่ใช่เพียงศึกษาให้เข้าใจ แต่ว่าจะต้องพิจารณาเพื่อที่จะประพฤติปฏิบัติตาม ตามความสามารถ ตามสติปัญญา และตามการสะสมที่จะต้องค่อย ๆ เพิ่มขึ้น จนกว่าจะเป็นผู้เห็นประโยชน์ของการมีชีวิตอย่างชาวพุทธที่ได้ทำหน้าที่ของชาวพุทธ

เพราะเหตุว่า ขณะนี้ทุกคนก็มีกิเลสมาก ๆ คงจะไม่มีใครบอกว่า กิเลสน้อย ถ้าเป็นคนที่ยังจำตัวเอง ถ้ายังไม่ได้ศึกษาแล้วจะบอกว่ากิเลสน้อย เป็นสิ่งที่

ไม่ได้ เพียงเริ่มต้นที่จะให้ศึกษา บางท่านก็บอกว่ายากเสียแล้ว ยากเหลือเกิน ไม่มีเวลาพอที่จะศึกษา

แม้แต่เพียงจะฟังวิทยุ ฟังธรรม ซึ่งโอกาสจะได้ฟังก็แสนสะดวกสบาย คือ เมื่อตื่นนอนและก่อนนอน ก็เป็นเวลาพักผ่อน หรือควรเป็นเวลาแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ ความเข้าใจในชีวิต ในพระธรรม แต่บางท่านด้วยกำลังของกิเลส และไม่เห็นประโยชน์ และก็ไม่รู้หน้าที่ว่า ถ้าเป็นชาวพุทธแล้วควรจะฟังพระธรรม ก็ไม่ฟัง

นี่ก็เป็นความยากประการหนึ่ง แต่บางท่านก็เริ่มเห็นประโยชน์ แล้วพยายามฟัง แต่ก็สังเกตุชีวิตจริง ๆ ได้ว่า ช่างยากจริง ๆ เพราะเหตุว่าอย่างอื่นรู้สึกว่าจะสนุกกว่า หรือน่าสนใจกว่า บางคนก็ฟังเฉพาะบางตอนซึ่งสะดวก และบางตอนที่ไมสะดวกก็ไปฟังอย่างอื่น

แสดงให้เห็นว่า ขี้ขลาด ขี้ขลาด ก็ยังยาก และเมื่อฟังแล้วจะเห็นว่า วิถีชีวิตของชาวพุทธจริง ๆ นั้นตรงกันข้ามกับวิถีชีวิตของชาวพุทธที่ยังไม่ได้ศึกษาธรรมและยังไม่เห็นประโยชน์ในการที่จะประพฤติปฏิบัติตาม เช่น เรื่องของเมตตา ความเป็นมิตร ความหวังดี แต่เวลาที่มีสถานการณ์ เหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ลืมหมดว่า ชาวพุทธควรมีเมตตาอย่างไร กำลังของกิเลสทำให้กลับไปเป็นคนซึ่งไม่สนใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามแนววิถีของชาวพุทธ

เพราะฉะนั้น การที่แต่ละคนจะค่อย ๆ ละคลายกิเลส ก็จะต้องอาศัยปัญญา เพราะเหตุว่า ไม่มีสภาพธรรมใดเลยที่จะละคลายหรือดับกิเลสได้ นอกจากปัญญา ถ้าจะเอาอวิชชา ความไม่รู้ หรือโลภะ ความติดข้อง ความพอใจในความคิด ความเชื่อต่าง ๆ แต่ละคนก็มีความเห็นซึ่งต่างจากวิถีของชาวพุทธทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ก็จะต้องมีการศึกษาให้เห็นประโยชน์ของพระธรรมจริง ๆ เพื่อที่ปัญญานั้นเองจะค่อย ๆ เป็นสังขารขั้นที่จะปรุงแต่งให้กุศลจิตเพิ่มขึ้น พัฒนาขึ้นสติปัญญามากขึ้น จนกระทั่งได้เป็นพุทธสาวก คือ ผู้ฟัง ที่สามารถอบรมเจริญปัญญา รู้แจ้งอริยสัจธรรมตามได้

พระโพธิสัตว์เป็นอริยบุคคลหรือไม่

คุณหญิงชวนชม ภิกษุณีจะเรียกว่าบรรพชิตได้ไหม

สมพร พุทธบริษัท ๔ หมายความว่าถึง ภิกษุ ๑ ภิกษุณี ๑ อุบาสก ๑ อุบาสิกา ๑ ภิกษุณีก็เป็นนักบวช แต่ในสมัยนี้ไม่มีแล้ว เป็นผู้หญิง ก่อนที่จะบวชได้ก็แสนยาก

สมัยนี้ผู้หญิงบวชเป็นภิกษุณีไม่ได้ บรรพชิต แปลว่า ผู้ละทิ้ง ภิกษุณีก็เป็นประเภทนักบวชเหมือนกัน แต่เป็นผู้หญิง ไม่ใช่ผู้ชาย บรรพชิตที่เราเข้าใจกัน เรามุ่งถึงพระที่บวชแล้ว เป็นผู้ชาย แต่ผู้หญิงที่บวช เรียกว่า ภิกษุณี

คุณหญิงชวนชม หมายความว่าที่อาจารย์ตอบ ภิกษุณีนั่นเป็นนักบวช ก็คือบรรพชิตนั่นเอง ถือว่าอยู่ในพุทธบริษัท ๔ แต่ปัจจุบันนี้พุทธบริษัทเหลือ ๓ แล้ว เราคงไม่นับผู้ถือศีล ๘ หญิงสาวหนุ่มสาวเป็นภิกษุณี เพราะไม่เหมือนกัน ภิกษุณีนั่นท่านกำหนดไว้ว่าต้องมีศีลมากกว่าพระภิกษุเสียอีก แต่เรายังไม่พูดกันในที่นี้

ที่นี้ยังมีคำถามของท่านผู้นี้อีกว่า พระโพธิสัตว์เป็นอริยบุคคลหรือไม่

สุ. พระโพธิสัตว์ ขอความกรุณาอาจารย์สมพรแปลศัพท์ค่ะ

สมพร พระโพธิสัตว์ หมายความว่าสัตว์ที่จะตรัสรู้ ไม่ใช่ตรัสรู้แล้ว ที่จะตรัสรู้ คำว่า “จะ” มุ่งถึงอนาคตกาล โภธิ แปลว่า ตรัสรู้ โภธิสัตว์ สัตว์ที่จะตรัสรู้

สุ. ขอเพิ่มเติมว่า ถ้าท่านบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคลแล้ว ก็เป็นเพียงสาวกไม่ใช่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้นคำว่า “โพธิสัตว์” ใช้สำหรับสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อบรรลุโพธิญาณเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เข้าใจธรรมที่กำลังปรากฏถูกต้องคือการปฏิบัติ

นิภัทร ผมยังติดใจสงสัยตรงที่ว่า การศึกษาธรรม เพราะว่าศึกษา แต่ไม่รู้จะให้ปฏิบัติอย่างไร

ส. พังคู้สึกว่า เรื่องการศึกษาเป็นเรื่องใหญ่ เพราะเหตุว่าไม่ใช่เพียงศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตามด้วย แต่ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเรื่องของการปฏิบัติ คิดว่า เมื่อศึกษาแล้ว ก็ต้องไปสู่สถานที่หนึ่งสถานที่ใด แล้วก็ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น จึงจะชื่อว่า “ปฏิบัติ” หรือ “ทำ”

เพราะเหตุว่า ถ้าขณะที่ทุกคนนั่งอยู่เดี๋ยวนี้อย่างนี้ และจะเกิดปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ผู้ที่กำลังฟังธรรม สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี เป็นถึงพระอรหันต์ ในขณะที่นั้นไม่มีใครสงสัยเรื่องของการปฏิบัติธรรม เพราะเหตุว่าเข้าใจถูกต้องในเรื่องอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่เป็นการต้องไปทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น

แต่เรื่องของพระพุทธศาสนานั้น เป็นเรื่องของการอบรมเจริญปัญญา รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดและเป็นเรื่องยาก ถ้าทุกคนไม่ใจร้อน และก็รู้ว่าธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงบำเพ็ญพระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป

แต่ท่านผู้ฟัง ก็ฟังนิดหนึ่ง แล้วรีบไปปฏิบัติ ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะเหตุว่าไม่ใช่เรื่องของการไปทำ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม มีความเข้าใจธรรมที่กำลังปรากฏถูกต้อง นั่นคือ กำลังประพฤติปฏิบัติธรรม

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องเข้าใจความละเอียด แม้แต่คำสั้น ๆ ซึ่งได้ยินบ่อย ๆ คือ คำว่า “ธรรม” หรือพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ ทรงแสดง ถ้ายังไม่เข้าใจคำนี้ โดยละเอียดลึกซึ้งแล้ว ก็ประพฤติปฏิบัติไม่ได้ เพราะจะเข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏว่าเป็นธรรมได้อย่างไร ในเมื่อยังไม่ได้ฟังพระธรรมจนละเอียดจริง ๆ

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องที่ไม่ต้องรีบร้อนที่จะไปทำผิด แต่ต้องเข้าใจเรื่องของการอบรมเจริญปัญญาให้ถูกต้องว่า ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรมกับเมื่อฟังพระธรรมแล้ว มีความเข้าใจอะไรเพิ่มขึ้นหรือเปล่า เพราะว่าเรื่องของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่จะไปปฏิบัติเพื่อเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด

เพราะฉะนั้น ในวันนี้เท่าที่ได้ฟังมา มีความรู้ความเข้าใจในธรรมอะไรเพิ่มขึ้น ทุกครั้งที่ฟังพระธรรมก็จะรู้ได้ว่า เมื่อมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น นั่นคือ การได้ฟังพระธรรมที่

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ แต่ถ้าฟังแล้วยังไม่เข้าใจเพิ่มขึ้นเลย ก็จะต้องฟังอีก จนกว่าจะเข้าใจ เพราะว่าธรรมเป็นเรื่องละเอียด

การคุมกำเนิดเป็นอกุศลกรรมไหม

คุณหญิงชวนชม ถามว่าการคุมกำเนิดเป็นอกุศลกรรมหรือไม่

ส. คือ ท่านผู้ฟังจะติดอยู่ที่คำว่า “บาป” โดยมากจะถามว่า บาปไหม หรือ เป็นบุญไหม แต่ยังไม่เข้าใจจริง ๆ ว่า อกุศลจิตเกิดขึ้นขณะใด เป็นสภาพธรรมที่ไม่ดีงาม เพราะฉะนั้นก็เป็นชีวิตประจำวันของชาวพุทธ จะรับประทานอาหารอร่อย ๆ เดียวก็จะถามว่าบาปไหม จะไปดูหนังดูละครก็บาปไหม จะอ่านหนังสือพิมพ์ก็บาปไหม คือติดอยู่ที่คำนี้ แต่ให้ทราบทั่ว ปกติประจำวันแล้วอกุศลจิตเกิดเป็นประจำ แต่ยังไม่มีการถึงกับล่วงเป็นทุจริตกรรมขณะใด ขณะนั้นจึงจะไม่ใช่ออกุศลกรรมบถ

เพราะฉะนั้น ก็ต้องแยกอกุศลจิตกับอกุศลกรรมบถ อกุศลจิต ก็ได้แก่จิตที่ไม่ดีงาม ๑๒ ประเภท คือ เป็นโลภะ ๘ เป็นโทสะ ๒ เป็นโมหมูลจิต ๒ นี่ก็เป็นเรื่องละเอียด ซึ่งคิดว่า ทุกคนก็คงพอจะทราบ หรือแม้จะไม่ทราบละเอียด ก็ทราบเพียงชื่อเป็นเลา ๆ ว่า ทุกวัน ทุกคนมีโลภมูลจิต และบางกาลก็มีโทสมูลจิต มีโมหมูลจิต นาน ๆ จะมีอกุศลจิต แต่ไม่ใช่ทุกคนทำอกุศลกรรมทุกวัน

เพราะฉะนั้น ก็ต้องแยกว่า อกุศลจิตเป็นเรื่องธรรมดาในขณะที่ยังไม่ได้ล่วงเป็นทุจริตกรรมที่เป็นอกุศลกรรมบถ แต่ขณะใดที่ล่วงเป็นอกุศลกรรมบถ เมื่อนั้นจึงจะถึงความ เป็นอกุศลกรรม เป็นทางให้เกิดวิบากข้างหน้า

พุทธมามกะคืออะไร

คุณหญิงชวนชม มีคำถามว่า ปัจจุบันนี้โรงเรียนต่าง ๆ นิยมให้นักเรียนทำพิธีพุทธมามกะ ขอเรียนถามว่า การทำพิธีพุทธมามกะ มีประโยชน์กับใครอย่างไร

สมพร พุทธมามกะ แปลว่า นับถือพระพุทธเจ้าว่า เป็นของของเรา คือ นับถือพระพุทธเจ้าเพื่อจะศึกษาธรรม คำว่า “ของของเรา” ก็หมายความว่า เป็นสิ่งที่เราใกล้ชิด ก็คือ นับถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็นของของเรา

แต่เป็นของของเราเป็นระยะเริ่มต้น ให้ประชุมชนมาประชุมกันแล้วนับถือ แล้วมีการศึกษา ถ้านับถืออย่างเดียว ไม่มีการศึกษา ก็ยังไม่เกิดประโยชน์ ต้องศึกษาให้เข้าใจ เพราะเรานับถือ บางทีอาศัยศรัทธาอย่างเดียว ศรัทธาอย่างเดียวก็ไม่พอ เพราะนับถือพระพุทธเจ้า จะต้องศึกษาให้เข้าใจให้ปัญญาเกิด ให้มีศรัทธาด้วย มีปัญญาด้วย

คำว่า “นับถือพระพุทธเจ้าว่าเป็นของของเรา” อาศัยศรัทธาอย่างเดียวก็ยังไม่เพียงพอ ที่เรียกว่า “พุทธมามกะ”

สุ. เป็นเรื่องของยุคสมัย เพราะเหตุว่า ทุกท่านที่นั่งอยู่ในที่นี่ รวมทั้งดิฉันด้วย ไม่เคยทำพิธีนี้เลย ไม่ทราบว่ามีใครทำบ้างหรือเปล่า ก็เป็นยุคโบราณนานมาแล้ว

เคยทำหรือคะ เหมือนประกาศนียบัตรหรือคะ และขณะนั้นมีความเข้าใจอะไรบ้างหรือยัง ไม่รู้เรื่องเลย แต่ก็เหมือนบัตรใบหนึ่งซึ่งแสดงว่า ท่านผู้นี้ได้ประกาศตนว่ามีพระผู้มีพระภาคเป็นของของเรา

แต่จริง ๆ แล้ว เรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องของกาลสมัยจริง ๆ เพราะเหตุว่าการจะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะนั้น ต้องถึงด้วยปัญญา ไม่ใช่เพียงแต่กล่าวคำว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ หรือสวดมนต์เท่านั้น เพราะเหตุว่าเพียงเท่านั้นแล้ว ก็ไม่เข้าใจพระพุทธศาสนา ก็ยังไม่พอ แต่ทุกคนก็คงจะเห็นได้ว่า ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน นอกจากในเรื่องโพธิราชกุมาร ไม่ทราบว่ามีเรื่องอื่นหรือไม่ ที่แสดงว่ามีผู้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ

นี่ก็แสดงให้เห็นเรื่องของความเป็นอิสระทางความคิดว่า เมื่อใดผู้ใดมีสติปัญญาเข้าใจประโยชน์ของพระธรรม เมื่อนั้นผู้นั้นเองถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ โดยที่ไม่ต้องมีพิธีกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น แต่สำหรับในยุคนี้สมัยนี้ ก็ห่างเหินพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานานจนแสดงให้เห็นว่า ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาจริง ๆ

ด้วยเหตุนี้จึงมีหลายแห่งที่พยายามอาศัยพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อจะพยายามชักจูงให้เกิดความสนใจในพระพุทธศาสนา แต่ก็เพียงขั้นของพิธีกรรมเท่านั้น ยังไม่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจจริง ๆ อย่างที่อาจารย์บุญสุขเป็นห่วงอยู่ คือ เพียงแต่มาทำพิธีนิดหน่อย แต่เด็กนักเรียนก็ยังไม่เข้าใจอะไร

เป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะช่วยกันศึกษาพระธรรม เพราะเหตุว่าจะเกี่ยงให้บุคคลอื่นศึกษา โดยที่ตัวท่านไม่ศึกษานั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เหมือนกับการแก้สังคม ก็เกี่ยงให้คนโน้นแก้ คนนี้แก้ แต่ถ้ายังไม่แก้ตัวเอง สังคมก็แก้ไม่ได้ ฉันทิ ผู้ที่เป็นชาวพุทธ และต้องการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธ เพื่อจะส่งเสริมผดุงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ ก็ต้องศึกษาให้เข้าใจ ก็จะได้ช่วยเยาวชนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ ไม่ใช่เพียงแต่พยายามทำพิธีกรรมเท่านั้น

จุดมุ่งหมายคือความเข้าใจ

อุไรวรรณ ทำไมต้องนับถือพระพุทธศาสนาละ

สุ. จริง ๆ แล้ว ที่จะเป็นชาวพุทธจริง ๆ ข้อสำคัญข้อหนึ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ต้องเป็นผู้ที่ศึกษาและเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วจะบอกว่า เป็นชาวพุทธที่แท้จริง ก็คงจะยังไม่ได้ และที่จะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ก็ไม่ทราบว่าจะแบ่งอย่างไร แต่ให้ทราบว่า ถึงแม้จะเป็นคนดี มีศีลธรรม แต่ถ้าไม่เข้าใจพระพุทธศาสนา หรือไม่ศึกษาให้เข้าใจอย่างถูกต้อง ยังไม่ถือว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง

ผู้ที่มีศรัทธา นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะตั้งแต่เด็ก ก็เพียงแต่ได้รับคำบอกเล่าว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลผู้เลิศ เป็นผู้หมดกิเลส เป็นพระอรหันต์ ซึ่งสมควรที่แม้แต่เด็กเล็ก ๆ ก็ควรจะเล็งถึงด้วยความนอบน้อมกราบไหว้ แต่เมื่อโตแล้ว ก็ควรพิจารณาละเอียดขึ้นว่า บุคคลที่เราถือเป็นสรณะนั้นเป็นผู้หมดจดจากกิเลสได้อย่างไร แล้วทรงแสดงธรรมอย่างไร เป็นประโยชน์กับพุทธบริษัทอย่างไร เพราะเหตุว่าพระผู้มีพระภาคทรงหมดกิเลสแล้ว พระอรหันต์และพระอริยสาวกก็หมดกิเลสแล้ว แต่คำสอนของพระองค์จะเป็นประโยชน์กับพุทธบริษัทที่ยังมีกิเลสอยู่ได้อย่างไร

ถ้าไม่มีประโยชน์ ก็ไม่มีใครสามารถได้รับประโยชน์จากพระธรรมที่ทรงบำเพ็ญบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป

เพราะฉะนั้น ต้องมีประโยชน์มหาศาล โดยต้องศึกษาให้เข้าใจจริง ๆ จึงจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์ แต่ถ้าไม่ศึกษาให้เข้าใจจริง ๆ ประโยชน์ที่ได้รับจากพระธรรมก็ไม่ทราบว่าจะได้รับส่วนไหน อย่างไร เพราะเหตุว่ายังไม่มีความเข้าใจพระธรรมเลย

คำถามที่ว่า ทำไมต้องนับถือพระพุทธศาสนา จริง ๆ แล้วก็ได้บังคับ ไม่ได้หมายความว่า “ต้อง” ใครไปบอกใครว่า ต้องนับถือศาสนาอะไร เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะเรื่องของศาสนาเป็นเรื่องของความคิด ซึ่งความคิด ความเห็น ความเชื่อ ทุกคนมีอิสระเสรี ซึ่งทุกคนก็ยอมรับว่า ถ้าจะมีกฎหมายบังคับ ก็อาจจะบังคับความประพฤติทางกาย ทางวาจาเท่านั้น แต่ไม่มีกฎหมายที่จะบังคับใจใครได้ว่า จะให้นับถือศาสนาอะไร

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่ “ต้อง” นับถือพระพุทธศาสนา แต่เป็นเรื่องที่ทุกคนมีโอกาสฟังคำสอนของทุก ๆ ศาสนา แล้วมีการเปรียบเทียบ พิจารณาว่า ศาสนาไหนเป็นศาสนาที่จะเป็นประโยชน์กับตน

สำหรับประโยชน์ของพระพุทธศาสนา คือ ทำให้รู้จักตัวเอง รู้จักโลก รู้จักทุกสิ่งทุกอย่างตามความเป็นจริง ไม่ใช่สอนให้มั่งมีหรือให้เชื่อ แม้แต่พระผู้มีพระภาคก็ทรงเคารพธรรม เพราะเหตุว่า ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะของธรรมให้เป็นอย่างอื่นได้

อย่างสภาพธรรมที่แท้จริง พระพุทธเจ้าจะเปลี่ยนให้เย็น หรือให้ร้อน หรือให้หวาน ให้เปรี้ยว ก็ไม่ได้ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น แต่พระองค์ทรงตรัสรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพียงฟังอย่างนี้ ไม่ทราบว่าชาวพุทธจะหันกลับไปนับถือศาสนาอื่นเพราะว่าง่ายดี หรือยังคงสนใจที่จะเข้าใจว่า อนัตตา คือ อะไร เพราะเหตุว่าตั้งแต่เกิดมาก็มีตัว มีคนนั้น มีคนนี่ แต่พระธรรมทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น จะเชื่อใคร เชื่อตัวเองหรือเชื่อพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่พระองค์ไม่ได้ทรงแสดงว่าต้องเชื่อ เมื่อพระองค์ตรัสว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาแล้ว

ต้องเห็นอย่างนั้น แต่ทรงแสดงความละเอียด ความจริงของสภาพธรรม จนกระทั่งบุคคลนั้นสามารถเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตามพระองค์ได้

ประโยชน์ ก็คือ ทำให้ละคลายความไม่รู้ ความเห็นผิด แล้วกิเลสก็จะค่อย ๆ ลดน้อยลง เพราะเหตุว่าไม่มีตัวตน ไม่มีเรา แล้วไม่มีของเรา

อุไรวรรณ จุดมุ่งหมายของการนับถือพระพุทธศาสนาคืออะไรคะ

ส. เพื่อเข้าใจพระธรรมค่ะ สั้นที่สุด เพราะว่าทุกอย่างที่ฟัง ทุกคนฟังเพื่ออะไร อย่างวันนี้ทุกคนมาที่นี่ ก็เพื่อฟัง ฟังเพื่อเข้าใจสิ่งที่อาจเคยฟังมาแล้ว แล้วก็ยังสงสัยหรือไม่เคยได้ยินได้ฟังเลย ก็เข้าใจยิ่งขึ้น

ที่ทรงแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา ก็เพื่อจะให้คนที่ได้ไปเฝ้าฟังพระธรรมนั้น เกิดปัญญา คือ ความเข้าใจของตัวเอง ไม่ใช่พระปัญญาของพระผู้มีพระภาคมีมากแล้วไม่สามารถถ่ายทอดให้บุคคลอื่นเกิดความเข้าใจ แต่เมื่อทรงแสดงธรรมแล้ว ผู้ที่ได้ฟัง ก็ศึกษาแล้วมีความเข้าใจ มีปัญญาเพิ่มขึ้น สืบต่อกันมาจนกระทั่งสามารถทำให้บุคคลอื่นที่ได้ยินได้ฟัง ได้สนทนา ได้เข้าใจพระธรรมเพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้นจุดประสงค์ก็คือ เพื่อความเข้าใจค่ะ

ประทีป เมื่อเข้าใจพระธรรมแล้ว เป็นยังไงต่อครับ

ส. จุดประสงค์ที่สำคัญที่สุดของชาวพุทธ ไม่ใช่เป็นเพียงผู้มีความรู้มากในพระพุทธศาสนา แล้วมีความสำคัญตนว่าเก่ง หรือเป็นผู้ได้รับลาภ ยศ สรรเสริญ นั่นเป็นจุดประสงค์ที่ผิด

แต่จุดประสงค์ที่ถูกต้องก็คือ เมื่อศึกษาเข้าใจแล้ว พร้อมจะประพฤติปฏิบัติตาม เพราะเห็นคุณค่าของพระธรรมว่า เป็นพระธรรมที่บริสุทธิ์ที่จะทำให้ผู้ที่ได้เข้าใจแล้วพยายามขัดเกลากิเลสจนกระทั่งสามารถอบรมเจริญปัญญายิ่งขึ้น ดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

เพราะเราจะเห็นได้ว่า คนที่บอกว่าเป็นชาวพุทธ มักจะถูกติว่าเป็นชาวพุทธแล้วทำไมโกรธมาก หรือทำไมตระหนี่ หรือทำไมประทุษร้ายคนอื่น หรือเวลาที่มีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ความเป็นชาวพุทธหายไปไหนหมด ที่ว่า “เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร” ก็ดี หรือพรหมวิหาร ๔ ก็ดี ชาวพุทธก็คนที่ปฏิบัติตามนี้

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การเข้าใจพระพุทธศาสนากับการประพฤติปฏิบัติตามพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เป็นสิ่งที่จะเป็นไปได้มากก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจพระธรรมถูกต้องยิ่งขึ้น แต่ถ้าความเข้าใจพระธรรมยังน้อย ยังไม่ถูกต้อง กิเลสที่มีกำลัง แม้จะรู้ว่าพระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ เวรย่อมไม่ระงับด้วยการจองเวร ” แต่บุคคลนั้นก็กลับทำสิ่งที่ตรงกันข้าม แม้ว่าจะศึกษาธรรมหรือเป็นชาวพุทธ

เพราะฉะนั้นก็ต้องพิจารณาตน แล้วก็เห็นกิเลสของตน โดยพระธรรมที่ทรงแสดงไว้อย่างละเอียด เปรียบเสมือนกระจกเงาซึ่งจะติดตามทุกคนไปทุกหนทุกแห่ง พร้อมทั้งจะส่องให้เห็นสภาพของจิตว่า จิตในขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศลอย่างไร

นี่คือ ประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ตั้งตนไว้ชอบในการศึกษาธรรม คือ เมื่อเริ่มศึกษา ก็เริ่มเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามทุกโอกาส จนกว่ากิเลสจะค่อย ๆ เบาบางลง

ด้วยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ศึกษาแล้ว และมีความเข้าใจธรรมแล้ว จะรู้ว่า คำสอนของพระผู้มีพระภาคนั้นทำให้ผู้ฟังที่ศึกษาแล้ว เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เข้าใจถึงความต่างกันของ “อวิชชา” ความไม่รู้ กับ “วิชชา” ความรู้ เหมือนกับรู้ว่าความต่างกันของคนตาบอดกับคนตาดีนั้น คืออย่างไร

ทั้ง ๆ ที่ทุกคนในขณะนี้ไม่ใช่คนตาบอด แต่เมื่อไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ยังไม่ชื่อว่า มีตาปัญญา เพราะเหตุว่า แม้สภาพธรรมกำลังปรากฏ ก็ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

อย่างสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา มีใครบ้างที่สอนว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งที่มีจริงแล้วกำลังปรากฏ ชั่วขณะที่มีจักขุปสาทกระทบกับสิ่งที่ปรากฏ การเห็นก็เกิดขึ้น

แม้ว่าจะทรงแสดงพระธรรมไว้ตลอด ๔๕ พรรษา ผู้ที่เริ่มศึกษาก็ยากเหลือเกินที่จะมีปัญญาเหมือนผู้ที่ได้ศึกษามาก่อนแล้วเป็นเวลา ๒๐ ปี ๓๐ ปี หรือเป็นเวลาหลายปีมาแล้ว อย่างผู้ได้ฟังพระธรรมและสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ข้อความธรรมะไม่เปลี่ยน เพราะเหตุว่า ธรรมะ คือ ธรรมะ มีลักษณะอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น แต่ผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญาามากแล้ว เพียงฟังสั้น ๆ สามารถเข้าใจลักษณะของธรรมะ และเข้าใจความหมายของธรรมะว่า เมื่อเป็นธรรมะ จึงเป็นแต่เพียงสภาพธรรมชาตซึ่งเป็นธาตุแต่ละธาตุ ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น การศึกษาพระธรรมจึงต้องอาศัยกาลเวลา และผู้ศึกษาต้องมีศรัทธาเห็นประโยชน์ และเมื่อศึกษาแล้วก็จะรู้ได้ว่า ก่อนศึกษาไม่เคยมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่กำลังปรากฏ ถึงมีแสงสว่าง มีรูป มีการเห็น แต่ปัญญาก็ไม่รู้สภาพสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาและการเห็นอย่างถูกต้อง

ด้วยเหตุนี้ พระธรรมจึงทำให้ผู้ที่ได้ศึกษาและเข้าใจแล้ว สามารถเข้าใจธรรมะตามความเป็นจริงได้ และก็รู้ว่า ผู้ที่ตรัสรู้นั้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ปฏิบัติธรรม ต้องเข้าใจธรรมะ

อุไรวรรณ ปัจจุบันนี้ชาวพุทธสนใจเรื่องการปฏิบัติธรรมมาก แต่ไม่แน่ใจว่าชาวพุทธจะรู้จักไหมว่า การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องนั้นเป็นอย่างไร หรือความหมายของการปฏิบัติธรรมนั้นคืออะไร

นิภัทร ผมยังติดใจอยู่ตรงที่ว่า การศึกษาธรรมะเพื่อให้เข้าใจธรรมะ ที่นี้การเข้าใจธรรมะ คือ เข้าใจอย่างไร ผมก็ยังไม่สามารถให้คำจำกัดความได้ เข้าใจนี้หมายถึงจำได้ พูดยได้ แสดงได้ บอกกล่าวคนอื่นได้ อย่างนั้นใช่ไหมที่ว่า “เข้าใจ”

เข้าใจธรรมะ คือ เข้าใจอย่างไร ธรรมะ คือ อะไร และเข้าใจธรรมะ คือ เข้าใจอย่างไร เพราะต้องรู้จุดนี้เสียก่อน จึงจะปฏิบัติธรรมได้

สุ. ธรรมะเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ การที่แต่ละคนจะได้รับประโยชน์จากธรรมะ จะเห็นได้ว่า ต้องใช้กาลเวลาและความละเอียดมาก เพราะเหตุว่า ถึงแม้จะได้ฟังวันนี้ ก็เลสก็ยังเยอะ โลภะก็ยังมีมาก โทสะก็ยังมีมาก อะไร ๆ ที่ไม่ดีก็ไม่ใช่ว่าจะหมดไปเพียงแค่ฟังครั้งเดียว ต้องฟังแล้ว ฟังอีก ต้องตั้งต้นแล้ว ตั้งต้นอีก แม้แต่เรื่องที่คุณเหมือนเป็นธรรมดาที่สุด คือ หัวข้อของการสนทนาตั้งแต่หัวข้อแรกที่ว่า “ชาวพุทธควรปฏิบัติตนอย่างไร” หรือการปฏิบัติธรรมของชาวพุทธ ก็เป็นเรื่องละเอียดและเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งเป็นการถูกที่จะต้องเริ่มตั้งแต่คำว่า รู้จักธรรมะที่จะปฏิบัติแล้วหรือยัง ถ้าไม่รู้จักธรรมะ ก็จะปฏิบัติธรรมได้อย่างไร

แต่ละคนเวลานี้ดูเหมือน เพียงแต่ดูเหมือนว่า เข้าใจหลายคำ หลายเรื่อง แต่ความจริงถ้าซักถาม จะไม่เข้าใจเลย อย่างเช่น หัวข้อวันนี้ว่าการปฏิบัติธรรมของชาวพุทธ ถ้าถามชาวพุทธหลาย ๆ ท่านว่า ปฏิบัติธรรมหรือเปล่า ลองกลับไปถามเพื่อนฝูงว่า ปฏิบัติธรรมหรือเปล่า คำตอบจะเป็นอย่างไร เขาคงจะงงว่า อยู่ดี ๆ ก็มาถามว่า ปฏิบัติธรรมหรือเปล่า เพราะจริง ๆ แล้ว เขาก็ยังไม่เข้าใจว่า เขาปฏิบัติธรรมหรือไม่ได้ปฏิบัติธรรม แต่ส่วนใหญ่จะตอบว่าไม่รู้ ถ้าถามท่านผู้ฟังที่นี่จะตอบว่าอย่างไร

อดิศักดิ์ ถ้าถามเขา เขาก็จะตอบว่า เขาปฏิบัติธรรม ดิ้นขึ้นมาเขาก็ใส่บาตร วันพระเขาก็ไปวัด

สุ. ลองถามนักศึกษาอายุประมาณสัก ๒๐ กว่า ๆ ๓๐ กว่า ๆ ว่า คุณปฏิบัติธรรมหรือเปล่า เขาคงจะมองหน้า เพราะไม่รู้จักรักรณะ เพราะฉะนั้นก็ไม่อยู่ในความคิดของเขาเลยว่า เขาปฏิบัติธรรมหรือไม่ได้ปฏิบัติธรรม แต่เขาจะสงสัย และไม่เข้าใจอะไรเลย

เพราะฉะนั้นคนที่จะใช้คำว่า “ปฏิบัติธรรม” ต้องเป็นคนที่เข้าใจธรรม ถ้าไม่เข้าใจธรรมแล้วจะบอกว่า ปฏิบัติธรรม ไม่ได้แน่

อดิศักดิ์ แน่นอน ที่นี้คุณนิภัทรถามว่า เข้าใจคืออะไร

สุ. เริ่มจากธรรมะ คือ อะไรก่อน อันนี้เป็นปัญหา ซึ่งแม้ในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคก็ทรงเตือนพุทธบริษัททุกครั้งที่ไปเฝ้า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ว่าจะเป็นในพระสูตรหรือในพระอภิธรรม เพราะอะไร เพราะเป็นสิ่งที่มีความจริง ๆ ทุกวัน แต่บางคนจะไม่ทราบว่า นี่คือ ธรรมะ กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังคิดนึก ทุกขณะในชีวิตประจำวันเป็นธรรมะ

เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่เข้าใจธรรมะแล้วจะใช้คำว่า “ปฏิบัติธรรม” ไม่ได้เลย ต้องเข้าใจก่อนว่า ธรรมะ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน

ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรมหรือยัง

อุไรวรรณ อยากเรียนถามว่า เมื่อเห็นแล้วเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างไรคะ เห็นแล้ว ต้องทำอะไรต่อไปคะ ถึงเรียกว่าการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง

สุ. ขอประทานโทษ ขอย้อนกลับไปนิดหนึ่ง สำหรับเรื่องการปฏิบัติธรรม ของชาวพุทธ เพราะว่าชาวพุทธมีหลายระดับ ไม่ใช่ชาวพุทธที่เข้าใจอย่างถูกต้องแล้ว ได้ศึกษามากแล้วในเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในเรื่องของนามธรรมและ รูปธรรม

เพราะฉะนั้น ชาวพุทธเล็ก ๆ ชาวพุทธที่เริ่มต้น ชาวพุทธที่กำลังสนใจธรรมะ จะเติบโตเจริญขึ้นในด้านสติปัญญา หรือว่าในการประพฤติปฏิบัติตามแนวของพุทธ ศาสนา อย่างไรก็คงจะไม่พ้นจากมวงคล คือ สิ่งซึ่งนำความสุข ความเจริญ ความไม่มี ภัยมาให้ เพราะฉะนั้นแม้แต่เพียงการที่จะมีศรัทธาที่จะอ่านบ้าง ฟังบ้าง สนทนาบ้าง พิจารณาบ้าง ซึ่งตำราพุทธศาสนามีมาก นอกจากพระไตรปิฎกซึ่งอ่านยาก

สำหรับคนซึ่งยังไม่ได้มีพื้นฐาน จะอ่านพระไตรปิฎกทันทียังไม่ได้ ต้องมี การศึกษาตามลำดับ คือ การศึกษาพระอภิธรรม ซึ่งยุคนี้สมัยนี้ ก็เป็นสมัยที่ไม่ใช่เป็น กาลสมบัตติ ฉะนั้นแม้ผู้ที่มีสติปัญญามากที่จะไปอ่านพระอภิธรรมโดยตรง เป็นสิ่งซึ่ง จะเข้าใจไม่ได้ในทันที ต้องศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะก่อน ก็เป็นเรื่องของสภาพ ธรรม คือ จิต เจตสิก รูป เป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งบางคนอาจจะรู้สึกว่ายากเพราะเหตุว่า ไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่า สภาพธรรมแท้ ๆ ไม่เป็นตัวตน ไม่เป็นสัตว์ ไม่เป็นบุคคล เป็น แต่เพียงจิตบ้าง เจตสิกบ้าง รูปบ้าง แล้วก็แตกจำนวนไปมากมาย

บางท่านก็บอกว่า ท่านขอไม่ศึกษา ท่านทำสัญญากันก่อนมาฟังรายการ แนวทางเจริญวิปัสสนา ท่านบอกว่า สัญญากันก่อนนะว่าจะไม่เรียน ๒ คน นะคะ พอฟังไป ฟังไป ท่านก็มีความเข้าใจขึ้นตามลำดับในเรื่องของจิต ในเรื่องของเจตสิก ในเรื่องของรูป แล้วท่านสามารถที่จะจำจำนวนจิต จำนวนเจตสิกได้ ดิฉันก็ได้เรียนถามท่านว่า ก็บอกว่าจะไม่เรียน แล้วทำไมเข้าใจ ท่านก็บอกว่า ท่านก็ไม่ทราบว่าการเรียนนั้น คือ การฟัง

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่ต้องไปเข้าชั้นที่จะต้องสอบ หรือว่าพยายามที่จะดูหนังสือตำราตำรา ไม่ให้ตกหล่นเลย แต่ว่าการศึกษาเพื่อเข้าใจ อันนี้สำคัญที่สุด แล้ว ขณะที่มันเป็นกุศลจิต ขณะนั้นจะสบาย เบา ผ่องใส ไม่ใช่เป็นความกังวลที่อยากจะรู้ หรือจำเป็นจะต้องท่อง จนกระทั่งจะต้องสอบหรืออะไรอย่างนั้น แต่ว่าสภาพธรรมมีแล้ว ก็ควรที่จะได้เริ่มฟัง ค่อย ๆ ฟังไปให้ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น รวมทั้งการปฏิบัติธรรม ขันทาน ขันศีล แล้วก็ขันอื่น ๆ ซึ่งเป็นมงคล เป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดที่จะทำให้ชีวิตมีความเจริญในด้านจิตใจ

เพราะเหตุว่า ความเจริญจริง ๆ นั้น ไม่ใช่ความเจริญทางด้านวัตถุ ถ้าคนที่มีความเจริญทางด้านวัตถุมาก แต่ก็มีกิเลสมาก จะไม่ใช่คำว่า “อารยะ” หรือ “อริยะ” ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐ

เพราะฉะนั้น ผู้ประเสริฐจริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่ละคลายอกุศล แล้วก็มี ความเจริญทางด้านจิตใจ จนถึงระดับที่เป็นพระอริยบุคคล คือ ผู้เจริญในธรรมจริง ๆ

เพราะฉะนั้น กว่าจะถึงขั้นนั้น พุทธบริษัทก็ต้องเริ่มจากสิ่งที่เป็นมงคลทั้งหลาย แล้วก็ไม่วุ่นเลยไม่ว่าในขันทาน แต่ว่าแม้ในเรื่องของท่าน ความเข้าใจของชาวพุทธก็ต่างกับความเข้าใจของศาสนาอื่น

แสดงให้เห็นว่า แม้แต่ในเรื่องของท่าน ชาวพุทธก็ต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่ใช่ให้เพื่อหวังผล หรือว่าเพียงแต่ให้ แต่จะต้องศึกษาให้เข้าใจสภาพของจิตในขณะ ที่ให้ด้วยว่า เป็นผู้ที่ถูกพันในการให้หรือเปล่า ให้ด้วยการตั้งตนไว้สูงว่า เป็นผู้ให้ คนอื่นเป็นผู้รับหรือเปล่า เป็นเรื่องละเอียดมาก เป็นเรื่องที่ได้ฟังพระธรรมแล้ว ก็ยังขัดเกลตาตนเองยิ่งขึ้น แล้วก็เป็นผู้ที่เข้าใจในเหตุในผล ไม่ใช่ว่าถามกันว่า ได้บุญไหม ทำอย่างนั้นอย่างนั้น ถ้าอย่างนั้นอย่างนี้แล้วได้บุญไหม คือ เป็นเรื่องซึ่งโลภะเต็มตัว คือ ต้องการบุญ ไม่ใช่รู้ว่า บุญ คือ สภาพของจิตที่เป็นกุศล เป็นสภาพจิตที่ดีงาม ขณะนั้น ไม่มีความเห็นแก่ตัว ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ มีแต่ความตั้งใจที่จะให้ประโยชน์ แก่บุคคลผู้รับเท่านั้น เมื่อสิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ ก็ให้

แต่ว่าเรื่องของธรรมะที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสภาพของท่านลักษณะต่าง ๆ ว่า การให้ในลักษณะนี้ผลจะเป็นอย่างไร ต้องขึ้นอยู่กับความบริสุทธิ์ของจิตใจ เช่น มี

การที่จะคิดถึงบุคคลที่จะได้รับประโยชน์ เป็น บุพพเจตนา มีความตั้งใจที่จะช่วย และแม้แต่ขณะที่สละวัตถุให้ ก็ให้ด้วยความพอใจ ไม่ได้ต้องการสวรรค์สมบัติ หรือว่าลาภ ยศ สรรเสริญใด ๆ ทั้งสิ้น และเมื่อให้แล้ว ก็ไม่ใช่เป็นผู้ที่ดีใจว่า เราจะได้ผลของท่าน หรืออะไรอย่างนั้น ซึ่งในขณะนั้นก็เต็มไปด้วยโลภะอีกเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นก็ต้องเข้าใจความละเอียดของกุศลจิตและอกุศลจิตว่า กุศลจิตจริง ๆ ไม่ใช่อกุศล จะต้องไม่ใช่ในขณะที่มีมานะ มีความสำคัญตนว่า เราเป็นผู้ให้ หรือว่าเราให้วัตถุที่ประณีตที่คนอื่นไม่สามารถจะให้ได้ เรื่องของอกุศลมีมาก แต่ว่าพระพุทธศาสนาทั้งหมด เป็นไปเพื่อความขัดเกลา แม้แต่ในเรื่องของท่าน

เพราะฉะนั้นชาวพุทธที่จะปฏิบัติธรรม ก็ต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นที่ศึกษาไปด้วย แล้วก็ปฏิบัติธรรมด้านอื่น ๆ ทั้งบารมี ๑๐ และก็เรื่องของมงคลทั้งหมดที่จะเป็นไปได้ และก็ในเรื่องของศีล ในเรื่องของความสงบของจิตใจที่จะไม่โกรธ ไม่โลภ ไม่พยาบาท ในเรื่องของกรอบรมเจริญปัญญา คือ เป็นผู้ที่เจริญกุศลทุกประการยิ่ง ๆ ขึ้น

มีคำหนึ่งในพระไตรปิฎก ซึ่งใช้คำว่า “เป็นผู้ที่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม” ไม่ใช่ใช้คำว่า “เป็นผู้ปฏิบัติธรรม” เท่านั้น แต่ใช้คำว่า “ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม” ความหมายของคำนี้ คือ ธรรมเป็นสภาพที่มีจริง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นขั้นที่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมแล้ว ก็คือ ขั้นที่ปฏิบัติธรรมเพื่อรู้ความจริงของธรรม คือ สมควรแก่ลักษณะของธรรมที่เป็นจริง มีความเห็นชอบในลักษณะของธรรม

กว่าจะถึงขั้นนี้ ต้องอาศัยการฟัง และไม่ใช่ขั้นที่ชวนกันมาปฏิบัติธรรมโดยที่ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจอะไรเลย หรือว่ามีความเป็นตัวตนว่า ปฏิบัติธรรมกันมาก ๆ ก็ดี โดยที่ไม่มีความเข้าใจอะไรเลย แล้วก็ชื่นชมว่า ชาวพุทธปฏิบัติธรรมกันมาก แต่ว่าปฏิบัติถูกหรือผิด ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือไม่

นี่เป็นสิ่งที่ละเอียดมาก ที่จะต้องพิจารณาว่า ในบางกาลชาวพุทธก็ปฏิบัติธรรมในขั้นของท่านด้วยความเข้าใจในเรื่องของท่านในลักษณะการเป็นชาวพุทธอย่างถูกต้อง ปฏิบัติธรรมในขั้นของศีลด้วยความเข้าใจในเรื่องของศีลในลักษณะการเป็นชาวพุทธอย่างถูกต้อง เพราะเหตุว่าบางคนรักษาศีล หลายท่านที่เคยรักษาอุโบสถ ท่านก็มา

บอกว่า เพราะชาติหน้าท่านอยากจะสวย นี่ก็เป็นสิ่งซึ่งไม่ใช่การรักษาอุโบสถศีลอย่างถูกต้องในลักษณะตามแบบของชาวพุทธจริง ๆ

เพราะเหตุว่า ถ้าเป็นชาวพุทธจริง ๆ แล้ว ต้องเป็นไปเพื่อการขัดเกลาทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของท่าน ในด้านของศีล ในด้านความสงบของจิต ก็ไม่ใช่เพื่อหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใด จึงจะเป็นการขัดเกลา แล้วก็เป็นการปฏิบัติของชาวพุทธจริง ๆ จนถึงขั้นสูงสุด คือ ปฏิบัติธรรมตามควรแก่ธรรม

ศึกษาจนกว่าจะเห็นคุณของพระธรรม

อุไรวรรณ ท่านอาจารย์คะ การที่จะเจริญกุศลทุกประการนั้น นอกจากทาน ศีล แล้ว การฟังธรรม อย่างเช่น ที่เรามาฟังธรรมวันนี้ ก็เป็นกุศลขั้นหนึ่งใช่ไหมคะ

ส. เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มาก ถ้าท่านผู้ฟังไม่รีบร้อน แล้วก็รู้ว่า กิเลสมีมาก ก็จะต้องอาศัยศรัทธา การที่จะต้องฟังธรรมต่อไป และก็เป็นผู้ที่ขัดเกลา คือ เริ่มมีความเห็นถูก ตั้งต้นไว้ถูก ในจุดประสงค์ของการฟังว่า เพื่อขัดเกลากิเลส ก็จะมี ความใกล้ชิดต่อพระศาสนา เป็นอุบาสก อุบาสิกาที่แท้จริง ซึ่งเป็นสิ่งที่เราน่าจะพิจารณาเป็นนั่น ๆ ได้ เพราะว่าฟังดูเหมือนง่าย แต่ความจริงทุกอย่าง ถ้าเริ่มต้นถูก ทุกอย่างจะ เร็วขึ้น และก็ตรงขึ้น

เพราะฉะนั้น ถ้ากล่าวว่า ชาวพุทธควรที่จะศึกษาธรรมเพียงใด คำตอบก็คือว่า เพื่อให้เห็นพระคุณของพระธรรม เพราะเหตุว่า ไม่ใช่ชื่อว่าชาวพุทธแล้ว ก็ให้เห็นพระคุณของพระธรรม แต่ว่าผู้ที่จะเห็นพระคุณของพระธรรมได้ ต้องเป็นผู้ที่เริ่มศึกษาพระธรรม

ใครก็ตามที่เป็นชาวพุทธและก็นึกว่า ไม่จำเป็นต้องศึกษาพระพุทธศาสนาเลย ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ถือว่า ผู้นั้นไม่มีคำตอบข้อที่ว่า ชาวพุทธควรที่จะศึกษาพระธรรมเพียงใด แต่ถ้ากล่าวว่า ชาวพุทธควรที่จะศึกษาพระธรรมเพียงใดหมายความว่า ชาวพุทธผู้นั้นเห็นความสำคัญ เห็นคุณของพระธรรม ซึ่งการที่จะเห็นพระคุณ ต้องเริ่มจากการศึกษาพระธรรม เมื่อศึกษาพระธรรมแล้ว ก็จะเริ่มเห็นพระคุณของพระธรรม ถ้า

จะกล่าวว่า จะศึกษาพระธรรมเพียงใด ก็คือว่า เพื่อให้เห็นพระคุณ จนถึงความเป็นพระอรหันต์

ถ้าเราได้ยินข้อความธรรมะที่เคยได้ยินได้ฟังมาตั้งแต่เด็ก เช่น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คงจะไม่มีใครที่ไม่ได้ยินคำนี้เลยถ้าเป็นชาวพุทธ เพราะว่าพออะไรไม่เที่ยง ก็บอกว่า อนิจจัง พอทุกข์เกิดขึ้น ป่วยไข้ได้เจ็บ สูญสิ้นทรัพย์สมบัติ มีความขุ่นข้องหมองใจ มีโรคภัย ก็บอกว่า ทุกข์ ชีวิตนี้เป็นทุกข์ วันนี้สบายดี แต่ชั่วขณะต่อไปก็อาจจะทุกข์ หรือว่าแม้แต่วันพรุ่งนี้ก็ไม่มีใครรู้ว่า ใครจะเป็นทุกข์ เพียงใด มากน้อยแค่ไหน

เพราะฉะนั้น พอมีทุกข์ก็บอกว่าทุกข์ หรือว่าเป็นทุกข์ แล้วพอทุกสิ่งทุกอย่างไม่เป็นไปตามที่คิดหวัง ก็บอกว่าเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ แต่นี่เป็นการประมาณพระคุณของพระธรรม และก็ยังไม่เห็นคุณของพระธรรมจริง ๆ เพราะเหตุว่าคำพูดเหล่านี้ไม่ยาก ชาวพุทธที่ได้ยินได้ฟังมาตั้งแต่เด็ก ก็สามารถที่จะกล่าวได้ว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่ยังไม่เห็นคุณของพระธรรมที่ทองแสดง จนกระทั่งชาวพุทธสามารถจะประพฤติปฏิบัติจนแทงตลอดลักษณะที่ไม่เที่ยง กำลังเกิดขึ้น และดับไป จึงเป็นทุกข์ ในขณะนี้ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

เพราะฉะนั้น ชาวพุทธควรจะศึกษาพระธรรมเพียงใด ทุกท่านมีคำตอบอยู่แล้ว ถ้าท่านเป็นผู้ที่ตรงต่อการที่ศึกษาพระธรรม ก็คือ เพื่อให้เห็นคุณของพระธรรม จนกระทั่งประจักษ์ชัดในพระธรรม เช่น อนัตตา สภาพธรรมทั้งหลายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพียงเท่านั้น อย่าเพียงพูดตาม

เพราะเหตุว่า พูดตามนั้นไม่ยาก แต่การที่จะรู้จริง ๆ ว่า เมื่อไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ต้องพิจารณาแล้วว่า คนที่กล่าวคำนี้เข้าใจในคำนี้มากน้อยแค่ไหน ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็ต้องศึกษา และเมื่อศึกษาแล้วเข้าใจแล้วก็เริ่มเห็นพระคุณในขั้นการศึกษาที่ทำให้เข้าใจในสิ่งซึ่งไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน และสิ่งนั้นก็สามารที่จะพิสูจน์ได้

เพราะฉะนั้น ธรรมะ บางคนก็คิดว่าหญ้าปากคอก บางทีเรื่องง่าย ๆ ก็เอามาพูดอีก แต่ความจริงพูดเพื่อที่จะให้เห็นว่า ชีวิตจริง ๆ คือ ธรรมะ และถ้าเราจะเรียนรู้ธรรม

ไป ๙ ปริเฉท หรือว่าสามารถที่จะอ่านพระไตรปิฎกได้ แต่ไม่สามารถที่จะประพฤติตาม แม้ข้อเดียวในพระธรรม จะมีประโยชน์ใหม่ เช่น ความรู้ที่ว่า “ธรรมทั้งหลายเป็น อนัตตา” แค่นี้ก็ไม่สามารถที่จะเป็นอนัตตาจริง ๆ ได้ เพียงแต่พูดตาม

จะเห็นได้ว่า เราจะต้องศึกษาพระธรรม จนกว่าจะเห็นคุณของพระธรรม และสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมได้เพิ่มขึ้นด้วย ถ้ายังประพฤติปฏิบัติตาม ไม่ได้ ก็ยังต้องศึกษาต่อไปอีก ศึกษาต่อไปอีก จนกระทั่งเห็นพระคุณ จนกระทั่ง ซาบซึ้งในพระคุณ จนกระทั่งมีเหตุปัจจัยที่ทำให้สามารถประพฤติปฏิบัติตามทุกสิ่งที่เป็น การเจริญขึ้นในทางธรรมได้ จนกว่าจะถึงความเป็นพระอรหันต์

ตามขั้นความเข้าใจของธรรมะ

นิภัทร เป็นปัญญาหนักใจสำหรับผมเอง หรือว่าท่านผู้อ่านอาจจะหนักใจ ด้วยหรือเปล่าก็ไม่ทราบ ว่า การศึกษาธรรมในเมืองไทย ศึกษาพระอภิธรรม ๙ ปริเฉท เรียนกันอยู่หลายแห่งทั่วไป เรียนนักธรรม เรียนบาลีกัน แต่เสร็จแล้ว เวลาไปปฏิบัติ กลับไปหาพระที่ท่านนั่งกรรมฐาน อยู่ที่ไหน ให้ท่านสอน ส่วนที่เรียนมาทั้งหมดใช้ ไม่ได้ อย่างนี้ท่านอาจารย์ว่า จะเป็นการศึกษาธรรมหรือเปล่า

สุ. การศึกษาอย่างที่ว่า เป็นการศึกษาริยัติ แต่ว่าต้องเข้าใจจุดประสงค์ ว่า การที่เราศึกษาริยัติธรรม ไม่ว่าพระสูตร พระวินัย หรือว่าพระอภิธรรมนั้น เพื่ออะไร ที่สำคัญที่สุดอย่างที่ได้เรียนให้ทราบแล้ว เพื่อเข้าใจในคุณของพระธรรม เมื่อเข้าใจแล้ว ย่อมมีความเลื่อมใส ความซาบซึ้ง เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์

เมื่อเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์แล้ว ก็ประพฤติปฏิบัติตาม ข้อสำคัญที่สุด คือ ชีวิตประจำวัน ซึ่งก็คือสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่ง ชีวิตประจำวันของทุกคน ก็มีความเป็นอยู่ที่เป็นอย่างบุคคลบ้างและอกุศลบ้าง

เพราะฉะนั้น แม้ในขั้นที่ยังไม่ถึงสติปัญญาก็ตาม เพียงแต่เห็นพระคุณของสุจริต ทางกาย ทางวาจา ทางใจ เราก็สามารถจะศึกษาชีวิตของเราเอง ซึ่งเป็นธรรมะให้รู้ เราได้เห็นพระคุณจริง ๆ หรือเปล่า

ถ้าเห็นพระคุณจริง ๆ ย่อมมีเหตุปัจจัยที่จะทำให้เราประพฤติปฏิบัติตามใน
ชีวิตประจำวันด้วยประกอบกันไป ทั้งการอบรมเจริญสติปัญญาตามขั้นของความเข้าใจ
ธรรม ถ้ายังไม่มี ความเข้าใจเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมเพียงพอ ก็ยังไม่มีปัจจัยที่
จะทำให้สติปัญญาในระดับลึกได้ ก็จะต้องอาศัยการฟังเรื่องสภาพธรรมจนกว่าสติจะเริ่ม
ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ประกอบกับการดำเนินชีวิตปกติประจำวันด้วย

ประโยชน์ที่ได้ ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ

กฤษณา ขอเรียนถามอาจารย์สุจินต์ว่า ลักษณะของการศึกษาในขณะนี้สติ
เกิด มีลักษณะอย่างไรที่ว่า ศึกษาลักษณะสภาพธรรมตามความเป็นจริง ลักษณะของ
การศึกษาในขณะนั้นเป็นอย่างไรคะ

สุ. ที่จริงทุกท่านก็คงจะได้ฟังรายการวิทยุมามาก เพราะฉะนั้นก็คิดว่า
ส่วนใหญ่ก็คงจะรู้เรื่องของนามธรรมและรูปธรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ว่าฟัง
กันมา บางท่านก็ ๑๐ ปี บางท่าน ๒๐ ปี บางท่าน ๕ ปี ๖ ปี บางท่านก็อาจจะรู้สึกว่
ท่านก็ยังประพฤติปฏิบัติได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับชีวิตประจำวันจริง ๆ

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นถึงความอดทนของท่านผู้ฟังในที่นี้ ที่อดทน ที่จะฟัง
รายการธรรมะ อย่างเช่น การสนทนาธรรม ซึ่งดิฉันเชื่อว่า เพียงเวลาชั่วโมงครึ่งก็จะ
ได้ไม่มากนัก คือ สาระที่จะได้ หรือว่าการที่จะเข้าใจอะไร ก็คงไม่ได้มากมายในแต่ละ
ครั้ง แต่ทุกท่านก็ยังมี ความอดทน

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ส่วนของการที่จะศึกษาธรรม ต้องอาศัยความอดทนด้วย
เพราะเหตุว่าบางคนอาจจะต้องการผลเร็ว เมื่อศึกษาแล้วก็คิดว่า จะได้ผลทันที หรือ
เมื่อมีความเข้าใจเรื่องจิต จำนวนเท่านั้น เจตสิกเท่านั้น รูปเท่านั้น เป็นผู้ที่มีความรู้
มากก็คิดว่า เป็นการเพียงพอ แต่ความจริงแล้วทุกคนก็ทราบว่า ธรรมะไม่ได้อยู่ใน
หนังสือ แต่ว่าทุกขณะนี้ เป็นธรรมะทั้งหมด

เพราะฉะนั้น ที่ว่าเป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ซึ่งทุกคนได้ผลจากพระธรรมที่ได้ฟัง
ไม่ใช่ว่าจะเป็นสติปัญญาโดยตลอด แต่ว่าความเข้าใจเรื่องสติปัญญา และการที่

สติปัฏฐานเกิดบ้าง จะช่วยเกื้อกูลชีวิตประจำวัน ที่จะทำให้สติขั้นหนึ่งขั้นใดก็เกิดระลึกได้ เช่น ทางกาย ทางวาจา ซึ่งอาจจะเคยเป็นผู้ที่มีกาย วาจาทุจริต ก็จะมีการระลึกและก็สามารถที่จะเปลี่ยนเป็นกายสุจริตบ้างที่ละเล็กทีละน้อย เป็นการค่อย ๆ ขัดเกลาซึ่งทำให้ผู้นั้นได้เห็นประโยชน์ ได้เห็นคุณของพระธรรมจริง ๆ ว่า เพราะอาศัยการฟังชีวิตจึงมีการเปลี่ยนแปลง

เพราะเหตุว่า จุดประสงค์ของการฟังนั้น เพื่อที่จะเข้าใจพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ และเมื่อทรงแสดงพระธรรม ก็เพื่อประโยชน์ของคนอื่นทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ผู้ฟัง เมื่อศึกษา ย่อมได้รับประโยชน์ตามควรแก่การเข้าใจพระธรรม และการพิจารณาพระธรรมด้วย บางท่านเวลาที่ศึกษา เข้าใจพระธรรมที่กำลังได้รับฟัง แต่ไม่ได้พิจารณาพระธรรมจริง ๆ

เพียงการฟังเท่านั้น ไม่พอ การจำจำนวน ก็ไม่พอ แต่ว่าเมื่อใดที่มีการพิจารณาตน เมื่อนั้นคือ สติเริ่มเกิด และจะมีการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม มีการวิริยเหตุ มีการประพฤติในสิ่งที่สมควร เช่น เรื่องของท่าน เรื่องของการช่วยเหลือบุคคลอื่น เรื่องของความนอบน้อม เรื่องของกุศลประการต่าง ๆ ที่เพิ่มขึ้น แต่ว่าจุดประสงค์ที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่สติสามารถจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ศึกษามาว่า เป็นเพียงจิต เจตสิก รูป

เพราะฉะนั้น เราจึงพยายามที่จะสนทนาธรรมในเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เพื่อให้ทำให้ทราบว่า ตามความเป็นจริงต้องมีความเข้าใจ สัญญาที่มั่นคงว่า ขณะนี้เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม ถ้าไม่ลืม และสามารถพิจารณาที่จะรู้ว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ สิ่งปรากฏทางตาก็เป็นแต่เพียงธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งกระทบกับจักขุปสาทแล้วก็ดับอย่างรวดเร็ว

ปรมัตถธรรม ๔ - ขั้นที่ ๕

กฤษณา ปรมัตถธรรมมี ๔ คือ จิตปรมัตถ์ เจตสิกปรมัตถ์ รูปปรมัตถ์ และ นิพพานปรมัตถ์ ในปรมัตถธรรมทั้ง ๔ นั้น มีปรมัตถ์อยู่ ๓ อย่าง คือ จิต เจตสิก

และรูป เป็นสังขารธรรม เป็นสังขตธรรม สำหรับนิพพานนั้น เป็นวิสังขารธรรม และ
เป็นอสังขตธรรม

จิต เจตสิก รูป ที่เป็นสังขารธรรมนั้น เป็นชั้นด้วย ซึ่งความหมายของชั้นนี้
ท่านวิทยากรท่านก็ได้ให้ความหมายไว้ในการสนทนาธรรมครั้งก่อน ๆ ว่า ชั้นนั้น
หมายถึง กอง เช่น กองรูป ก็ได้แก่ รูปทุกรูป อยู่ในกองรูป ไม่ใช่อยู่อีกกองอื่น
เพราะฉะนั้นรูปทุกชนิดจึงเป็นรูปชั้น

ชั้นนั้น หมายถึง สภาพธรรมที่จำแนกเป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน
ภายนอก หยาบ ละเอียด ทรม ประณีต ไกล ใกล้

ในบรรดาปรมัตถธรรมทั้ง ๔ นั้น ปรมัตถธรรมที่เป็นชั้น ก็ได้แต่จิต เจตสิก
และรูป ส่วนปรมัตถธรรมที่ไม่เป็นชั้น ก็ได้แก่นิพพาน ซึ่งเรียกว่าชั้นวิมุตติ
หมายความว่าพ้นจากชั้น

ที่นี้ปรมัตถธรรม ๓ คือ จิต เจตสิก รูป ซึ่งเป็นชั้นนั้น จำแนกออกได้เป็นชั้น ๕
คือ รูปทั้งหมดเป็นรูปชั้น เวทนาเจตสิกเป็นเวทนาชั้น สัญญาเจตสิกเป็นสัญญา
ชั้น เจตสิกอื่น ๆ ที่เหลืออีก ๕๐ ชนิดเป็นสังขารชั้น และจิตทั้งหมดเป็นวิญญาณ
ชั้น เมื่อทบทวนเรื่องปรมัตถธรรมที่เป็นชั้นแล้ว ก็ยังมีอีกคำหนึ่งที่จะต้องพูดถึง
ควบคู่ไปด้วย คือ อุปาทานชั้น

อุปาทานชั้น ก็คือ ชั้นเป็นที่ตั้ง หรือเป็นอารมณ์ของความยึดมั่น ความ
ยึดถือ นั่นเอง ฉะนั้นรูปชั้นก็ดี เวทนาชั้นก็ดี สัญญาชั้นก็ดี สังขารชั้นก็ดี
วิญญาณชั้นก็ดี ที่เป็นที่ตั้งของความยึดมั่น ยึดถือ จึงเป็นอุปาทานชั้น เช่น มีชื่อ
เรียกว่า รูปอุปาทานชั้น เป็นต้น ที่นี้ชั้นที่จะเป็นที่ตั้งของความยึดมั่น ยึดถือ หรือว่า
เป็นอารมณ์ของอุปาทานนั้น จะต้องเป็นชั้นที่เป็นโลกียะ เพราะเหตุว่าอุปาทานจะ
เกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยรูป เวทนาสัญญา สังขาร และวิญญาณที่เป็นโลกียะ ส่วนเวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เป็นโลกุตระนั้น ไม่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

ชั้น ๕ นั้นเมื่อสรุปแล้ว ก็สรุปได้เป็น ธรรม ๒ อย่าง คือ รูปธรรมกับนามธรรม
รูปธรรมนั้น ท่านวิทยากรก็ได้ให้ความกระจ่างกับเราในการสนทนาครั้งก่อน ๆ แล้วว่า

คือ สภาพธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ ส่วนนามธรรมนั้น คือ สภาพธรรมใดที่ไม่ใช่รูปธรรม
สภาพธรรมนั้นเป็นนามธรรม

เพราะฉะนั้นนามธรรม ก็ได้แก่ จิต เจตสิกและนิพพาน นามธรรมนั้นก็มีทั้ง
นามธรรมที่รู้อารมณ์และนามธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ นามธรรมที่รู้อารมณ์ ก็ได้แก่ จิต และ
เจตสิก ส่วนนามธรรมที่ไม่รู้อารมณ์ คือ พระนิพพาน

ท่านอาจารย์สุจินต์ท่านได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรมาัตถธรรมสังเขป” ว่า
จุดประสงค์ของการศึกษาเรื่องของจิตปรมาัตถ์นั้น เพื่อที่จะเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้เข้าใจ
ลักษณะของจิตที่กำลังมีในขณะนี้ ที่กำลังเห็น ที่กำลังได้ยิน ที่กำลังคิดนึก เป็นต้น
และก็เป็นสังขารขั้นปฐมปรุงแต่งให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ในลักษณะสภาพของจิต ซึ่งเป็น
ธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ที่กำลังรู้ในขณะนี้

เมื่อพูดถึงลักษณะของจิต ถ้าจะแบ่งอย่างกว้าง ๆ แล้วก็แบ่งออกได้เป็นสามัญ
ลักษณะกับสภาวะลักษณะ ท่านอาจารย์สมพรคะ อยากจะให้อาจารย์ช่วยกรุณาพูด
ถึงสามัญลักษณะของจิต

สมพร สวัสดิ์ครับท่านสาธุชนทั้งหลาย คือ ลักษณะของจิตมี ๒ อย่าง
สามัญลักษณะอย่างหนึ่ง กับวิเสสลักษณะอย่างหนึ่ง สามัญลักษณะ คือ ลักษณะ
ของจิต โดยย่อ มี ๒

คำว่า “สามัญ” แปลว่า เสมอกัน อะไรเล่าที่เสมอกัน ในโลกนี้มีอะไรบ้างที่
เสมอกัน ก็คือ มีไตรลักษณ์ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ลักษณะทั้ง ๓ นี้
เสมอกันหมด ไม่ว่าใครทั้งสิ้น ไม่ว่าจิต ไม่ว่าเจตสิก ไม่ว่ารูป จะต้องมีลักษณะทั้ง ๓ นี้
เสมอกัน ท่านจึงเรียกลักษณะนี้ที่เสมอกันนี้ว่า สามัญลักษณะ

ลักษณะ แปลว่า เครื่องหมาย เครื่องหมาย คือ หมายความว่า สิ่งที่เรา
ได้ว่า สิ่งที่เราเห็นนั่นคืออะไรบางอย่าง คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ท่านเรียกว่า
สามัญ แปลว่า ลักษณะที่เสมอกัน เสมอกันหมด ทั้งจิต ทั้งเจตสิก ทั้งรูป นี่เฉพาะ
สามัญ เท่านั้น

จิตมีลักษณะ ๒ อย่าง คือ

๑. สามัญลักษณ์ะ ลักษณะที่เสมอกัน หมายความว่า ทัวไป เสมอกับธรรมอื่น ๆ เช่น เจตสิก ก็อย่างเดียวกัน ต้องมีการเสมอกันโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อย่างนี้เรียกว่า สามัญลักษณ์ะของจิต แต่จิตมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวอีกอย่างหนึ่ง เฉพาะตัวเรียกว่า ปัจจัตตลักษณ์ะ หรือเรียกว่าวิเสสลักษณ์ะ ลักษณะที่แตกต่างจากปรมัตถธรรมอื่น วิเสสะ แปลว่า แตกต่างจากปรมัตถธรรมอื่น

หมายความว่า จิตนี้ไม่เหมือนเจตสิก เพราะอะไรไม่เหมือนเจตสิก เพราะว่า จิตมีการรู้อารมณ์เป็นลักษณะ ส่วนเจตสิกนั้นมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง มีการประกอบจิตเป็นลักษณะ จึงต่างกัน เรียกว่าวิเสสะ แปลว่า ต่างกัน หรือจะเรียกว่า ปัจจัตตลักษณ์ะ คือ ลักษณะเฉพาะ เฉพาะตัวของเขา เฉพาะจิต ถ้าเป็นเจตสิกก็เฉพาะเจตสิก ถ้าเป็นรูปก็เฉพาะรูป เรียกว่า ปัจจัตตะ หรือเรียกว่า วิเสสลักษณ์ะ ลักษณะที่แตกต่างจากปรมัตถธรรมอื่น ท่านจึงเรียกว่าวิเสสลักษณ์ะ

จิต มนะ มนายตนะ หทย

กฤษณา เนื้อความ ๔ อย่าง ที่เรียกว่า ลักษณะที่จิตทุกกะของจิตมีการรู้แจ้งอารมณ์เป็นลักษณะ ก็มีความเป็นใหญ่ในการรู้อารมณ์เป็นกิจหน้าที่ มีการเกิดดับสืบต่อเนื่องกันเป็นอาการปรากฏ และมีนามธรรมและรูปธรรม เป็นเหตุก่อให้เกิด

ที่นั่นนอกจากนี้ ก็ยังมีเนื้อความที่เป็นลักษณะเฉพาะ หรือว่าวิเสสลักษณ์ะ หรือสภาวะลักษณะของจิตอีกโดยประการอื่น ๆ สรุปแล้วก็มีอยู่ ๕ อย่างด้วยกัน คือ

ที่ชื่อว่า จิต เพราะเป็นสภาพธรรมที่รู้แจ้งอารมณ์

ที่ชื่อว่า จิต เพราะสั่งสมสันดานของตนด้วยสามารถแห่งชวนวิถิ

ที่ชื่อว่า จิต เพราะเป็นสภาพธรรมอันกรรมกิเลสสั่งสมวิบาก

จิตแม้ทุกดวงชื่อว่า จิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตรตามสมควร โดยอำนาจแห่งสัมปยุตตธรรม

และที่ชื่อว่า จิต เพราะกระทำให่วิจิตร

สมพร คำว่า “จิต” ก็วิเคราะห์ศัพท์ไว้แล้ว วิชานนลักขณัง จิตตัง จิตมึ การรู้อารมณ์เป็นลักษณะ ความจริงถ้าเราจะว่าโดยพิสดาร หรือว่าโดยย่อ ถ้าว่าโดยย่อไม่ยากเลย ว่าโดยย่อหมายความว่า จิตทั้งหมดก็มีจิต ๘๙ หรือโดยพิสดาร ๑๒๑ ว่าโดยย่อ จิตมีลักษณะเดียว นี้เรียกว่าโดยย่อ ลักษณะเดียว คือ รู้แจ้งอารมณ์ หรืออีกอย่างหนึ่งก็เรียกว่า สามัญญลักษณะ นั้น ๒ อย่าง อันนี้ว่าโดยจิตจริง ๆ ที่เป็นวิเศษลักษณะ มีอย่างเดียว คือ รู้แจ้งอารมณ์ แต่ถ้าเราจะว่าโดยพิสดาร การรู้แจ้งอารมณ์มีถึง ๘๙ ดวง

เพราะว่า ๘๙ ดวง อารมณ์คนละอย่าง เมื่ออารมณ์คนละอย่างแล้ว จิตก็รู้ อารมณ์คนละอย่าง เช่น รู้สี มีสีเป็นอารมณ์ก็อย่างหนึ่ง มีเสียงเป็นอารมณ์ก็อย่างหนึ่ง มีสีเป็นอารมณ์ก็คือจักขุวิญญาณ มีเสียงเป็นอารมณ์ก็คือโสตวิญญาณ จักขุวิญญาณ ไม่ใช่โสตวิญญาณ โสตวิญญาณไม่ใช่จักขุวิญญาณ เพราะอารมณ์คนละอย่าง

ดังนั้น ถ้าว่าโดยย่อ จิตมีการรู้อารมณ์เท่านั้น โดยย่อเป็นลักษณะ แต่ถ้าว่าโดยพิสดาร จิตต้องรู้อารมณ์ถึง ๘๙ ประเภท เพราะมันต่างกันโดยอารมณ์ ก็ตาม จำนวนจิตนั่นเอง ทำไมจึงเรียกว่าจิต ๘๙ ก็เพราะอารมณ์มันต่างกัน

จิตเห็น ก็จักขุวิญญาณ ๑ แล้ว จิตได้ยิน ก็โสตวิญญาณ จิตได้กลิ่น ก็ฆานวิญญาณ จิตลิ้มรส ก็ชิวหาวิญญาณ จิตรู้ถูกต้องทางกาย ก็กายวิญญาณ จิตมีชื่อแต่ละอย่าง แต่ละอย่าง แต่ท่านรวมเพื่อจะให้ศึกษาได้โดยง่าย

ว่าโดยสภาวะ ทุกสิ่งเป็นอารมณ์ได้ทั้งหมด แต่เมื่อจำแนกอารมณ์โดยพิสดารแล้ว อารมณ์คนละอย่าง เช่น สีก็อย่าง ๑ เสียงก็อย่าง ๑ สีนั่นเป็นอารมณ์ เสียงก็เป็นอารมณ์ เป็นคนละอย่างคนละอย่าง

ที่เราพูดนี้ เราคงพูดมุงถึงเอาอย่างย่อ เอาแต่เพียงอารมณ์ อารมณ์อะไรก็ช่างเถอะ จะเป็นรูป เป็นเสียง เป็นกลิ่น เป็นรส อะไรก็ช่างเถอะ ให้เป็นอารมณ์ ดังนั้นท่านจึงกล่าวไว้โดยย่อว่า จิตมีลักษณะอย่างหนึ่ง คือ รู้อารมณ์ เป็นลักษณะครบ

สุริย์ แล้ว มนะ

สมพร มนะ ก็แปลว่า รู้เหมือนกัน มนธาตุ เป็นไปในความรู้

สุริย์ จะเห็นว่า คำที่ ๒ แล้ว แปลว่ารู้ มนายตนะ

สมพร มนายนะ รู้โดยการกระทบต่อ เช่น อายตนะ มันทึ่ภายนอก ภายใน ภายนอก ๖ ภายใน ๖ เช่น อายตนะภายนอก ท่านเรียกว่า รูปายตนะ คือ สีนั่นเอง อายตนะภายนอกกระทบอายตนะภายใน คือ จักขายตนะ จักขุประสาท นั้นเอง ท่านเรียกว่าจักขายตนะ

เมื่อเป็นอายตนะ ท่านเรียกจักขุประสาทนั้นว่า จักขายตนะ สี เมื่อเป็น อายตนะ ท่านเรียกว่ารูปายตนะ เมื่ออายตนะกระทบกัน ก็เกิดอายตนะอีกประเภท หนึ่งเรียก มนายนะ มุ่งถึงใจที่รู้อารมณ์ คือ รู้เมื่ออายตนะกระทบกัน เช่นเดียวกับ ท่านกล่าวว่า สีกระทบจักขุ เกิดวิญญาณ วิญญาณรู้แจ้งอารมณ์ทางตา เรียก จักขุวิญญาณ แต่ถ้าเป็นอายตนะ ท่านไม่ใช้จักขุวิญญาณ ท่านใช้ มนะ เป็น มนายนะ ก็คือ การรู้อารมณ์ที่มากกระทบกันนั่นเอง

สุริย ที่นี้อีกอันหนึ่งที่อยากจะให้อาจารย์ให้คำจำกัดความ เพื่อจะเข้าใจ คำว่า รู้แจ้งอารมณ์ คือ หทยะ

สมพร ที่เป็นไวพจน์ของจิตนี้ หทยะ หมายถึงอารมณ์ภายใน เช่น ภวังคจิตเกิดขึ้น มันเป็นอารมณ์ภายใน ไม่ได้รู้อารมณ์ภายนอกเลย ภายในที่เกี่ยวกับ รับอารมณ์ต่อมาจากจิตนั้นเอง หมายความว่า จิตที่รู้อารมณ์เป็นจิตภายในตัว เรา ไม่ใช่จิตคนอื่น

คำว่า “รูป” ก็เข้าใจกันดีแล้วว่า เป็นธรรมชาติที่ไม่รู้อารมณ์ ภาษาบาลีเป็น รูปัง แปลว่ารูป ธรรมชาติใดที่เกิดแล้วเสื่อมสลายเพราะปัจจัย มีความเย็น ความร้อน เป็นต้น ธรรมชาตินั้นก็ย่อมแตกสลายไป แต่มีคำแย้งนิดหนึ่งว่า นามธรรมก็เสื่อม ดับ ไปเหมือนกัน

แกว่านามธรรม เช่น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดดับตามธรรมชาติของ เขาอยู่แล้ว แต่รูปเกิดดับตามธรรมชาติอย่างหนึ่งด้วย เกิดดับเพราะปัจจัย มีความเย็น ความร้อน และสัตว์มีพิษกัดต่อย เป็นต้น หลายอย่างด้วย

ดังนั้นพระอรรถกถาจารย์จึงใช้คำว่า “รูป” ที่ชื่อว่า รูป เพราะอรรถว่า แตกสลาย ไปเพราะปัจจัย มีความเย็น เป็นต้น คือ ธรรมที่เป็นขาคีกัน ก็ต้องทำให้รูปนั้นแตก สลายไป นี่คือ ความหมายของคำว่า “รูป”

ส. อาจารย์คงจะหมายความว่า รูปมีการทำลายได้ โดยที่จิตไม่มีใครจะไปทำลายได้ ใช่ไหมคะ

สมพร รูปนั้นมีหลายอย่างที่ว่า เมื่อเกิดขึ้น มันก็ทำลายไป เช่น ร่างกายของเรา รูปร่างกายของเราแบ่งออกเป็นรูป ๒๗ ประเภท รูป ๒๗ ประเภทนี้ มันก็เกิดดับตามธรรมดาเรียกว่า ๑๗ ขณะ แล้วก็ดับไป ๆ แต่บางครั้งสัตว์ถูกฆ่าให้ตาย ก็คือ ทำลายรูป ไม่ใช่ทำลายนาม แต่เมื่อนามไม่มีที่อาศัยให้เกิด นามก็ต้องดับไปด้วย

ดังนั้นพระอรหันตอาจารย์ท่านจึงมุ่งกล่าวถึงคำนี้ว่า รูปแตกสลายไปเพราะปัจจัยด้วย ไม่ใช่ตามธรรมดาของมันอย่างเดียว เพราะปัจจัย มีคนทำลาย แต่นามไม่มีใครทำลายได้ เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ที่เราฆ่าสัตว์ คือ ทำลายชีวิตดินทรีย์ เพราะรูปดับไป นามไม่มีที่อาศัยเกิด สัตว์นั้นจึงตาย ท่านมุ่งถึงอย่างนี้ครับ

ส. คงไม่ได้หมายความว่าถึงสภาพปรมาณัตถธรรมที่ลึกซึ้ง แต่คงหมายความว่าสิ่งที่ปรากฏที่พอให้เห็นว่า เป็นความต่างของนามธรรมและรูปธรรม อย่างรูป ก็เป็นสิ่งที่ย่อยสลายได้ อย่างเอาไฟเผา หรืออะไรอย่างนี้ ก็เผาได้ แต่ว่านามธรรมคงไม่มีใครเอาไฟไปเผาได้

สังขารโดยนัยต่างๆ

สุริย์ จิต เจตสิก รูป ท่านว่าเป็นสังขารธรรม สังขารธรรม คือ อะไร

สมพร คำว่าสังขารธรรม ต้องหมายถึงทั้งหมด สังขารธรรมกับสังขารขันธ์ต่างกัน สังขารธรรม ธรรมที่ปรุงแต่งด้วยปัจจัย ธรรมที่ปรุงแต่งด้วยปัจจัย รูปก็มี เวทนาก็มี สัญญาก็มี สังขารก็มี วิญญาณก็มี ถ้าพูดถึงธรรมแล้ว ก็หมายถึงขันธ์ ๕ ถ้าพูดถึงขันธ์ เช่น สังขารขันธ์ ก็หมายถึงเจตสิกอย่างเดียว เจตสิก ๕๐ อย่าง เรียกว่าสังขารขันธ์ เพราะว่าขันธ์ทั้งหมดมี ๕ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์

แต่เราพูดถึงธรรม ไม่ใช่พูดถึงขันธ์ ธรรมที่เป็นสังขารธรรม ธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ก็ต้องทั้งหมดเลย ทั้งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ต่างกัน

สุริย์ เรียนเชิญท่านอาจารย์สุจินต์

ส. สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา และในหนังสือปรมัตถธรรม มีคำว่า สังขารธรรม เวลาที่คุณนี้มาเขียนหนังสือก็ใช้คำว่าสังขารธรรมด้วย ก็ได้รับคำติงจากพระภิกษุที่ท่านรู้ภาษาบาลีชาวต่างประเทศ คือ ท่านบอกว่าไม่มีคำว่า สังขารธรรม เพราะเหตุว่าแม้แต่ภาษาบาลีที่ว่า สัพเพ สังขารา ก็ไม่ได้ใช้คำว่าสังขารธรรม ใช่ไหมคะ

สมพร คือ สัพเพ สังขารา ทุกขา สัพเพ สังขารา อนิจจา สัพเพ ธัมมา อนัตตา ธรรมทั้งหมดทั้งปวง สังขาร กับ ธรรม จึงต่างกัน

สัพเพ สังขารา คือ สังขารทั้งปวง สัพเพ ธัมมา คือ ธรรมทั้งปวง

สังขาร กับ ธรรม จึงมีอรรถที่กว้างและแคบต่างกันไป ธรรมะ หมายความว่าทั้งหมด ทั้งสังขารด้วย

ที่นี้ท่านบอกว่า คำว่า สังขาร เราพิจารณา ดู ที่เขาบอกว่า บางที่เขาใช้ศัพท์ว่าสังขตธรรม บางทีก็ใช้ สังขารธรรม ก็ใช้ได้ เพราะว่า สังขต แปลว่าปรุงแต่งแล้ว สังขารก็แปลว่าสภาพที่ปรุงแต่ง ไม่ได้บอกมาแล้ว มันก็ต่างกันนิดเดียว ศัพท์เดียวกันนั่นนะครับ แต่ก็ใช้ได้ เราจะใช้สังขตธรรมตามที่เขานิยมก็ได้ หรือเราจะใช้สังขารธรรม ธรรม คือ การปรุงแต่ง ทุกอย่างมันมีการปรุงแต่ง ก็มี ๔ อย่าง ชันธ ๕ นั้นเองปรุงแต่งด้วยปัจจัย

ส. อย่างสังขารธรรม หมายความว่า ธรรมทั้งหมดที่มีปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้น เมื่อเกิดแล้วเป็นสังขตธรรม คือ ปัจจัยปรุงแต่งแล้วจึงได้เกิด แต่ว่าสำหรับสังขารชั้นนี้หมายถึงเฉพาะเจตสิก ๕๐ (ปรมัตถธรรม ๓ คือ จิต เจตสิก รูป สงเคราะห์เป็นชั้น ๕)

รูปทุกชนิด รูปทุกรูป เป็นรูปชั้น เพราะบางท่านเข้าใจความหมายของชั้น ชั้นละ หรือชั้น เป็นกอง หมายความว่าถึงกอง ก็เลยคิดว่า ต้องเป็นกองโดยที่เอามารวมกัน ถึงจะเป็นกองหนึ่ง ๆ แต่ความจริงกองของรูป ได้แก่ รูปทุกรูปอยู่ในกองรูป ไม่ใช่อยู่ในกองอื่น

เพราะฉะนั้นรูปทุกชนิดเป็นรูปขันธ์ เวทนาเจตสิก ๑ ในเจตสิก ๕๒ ดวง เป็น เวทนาขันธ์ เป็นสภาพความรู้สึกที่ดีใจ เสียใจ สุข ทุกข์ เฉย ๆ สัญญาเจตสิก ๑ ในเจตสิก ๕๒ เป็นสัญญาขันธ์ เพราะฉะนั้นสังขารขันธ์ได้แก่เจตสิก ๕๐ ที่เหลือ

ความต่างกันของสังขารธรรมกับสังขารขันธ์ก็คือว่า สังขารธรรมหมายรวมจิตเจตสิก รูป ทั้งหมดที่มีปัจจัยปรุงแต่ง แต่สังขารขันธ์หมายเฉพาะเจตสิก ๕๐ ซึ่งปรุงแต่งจิต ซึ่งต่างกับเวทนาขันธ์ และสัญญาขันธ์

สุริย์ สรุปรูปว่า จิต เจตสิก รูป เป็นสังขารธรรม

สังขารธรรม สังขตธรรม เหมือนกันตามที่ท่านวิทยากรบอก ก็คือ เกิดดับ ปรุงแต่งตามเหตุปัจจัย เองง่าย ๆ อย่างนี้ก่อน

ปรมาัตถธรรมมี ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน เวลานี้เราพูดว่า จิต เจตสิก รูปนั้นเป็นสังขารธรรม นิพพานจะเป็นอะไรคะท่านอาจารย์สมพร

สมพร นิพพานก็เป็นวิสังขารธรรม วิ แปลว่า ไม่มี หมายความว่าปราศจากสังขาร เป็นธรรมที่ไม่มีการปรุงแต่ง

วิสังขาร วิ แปลว่าปราศจาก เป็นธรรมที่ไม่มีการปรุงแต่ง คือ มั่นคงกัน สังขารธรรม วิสังขารธรรม

สุริย์ แล้วถ้าเป็นสังขตธรรมล่ะคะ

สมพร เราเรียกว่า อสังขตธรรม หรืออสังขตธาตุ ธาตุที่ไม่มีการปรุงแต่ง ธาตุทุกอย่างมีการปรุงแต่ง เช่น จิต เจตสิก รูป มีการปรุงแต่งให้เกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะปัจจัย แต่พระนิพพานนั้นไม่มีการปรุงแต่ง ปราศจากการปรุงแต่ง ท่านจึงเรียกว่า “วิสังขาร” ปราศจากการปรุงแต่ง

วิสังขารธรรม ธรรมที่ปราศจากการปรุงแต่ง คือ ไม่มีการปรุงแต่งด้วยปัจจัย เป็นของที่มีอยู่จริง เหลือวิสัยของคนธรรมดาที่จะรู้ได้ เว้นพระอรหันต์หรือพระอริยะเท่านั้น

สุริย์ ขอข้อคิดจากท่านอาจารย์สุจินต์

สุ. ท่านผู้ฟังที่บอกว่าภาษาบาลียาก แต่ว่าค่อย ๆ เข้าใจความหมายไปด้วย ก็คงจะจำได้ อย่างคำว่า “สังขารธรรม” คนไทยก็ได้ยินบ่อย ๆ แต่ว่าไม่ใช่หมายถึงเฉพาะร่างกายที่เป็นสังขาร หมายความว่าถึงจิต เจตสิก รูปซึ่งมีปัจจัยปรุงแต่ง

เพราะฉะนั้นสภาพปรมาัตถธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ก็เพียงเพิ่มอาจารย์ใช้คำว่าอุปสรรค ในภาษาบาลี

สมพร พยัญชนะข้างหน้า เรียก อุปสรรค

สุ. เต็ม วิ เข้าไปสำหรับนิพพาน เป็นวิสังขารธรรม และถ้ากล่าวถึงสภาพธรรม คือ จิต เจตสิก รูป เป็นสังขตธรรม สังขารธรรมกับสังขตธรรมเหมือนกัน เป็นสภาพที่มีปัจจัยปรุงแต่งเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น นิพพานก็ตรงกันข้าม คือ อสังขตธรรม ก็คงจะไม่ยากเกินไป ๔ คำ สังขารธรรม วิสังขารธรรม สังขตธรรม อสังขตธรรม

สำหรับสังขารธรรม สังขารชั้นนี้เมื่อขึ้น ก็ขอเติมอีกนิดหนึ่งเพื่อความเข้าใจ เชื่อว่าท่านผู้ฟังจะพบในที่อื่น คือ สังขารในปัจจุสมุปบาท ไม่ได้หมายถึงเจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารชั้นนี้ แต่หมายความว่าถึงอภิสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งอย่างยิ่ง ได้แก่ เจตนา เจตสิกเท่านั้น ถ้าเป็นสังขารหรืออภิสังขารในปัจจุสมุปบาท

เป็นความละเอียดที่จะต้องค่อย ๆ ศึกษาถึงเรื่องของจิต เจตสิก รูป ซึ่งจะละเอียดขึ้น ๆ แต่ละเอียดสักเท่าไร ก็ยังไม่เท่ากับสภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้นเป็นไปในขณะนี้ พระผู้มีพระภาคทรงประมวลลักษณะของจิต เช่น ที่ทรงแสดงว่า โภกมุลจิตมี ๘ ประเภท แต่ขอให้นึกถึงโภกมุลจิตในวันหนึ่ง ๆ ของแต่ละคน และก็ทุกวัน ๆ ที่เพิ่มขึ้นว่าต่างกัน และวิจิตรมากน้อยเท่าไร

แต่ถึงอย่างนั้นก็ตาม โดยพระปัญญาคุณ ก็ทรงประมวลว่า ไม่ว่าจะต่างกันสักเท่าไร ในแดนโกฏิจักรวาล ไม่ว่ามนุษย์มีสักเท่าไรก็ตาม ประมวลประเภทของโภกมุลจิตแล้ว ก็มีอยู่ใน ๘ ประเภท นั่นเอง

แสดงให้เห็นว่า ตามที่ได้ศึกษาโดยพยัญชนะและตามความเป็นจริง นับจิตไม่ได้มีมากมายเยอะเยอะ แต่ถึงอย่างนั้น เวลาที่มีการระลึกรู้ ก็จะต้องเป็นตามที่พระผู้มีพระภาคทรงประมวลไว้นั่นเอง

ทุกข์ที่แท้จริง ๑

สุริย์ จะเรียนถามท่านวิทยากรว่า คำว่า “ทุกข์” อย่างที่ท่านพูดแล้วว่า เราใช้ภาษาไทยกับภาษาบาลีไขว้เขวมาก

เพราะฉะนั้น อย่างคำว่าทุกข์ อยากให้ท่านอาจารย์สุจินต์อธิบายว่า ในพระพุทธศาสนา ทุกข์เป็นอย่างไร ในด้านของเวทนา อย่างทุกข์ทางกาย เป็นอะไร เป็นวิบาก ทุกข์ทางจิต ก็เป็นกิเลส อะไรอย่างนี้ ชับซ้อนและละเอียดอ่อนมาก ในเรื่องของเวทณาก็ยังละเอียดอ่อน ในเรื่องของไตรลักษณ์ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

ทุกข์นั้น คือ อะไร ในเรื่องอริยสัจ ๔ ทุกข์ คือ อะไร

สุ. เมื่อวานนี้ก็มีโอกาสสนทนากับท่านผู้ฟังใหม่ซึ่งไม่เคยฟังธรรมมาก่อนเลย แต่ว่ามีเพื่อนของท่านชักชวนมาสนทนาธรรมด้วย ท่านก็แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา ท่านก็บอกว่า ขณะนี้ท่านก็สบายแล้ว หมดภาระเรื่องอื่น แต่ว่าก็ยังเป็นทุกข์ ก็เรียนถามท่านว่า ท่านทุกข์อะไร ทุกอย่างหมดแล้ว ไม่มีปัญหาเลย เรื่องการงาน เรื่องครอบครัว เรื่องบุตรธิดา แต่ก็ยังเป็นทุกข์

คำพูดนี้จริงหรือไม่จริง คือว่า เวลาที่ฟังคำพูด สามารถที่จะทราบถึงความคิด ความเข้าใจของผู้พูดได้ว่า มีความรู้ความเข้าใจสภาพธรรมขั้นไหน เพราะเหตุว่า ท่านไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรมเลย และท่านก็ไม่ได้เคยฟังธรรมเลย ท่านเพียงแต่กล่าวว่าถึงแม้ทุกอย่างจะเรียบร้อย ไม่มีห่วงแล้ว ก็ยังเป็นทุกข์ ก็เลยเรียนถามท่านว่า ท่านทุกข์อะไร เพราะว่าคำพูดของท่านไม่ผิด แต่อธิบายไม่ได้ ถ้าไม่เรียน บางคนนั่งเฉยๆ พอไม่มีความสุข ไม่มีความสนุกความรื่นเริง และก็ได้ยินได้ฟังมาบ้างว่า โลกเป็นทุกข์ หรือชีวิตเป็นทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นโลกใคร ชีวิตใครก็ตาม ท่านก็เก็บคำนั้นมาใช้ และเข้าใจว่า ขณะที่ท่านไม่ได้สนุกสนานรื่นเริง ขณะนั้นเป็นทุกข์แล้ว

กำลังนั่งอยู่อย่างนี้เป็นทุกข์ ท่านกล่าวไว้อย่างนี้ พูดไม่ผิด แต่อธิบายไม่ได้ เพราะเหตุว่าไม่เข้าใจธรรมะ แต่ถ้าเข้าใจธรรมะแล้ว จะทราบได้ว่า นี่คือความหมายของสังขารธรรม ธรรมะที่อาศัยเหตุปัจจัยปรุงแต่ง แต่ทุกข์นี้ละเอียดมาก เพราะเหตุว่าถ้าเพียงแต่กล่าวว่า เกิดมาเป็นทุกข์ ก็ไม่ผิด คือ ถ้าจะพูดว่า อะไร ๆ เป็นทุกข์ ไม่ผิด

สักอย่างหนึ่ง เกิดมาเป็นทุกข์ก็ไม่ผิด เพราะเหตุว่าเกิดมาแล้วก็มีการเจริญเติบโต แล้วก็ต้องถึงการแก่ จะต้องถึงความเจ็บไข้ได้ป่วย พลัดพรากจากทุกสิ่งทุกอย่าง และก็ถึงการจากโลกนี้ไป ฟังดูก็น่าจะเป็นทุกข์ แต่ว่าทุกคนก็ยังไม่เข้าใจถึงความหมายของสังขารธรรมทั้งหลายเป็นทุกข์ คือ สภาพธรรมใดก็ตามเกิดขึ้นเป็นทุกข์ เพราะทันทีที่เกิด ก็ดับ

เพราะฉะนั้น ยังไม่ต้องรอคอยจนกว่าจะถึงเวลาที่ป่วยไข้ได้เจ็บ หรือว่าพลัดพรากจากสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ถ้าสามารถจะเข้าใจความจริงว่า ทุกขณะที่กำลังปรากฏ เช่น ทางตาที่กำลังเห็น ชั่วขณะจริง ๆ เพราะอะไร เพราะได้ยินเสียง (แสดงว่ารูปต้องดับไปแล้ว เสียงจึงปรากฏได้)

แสดงให้เห็นแล้วว่า ถ้าเข้าใจถึงความหมายของทุกขลักษณะของสภาพธรรม จะเห็นได้โดยพิจารณา แล้วเข้าใจถูกต้องได้ว่า ขณะที่ได้ยินเสียง ไม่มีสีสังขารจะปรากฏในขณะที่เสียงปรากฏ แล้วเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดได้ยินกับเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดเห็นก็ต่างกัน คือว่า การเห็นต้องอาศัยตา จักขุปสาท เป็นรูปชนิดหนึ่งซึ่งอยู่กลางตา

ส่วนการได้ยินก็ต้องอาศัยโสตปสาท เป็นรูปอีกรูปหนึ่งซึ่งอยู่กลางหู ระหว่างตากับหู มองดู ถ้าจะวัดดูก็อาจจะสักคืบหนึ่ง แต่ว่าตามความเป็นจริงแล้ว มีรูปหลายกลุ่มซึ่งทยอยกันเกิด ทยอยกันดับ และไม่ใช่ว่าเฉพาะระหว่างตากับหู ทั้งทั้งตัวในขณะนี้ รูปมีอายุเพียงการเกิดดับของจิต ๑๗ ขณะ เพราะฉะนั้นรูปใดที่เกิด พออายุ ๑๗ ขณะก็ดับ แล้วรูปใดที่เกิดต่อจากนั้นอายุ ๑๗ ขณะก็ดับ

เพราะฉะนั้น ในขณะที่รูปทุกรูปกำลังทยอยกันเกิดทยอยกันดับ และเหตุปัจจัยที่ทำให้เห็น ที่อยู่กลางตา ก็ห่างจากเหตุปัจจัยที่ทำให้ได้ยิน ที่อยู่กลางหู จะพร้อมกันขณะเดียวกันไม่ได้

โดยการฟัง ก็ยังไม่เข้าใจว่า แล้วเป็นทุกข์อย่างไร เห็น จะเป็นทุกข์อย่างไร ได้ยิน จะเป็นทุกข์อย่างไร แต่ให้ทราบว่า นี่คือทุกข์จริง ๆ ถ้าสามารถประจักษ์ว่า ทุกอย่าง คือ ความว่างเปล่า เพราะเหตุว่าสิ่งที่ปรากฏ เมื่อดับแล้วหมดเลย ไม่มีอะไรเหลือ

เพราะฉะนั้น เป็นความว่างเปล่า แต่ละขณะซึ่งปรากฏ แล้วก็หมดไป ปรากฏ แล้วก็หมดไป เพราะฉะนั้นถ้าประจักษ์ความจริงอย่างนี้ว่า สภาพธรรมในขณะนี้เกิด

แล้วดับ เมื่อนั้นจึงจะเป็นการประจักษ์ทุกข์ ซึ่งไม่ว่าจะกล่าวถึงทุกข์ในแง่ไหน ก็จะไม่พ้นจากทุกข์นี้ไม่ได้ เพราะเหตุว่า เป็นสังขารธรรมซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นแล้วดับไป ถ้าไม่มีผู้ที่ประจักษ์ความจริงนี้ ก็จะไม่มีการกล่าวเรื่องสังขารธรรมไม่เที่ยง ไม่มีการแสดงพระธรรมที่จะให้เห็นว่า ที่ถือว่าเป็นตัวเราตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า บางกลุ่มเป็นปัจจัยให้เห็นเกิดขึ้น บางกลุ่มเป็นปัจจัยให้ได้ยินเกิดขึ้น บางกลุ่มเป็นปัจจัยให้ได้กลิ่นเกิดขึ้น บางกลุ่มเป็นปัจจัยให้ลิ้มรสเกิดขึ้น บางกลุ่มเป็นปัจจัยให้รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสเกิดขึ้น ช่วงขณะหนึ่ง ๆ ซึ่งขณะนั้นจะไม่มีอย่างอื่นปะปนเลย

เพราะฉะนั้น ที่เคยมีอรรถสัทธญาณำว่า เป็นเรากำลังนั่งอยู่ ให้ทราบว่า ไม่ใช่อนัตตสัทธญาณ แต่เป็นอรรถสัทธญาณ ซึ่งอรรถสัทธญาณยังไม่หมดตราบใด ความเป็นตัวตนต้องมีตรานั้น

สมพร คือประชาชนทั่วไปไม่เข้าใจเรื่องทุกข์จริง ๆ ที่เราเข้าใจกัน เข้าใจแค่ทุกข์เวทนา ทุกข์ที่วิทียากรกล่าวนี้ เป็นทุกข์อริยสัจ ที่ลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียงทุกข์เวทนา ซึ่งเรามีความเจ็บกาย ป่วยกายอะไรเหล่านี้ ที่เรียกว่าทุกข์เวทนา หรือทุกข์ใจ โทมนัสเวทนา อันนี้มันรู้ได้ง่าย ทุกข์เวทนา ทุกข์ที่กล่าวที่เป็นปัจจัยให้เราเจริญสติปัญญา เป็นทุกข์อริยสัจ รู้ได้ยาก ต้องศึกษาขั้นตอนตามที่วิทียากรบรรยายมาแล้ว มุ่งถึงทุกข์อริยสัจว่าอะไรเป็นทุกข์ ไม่ได้มุ่งเอาแต่ทุกข์เวทนาอย่างเดียว

ทุกข์เวทนา ใคร ๆ ก็รู้ เด็กก็รู้ว่า เจ็บไข้ได้ป่วย เรารู้ ใคร ๆ ก็รู้ รู้เช่นนั้นยังไม่จัดว่า เป็นผู้มึสติ เพราะอะไร เพราะว่า รู้ว่าเราเจ็บ ยังเป็นอรรถา ยังเป็นตัวตนอยู่ แต่เมื่อใดรู้แต่สภาวะนั้นแหละ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา เป็นแต่ธรรมอย่างหนึ่งเกิดขึ้นจะเป็นรูปหรือนาม อย่างนี้ก็เรียกว่า รู้สภาวะ สภาวะอันนั้น ก็คือ ทุกข์อริยสัจ ทุกข์อริยสัจนี้ละเอียดจริง ๆ ต้องศึกษามาก

ทุกข์ที่แท้จริง ๒

ส. ถ้ามีใครถามท่านผู้ฟังเวลานี้ว่า เป็นทุกข์ไหม ก็คงจะตอบได้ ใช่ไหมคะ คือ ทราบว่าเป็นทุกข์อยู่ทุกขณะ ที่มีสภาพธรรมเกิดขึ้นแล้วดับไป แต่ว่าไม่ประจักษ์

นี่คือความต่างกันของผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล และผู้ที่เป็นปุถุชนผู้ที่ยังไม่ใช่เป็นพระอริยบุคคล เพราะเหตุว่าทราบโดยการฟังว่า สังขารธรรมทั้งหลายในขณะนี้เกิดขึ้นแล้วดับไป ใครถามตอบได้แน่ๆ แต่ว่าแม้พระภิกษุในครั้งพระพุทธกาล เวลาที่ถูกพวกเดียรถีย์ถามว่า ท่านบวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคเพื่ออะไร ท่านเหล่านั้นตอบว่า เพื่อเห็นทุกข์ แสดงให้เห็นว่า อวิชชาไม่สามารถจะเห็นทุกขลักษณะ ต้องเป็นปัญญาจึงจะเห็นได้

เพราะฉะนั้น เพียงขั้นการฟังว่า ขณะนี้สังขารธรรมทั้งหลายกำลังเกิดดับ ก็ฟังแล้ว เวลาที่ระลึกรู้ลักษณะที่กำลังอ่อนหรือแข็ง เพียงชั่วขณะที่อ่อนหรือแข็งปรากฏ ก็มีหลักแล้วว่า ขณะนั้น ถ้าคิดว่าเป็นเราที่กำลังกระทบแข็ง เป็นเรา ตัวเราที่กำลังนั่งแล้วกระทบแข็ง ขณะนั้นต้องเป็นอัตตสัญญา ไม่ใช่อนัตตสัญญา แต่บางคนไม่ได้นึกถึงรูปร่างที่กำลังนั่ง หรือกำลังยืน กำลังนอน กำลังเดิน พอแข็งปรากฏ สามารถที่จะรู้ตรงนั้น แล้วก็ลืมเรื่องอื่น ไม่ได้คิดว่าเป็นเราที่กำลังนั่ง หรือนอน หรือยืน หรือเดิน มีแต่ลักษณะแข็งที่กำลังปรากฏ ธรรมดาทุกคนก็กระทบแข็งอยู่แล้ว แต่ว่าไม่เคยที่จะพิจารณาว่า ขณะนั้นมีลักษณะที่กำลังรู้แข็ง แข็งจึงปรากฏ ซึ่งลักษณะที่รู้แข็ง ไม่ใช่แข็ง แข็ง คือ แข็ง แต่เวลาที่บอกว่า แข็ง หมายความว่าต้องมีสภาพที่กำลังรู้แข็ง

เพราะฉะนั้น ลักษณะที่รู้แข็ง เป็นสภาพธรรมที่มีจริง แต่ก่อนนี้เคยเป็นเรา แต่เวลาที่ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เพื่อละอวิชชา อย่าลืมว่า เพื่อละอวิชชา ซึ่งไม่เคยรู้ความจริงของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน

เพราะฉะนั้น วิชชา ไม่ใช่รู้ตอนอื่น แต่รู้ในขณะที่กำลังเห็น แล้วก็สามารถที่จะรู้ได้ว่า ธาตุเห็น สภาพที่กำลังเห็น ไม่ใช่โต๊ะ ไม่ใช่เก้าอี้ ไม่ใช่คนตาย อาการนี้เป็นอาการรู้ชนิดหนึ่ง คือ เป็นสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้ตามปกติ ค่อยๆ รู้ขึ้นในขณะที่กำลังเห็น อย่าหวังว่าจะเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่คน ไม่ใช่พี่น้อง ไม่ใช่โต๊ะ ไม่ใช่เก้าอี้อีกต่อไป แต่หมายความว่า กำลังเริ่มที่จะเข้าใจตามความเป็นจริงว่า สิ่งที่ปรากฏ ลักษณะแท้ ๆ คืออย่างนี้ ไม่ว่าจะเป็นดูโทรทัศน์ กำลังนึกเป็นเรื่องเป็นราว เป็น

ละคร ชื่อนั้น ชื่อนี้ กำลังทำอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ไม่ต่างกับกำลังเห็นเดี๋ยวนี้ แล้วนึกไปต่าง ๆ นานา

เพราะฉะนั้น ก็สามารถที่จะรู้ความต่างกันของโลกทางตา ที่ปรากฏเป็นสี สัน วัฒนธรรมต่าง ๆ เพียงชั่วขณะที่เห็น และโลกของความคิดนึก ซึ่งจะต้องแยกออกระหว่างทางตาที่เห็นแล้วก็คิดนึก ทางหูที่ได้ยินแล้วก็คิดนึก จนกระทั่งสามารถที่จะไม่เชื่อมโยงสภาพธรรมที่เคยเชื่อมโยงกันทั้งหมดว่าเป็นเรา คอยเฝ้ามาต่ออยู่เสมอว่าเป็นเรา ขณะนั้น ขณะนี้ แต่ว่าถ้าสามารถที่จะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นจริง ๆ จะค่อย ๆ คลายการที่จะเฝ้ามาโยงไว้ว่า เป็นเรา

เพราะฉะนั้น ลักษณะของสภาพธรรมจะค่อย ๆ ปรากฏตามความเป็นจริง เมื่อนั้นจึงจะปรากฏลักษณะที่เป็นทุกข์ ซึ่งลักษณะที่เป็นทุกข์ต้องเกิดขึ้นและดับไป ถ้ายังไม่ใช้การเกิดดับ ยังไม่ใช่ทุกขลักษณะ เพราะเหตุว่า ทุกขลักษณะนั้นเป็นลักษณะหนึ่งในไตรลักษณ์ ไม่ใช่ลักษณะเดียว

ใช้คำว่า ตिलักษณะ หรือว่า ไตรลักษณ์ หมายความว่า ถึงลักษณะทั้ง ๓ คือ ลักษณะที่เกิดขึ้นและดับไปนั้นแหละเป็นทุกข์ ทุกขในที่นี้หมายความว่า ไม่มีอะไรที่น่ายินดีกับสิ่งที่เพียงปรากฏแล้วหมดสูญไป และก็มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นปรากฏ แล้วหมดอีก

เพราะฉะนั้น ก็เป็นความว่างจากการที่ไม่สามารถจะมีสิ่งใดที่ยึดถือได้ว่าเป็นเราหรือเป็นของเราได้จริง ๆ นี่คือการที่จะประจักษ์ทุกขลักษณะ ซึ่งต้องมือนิจจลักษณะปรากฏ ให้รู้ในสภาพว่า ธรรมนั้นเกิดแล้วดับจึงเป็นสภาพที่เป็นทุกข์ เพราะไม่เที่ยง และเป็นอนัตตา ลักษณะทั้ง ๓ นี้ต้องพร้อมกัน

ถ้าจะสรุปอีกที ทุกขเวทนา คือ ทุกขกาย ป่วยไข้ได้เจ็บ หิว ก็เป็นสภาพธรรมที่เป็นทุกข์ แต่ก็ยังเป็นตัวตนสำหรับผู้ที่ไม่ได้อบรมปัญญา ก็จะมีแต่อวิชชาซึ่งไม่รู้ว่า แม้ขณะนั้นทุกขเวทนามีเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป นอกจากทุกขเวทนาแล้ว สภาพธรรมอื่นที่ไม่ใช่ทุกขเวทนามีเป็นทุกข์ เพราะเหตุว่า เป็นสภาพธรรมที่เกิดดับ

สังขารธรรมทั้งหลายต้องมีไตรลักษณ์ คือ ลักษณะทั้ง ๓ เกิดขึ้นแล้วดับไป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ผู้ใดประจักษ์แจ้งสภาพธรรม คือ อาการของสังขารธรรมที่เกิดดับเป็นไตรลักษณ์ ก็จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน จน

ในที่สุดสามารถที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพานธาตุ สามารถที่จะดับความเห็นผิด ที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ผู้นั้นก็รู้ว่า ทุกขนั้นเป็นทุกข์อริยสัจจะ เมื่อได้ประจักษ์แจ้งลักษณะนั้นแล้ว ก็เป็นพระอริยบุคคล แต่ถ้ายังไม่ได้ประจักษ์แจ้ง ย่อมไม่สามารถที่จะเป็นพระอริยบุคคลได้

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าทุกข์มีจริง กำลังเกิดดับอยู่ อวิชชาไม่รู้ ต้องค่อย ๆ อบรมเจริญปัญญา จนกว่าจะค่อย ๆ รู้ขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะประจักษ์ไตรลักษณ์ คือสภาพที่เป็นทุกข์ และเมื่อถึงความเป็นอริยบุคคล ก็รู้ว่าทุกข์ลักษณะนั้นเป็นลักษณะที่เป็นอริยสัจจะสำหรับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลที่ได้ประจักษ์แล้ว

พระธรรมคุณ ๖ ประการ

ส. การศึกษาพระอภิธรรม ถ้าจะสอดคล้องกับแง่อื่น ก็จะเป็นประโยชน์ อย่างเช่น คุณของพระรัตนตรัยหรือพระธรรมคุณ ขอให้เข้าใจจริง ๆ ประโยชน์ก็ย่อมมาก ตั้งแต่ข้อความเบื้องต้นที่เป็นพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสและทรงแสดงแล้ว แนใจได้เลยว่า ต้องเป็นของจริง ซึ่งบุคคลอื่นที่ไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่สามารถที่จะแสดงได้

นอกจากนั้นก็ยังเป็นสิ่งซึ่งเป็นสันทิฏฐิโก สามารถที่จะเห็นจริง ๆ ได้ ไม่ใช่ของหลง ไม่ใช่ของหลอก แต่เป็นของจริง ลักษณะของสภาพธรรมเป็นจริงอย่างไร บุคคลที่อบรมเจริญปัญญาแล้ว ฟังแล้ว เข้าใจแล้ว สติระลึกแล้ว ย่อมสามารถที่จะเห็นสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริงได้ นั่นคือสันทิฏฐิโก

สมพร ไช้ศรีบ สันทิฏฐิโก แปลว่า บุคคลผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นได้เอง

ส. และ เอหิปัสสิโก

สมพร เอหิปัสสิโก แปลว่า ควรน้อมเข้ามาดู เข้ามาดูหรือเข้ามาเห็น อะไรอย่างนี้ ก็นัยอย่างนี้ได้

ส. เป็นสิ่งที่ควรจะดู ที่ว่าควรจะเรียกให้มาดู หมายความว่า เมื่อเป็นสิ่งที่มีความรู้แล้ว อย่าทิ้ง ควรที่ทุกคนจะเห็นว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่ควรจะต้อง ใฝ่ปณิธิ

น้อมเข้ามาในตน เวลาจะดู จะดูที่ไหน ไม่ใช่ดูที่คนอื่น ธรรมทั้งนั้นเลย คนนั้นก็อิสสา คนนั้นก็ริษยา นั้นไม่ใช่

แต่ว่าที่ควรจะดู หรือว่าที่ควรจะน้อมเข้ามาดูที่ตนเอง แล้วจึงจะเป็นปัจจัยตั้งหมายความว่า รู้ได้เฉพาะตน

สมพร ให้ท่านอาจารย์ช่วยอธิบายอีกนิดหนึ่งนะครับ คำว่า เอหิภัสสิโก ควรเรียกให้มาดูหรือเห็น มันเป็นอย่างไรรู้

สุ. เป็นคุณของโลกุตตรธรรมซึ่งต้องมีคุณมาก สมควรแก่การที่จะดู หรือที่จะประจักษ์แจ้ง เพราะเหตุว่าทุกคนมักจะอยากดูอย่างอื่น อยากจะรู้อย่างอื่น แต่ไม่รู้ ว่าสิ่งที่ควรดูอย่างยิ่ง หรือควรที่จะเห็น ควรที่ประจักษ์อย่างยิ่งนั้น ก็คือ โลกุตตรธรรม

ด้วยเหตุนี้โลกุตตรธรรมจึงเป็นสิ่งที่ควรจะดู ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ไม่มีค่า หรือไม่ใช่เป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์เลย ไม่ว่าเราจะเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ได้ยินได้ฟังเรื่องวิชาการอย่างหนึ่งอย่างใด ต้องไม่ลืมว่าวิชาการที่สูงที่สุด ที่เป็นประโยชน์ที่สุด ที่ควรจะได้เห็นได้ดู ที่สุดนั้นก็คือ โลกุตตรธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีจริง ๆ ที่เรากำลังพยายามอยู่ ที่จะได้เข้าไปดูโลกุตตรธรรม และก็คงจะไม่ทอดทิ้ง เพราะเหตุว่าเป็นพระธรรมที่มีประโยชน์มาก โดยเริ่มจากการฟังให้เข้าใจสภาพที่เป็นอภิธรรมก่อน

สมพร พระคุณข้อที่ ๔ ว่าแล้วนะครับ คือ เอหิภัสสิโก ข้อที่ ๕ โอปนยโก ควรน้อมเข้ามาในตน คำว่าควรน้อมเข้ามาในตนนี้ ก็จะต้องเป็นของสำคัญเหมือนกัน ไม่ใช่สำคัญแล้วก็เอาทิ้งไปดีกว่า โอปนยโก ควรน้อมเข้ามา คือ ธรรมของพระพุทธเจ้า ควรน้อมเข้ามาในตน เรียกว่า โอปนยโก ความจริงก็อัศจรรย์เหมือนกัน ทั้งหมดมี ๖ ข้อด้วยกัน อัศจรรย์ทั้งหมด เพราะว่าควรน้อมเข้ามาในตน

คราวนี้ก็ยังเป็นปัญหา คำว่าตน ก็น้อมเข้ามาในตน น้อมมาอย่างไร ถึงเรียกว่าน้อมมาในตน แล้วสิ่งที่น้อมมานั้นคืออะไรครับ

สุ. โดยมากทุกท่านอาจจะเกียจ คือว่าขอให้คนอื่นศึกษา แล้วก็ขอให้คนอื่นแก้กิเลส ละกิเลสของคนนั้น ๆ เวลาที่เห็นกิเลสของใครมาก ๆ ก็คิดเลยว่า นี่ควรจะทำอย่างนั้น ควรจะทำอย่างนี้ คิดถึงแต่กิเลสของคนอื่น แล้วก็พยายามที่จะแก้กิเลส

ของคนอื่น ลืมว่าธรรมทั้งหมดควรน้อมเข้ามาในตน พิจารณาตน เข้าใจจิต เจตสิก รูป ธรรมที่มีที่ตน แล้วก็จะทำให้สามารถที่จะช่วยเหลือคนอื่นได้

แต่ถ้าตัวของท่านเอง ยังไม่มีวิธีที่จะน้อมธรรมนั้นมาประพฤติปฏิบัติด้วยตน แม้ว่าจะกล่าวธรรมแสดงธรรมอย่างไร ๆ ก็ตาม ผลก็คือว่า ต่างคนก็ต่างยกให้คนอื่นไปปฏิบัติ โดยที่ตัวเองไม่ปฏิบัติ อย่างเช่น ความโกรธ เวลาที่จะสอนคนอื่น ก็อาจจะไม่มีวิธีหลายวิธีที่จะสอนไม่ให้คนนั้นโกรธ เป็นโทษอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เวลาตนเองโกรธ น้อมธรรมเข้ามาประพฤติปฏิบัติในตนหรือเปล่า

นี่คือคุณของพระธรรม ประโยชน์แท้จริงนั้นอยู่ที่ เมื่อได้เห็นคุณค่าของพระธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ก็น้อมประพฤติปฏิบัติเอง ด้วยตนเองจริง ๆ ไม่ใช่คอยแต่จะให้คนอื่นโกรธน้อยลง หรือว่าให้มีความดีอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ขณะที่กำลังพูดถึงความไม่ดีของคนอื่น น้อมพระธรรมที่ได้ฟังเข้ามาในตนสามารถที่จะระลึกได้ทันทีว่า จิตที่กำลังกล่าวถึงความไม่ดีของคนอื่นในขณะนั้นเป็น จิตอะไร

นี่คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง มิฉะนั้นแล้วการศึกษาพระอภิธรรมเชี่ยวชาญมาก ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ถ้าไม่น้อมพระธรรมนั้นมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ

สมพร อันวิญญูชนทั้งหลายพึงรู้ได้โดยเฉพาะ รู้ได้อย่างไร คนอื่นรู้ไม่ได้หรืออย่างไร เช่น เราอธิบายให้คนอื่น คนอื่นรู้ไม่ได้หรืออย่างไร หรือเฉพาะเราคนเดียวรู้ได้ อย่างนี้มันก็ไม่ตรงใช่ไหมครับ เชิญครับท่านอาจารย์

ส. เวลาที่ท่านผู้ฟังกำลังคิดอะไรคนอื่นทราบได้ไหม คำตอบบางทีก็ง่าย ๆ สั้น ๆ หมายความว่า แต่ละคนก็แต่ละจิตแต่ละใจ เพราะฉะนั้น ขณะนี้สภาพธรรมใด กำลังเกิดขึ้นปรากฏ เป็นไปกับบุคคลใด บุคคลอื่นไม่สามารถที่จะรู้ได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาก็เป็นเรื่องเฉพาะตนจริง ๆ ซึ่งเมื่อผู้ใดสามารถที่จะเข้าใจธรรมะ สติระลึก และรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมนั้นแล้ว ผู้อื่นซึ่งสติไม่เกิด ไม่มีการศึกษา ไม่มีการพิจารณาเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมนั้น ก็ไม่สามารถจะรู้ในสภาพธรรมที่ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาแล้วสามารถที่จะรู้ได้

ความหมายของ อกาลิโก

จารุพรรณ เดี่ยวขอย้อนกลับไปทีคำ่ว่า “อกาลิโก” เคยได้ยินคำแปลว่า ไม่ประกอบด้วยกาลเวลา หมายถึงว่าผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี ก็ยังใช้ได้ อย่างนี้เป็นคำแปลที่ถูกต้องหรือเปล่าคะ

สมพร คือ เราเข้าใจคำว่า “อกาลิโก” บางคนเข้าใจคลาดเคลื่อน คลาดเคลื่อน หมายความว่า ไม่ใช่คุณของพระธรรมที่ประเสริฐจริง ๆ เช่น เขากล่าวว่า จะทำกุศลเมื่อไรก็ได้ อย่างนั้นก็ถูก ไม่ผิด แต่คำว่าอกาลิโกนี้หมายถึง คุณของพระธรรมให้ผลติดต่อกันไป

ขณะใดเราบรรลुเป็นพระอริยคุณ คือ บรรลุมรรค ก็ให้ผลทันทีขณะบรรลุ ท่านเปรียบเหมือนว่า ขณะที่เราบรรลุมรรค แม้มีศิลาที่ลอยอยู่บนศีรษะของเรา มีคนเอาเชือกผูกไว้ด้วยด้าย ๓ เส้น ด้ายหรือเชือก ๓ เส้น ขาดไป ๒ เส้น เหลืออีกเส้นหนึ่ง ขณะที่มรรคจิตเกิด ผลจิตยังไม่เกิด ยังไม่ให้คุณ เชือกเส้นนั้นยังไม่ขาด ศิลาก้อนใหญ่ ด้วยอำนาจธรรมคุณ คือ ด้วยอำนาจมรรคหรือโลกุตมมรรค แต่ว่าเมื่อมรรคเกิดแล้วผลก็เกิดขึ้นให้ผลในระหว่างนี้ เรียกว่าไม่มีระหว่างกัน และตอนหลังเชือกจะขาดหรือไม่ขาดเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะศิลาใหญ่เท่าเรือนยอด ท่านอุปมาไว้ว่า ผูกไว้บนศีรษะ แม้เชือกขาดไปแล้ว ๒ เกลียว เหลืออีกเกลียวเดียว ผลจิตยังไม่เกิด ศิลา ก็ยังไม่ตกลง ต้องให้ผลจิตเกิดเสียก่อน มรรคเกิด ผลเกิดติดต่อกันไปอย่างนี้

แต่ที่ถามว่า ล่วงมา ๒,๕๐๐ ปี คงจะมุ่งว่า มุ่งอย่างไรครับก็ยังสงสัยอยู่

จารุพรรณ หมายถึงเป็นธรรมไม่ประกอบด้วยกาล คล้ายว่าไม่ล้าสมัย ไม่ว่าเป็น ๕,๐๐๐ ปี همینปี ก็พันปีก็ตาม

สมพร คือว่าตามลักษณะที่ว่านี้ ถ้าเป็นธรรมคุณจริง ๆ ก็ต้องไม่ประกอบด้วยกาลทุกยุคทุกสมัย เมื่อมรรคจิตเกิด เมื่อบรรลุอริยมรรคแล้ว ต่อจากอริยมรรคนั้นแล้ว อริยผลเกิดขึ้น เรียกว่าไม่ประกอบด้วยกาล ไม่มีเวลาอื่นคั่นเลย เรากระทำทานขณะนี้ ชาตินี้ไม่รวย ชาติหน้าเรารวย หรือชาติหน้ายังไม่ให้ผล ก็เป็น

ชาติโน้น ๆ ไซ้ใหม่ครับ แต่มรรคจิตเกิดขึ้นขณะจิตเดียว แล้วให้ผลทันทีทันใด เป็นธรรมที่น่าอัศจรรย์

ส. อาจารย์สมพรคะ โดยศัพท์ อกาลิกโก หมายความว่าอะไรคะ

สมพร แปลว่าไม่ประกอบด้วยกาล

ส. ถ้าแปลตรง ๆ ไซ้ใหม่คะ

สมพร ครับ

ส. ถ้าไม่กล่าวถึงพระธรรมคุณ กล่าวถึงธรรมส่วนอื่นได้ไหมคะ

สมพร ทั่ว ๆ ไปหรือครับ

ส. หมายความว่า อกาลิกโก ศัพท์นี้ จะใช้ในที่อื่น ๆ ด้วย ไม่ใช่แต่เฉพาะพระคุณของพระธรรม ที่เป็นธรรมรัตนะได้ไหมคะ

สมพร มีในอรรถกถา ท่านกล่าวเจาะจงไว้เลยว่า อกาลิกโกในที่นี้ใช้กับธรรมคุณเท่านั้นนะครับ

ส. เฉพาะเวลาที่กล่าวถึงคุณของพระธรรม

สมพร ใช่ครับ

ส. ที่กล่าวว่าศัพท์นี้หมายความว่าถึงคุณของพระธรรม แต่ในที่อื่น

สมพร ในที่อื่นความหมายคนละอย่างครับ

ส. ในที่อื่นความหมายคนละอย่าง แต่ว่าเฉพาะในที่นี้ หมายความว่าถึงคุณของพระธรรม

สมพร เฉพาะ ๖ ข้อนี้

ส. พระธรรมรัตนะ แต่ถ้าอยู่ในที่ส่วนอื่น อกาลิกโก ไม่ได้หมายถึงเฉพาะธรรมรัตนะ

สมพร ไม่ได้หมายถึงเฉพาะ พระธรรมคุณ ๖ อย่าง ก็มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง หลายอย่างครับ แล้วแต่จะตีความหมายไป

ความหมายของ ปัจจัยตั้ง

จารุพรรณ ปัจจัยตั้ง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ หมายความว่าอะไรคะ

สมพร ปัจจัยตั้ง ก็รู้เฉพาะตน ปัจจัยตั้ง ก็ปติ อัตต นั่นเอง เอาอิ เป็น ยะ เอา ตจย เป็น ปัจจ + อัตต เป็น ปัจจัตต เฉพาะตน เวทิตัพโพ ก็รู้ วิญญูหิ อันวิญญูชน หมายถึง ผู้รู้พึงรู้ได้เฉพาะตน

อันนี้ข้อความก็จำกัดแล้ว ผู้ปฏิบัติพึงรู้ คนอื่นรู้ไม่ได้ เหมือนเรารับประทานอาหาร เรา รู้จริง ๆ คนอื่นก็รู้ นึก ๆ เอาว่า อ้อ มันคงเป็นรสเปรี้ยว รสหวาน รสมัน รสเค็ม แต่ไม่รู้จริง ๆ เหมือนผู้รับประทานอาหาร คงเป็นอย่างนั้นะครับ

เข้าใจคือเดี๋ยวนี้

มธุรส อาจารย์คะ ถึงแม้ว่าเราจะศึกษา แล้วเราก็มีความเข้าใจว่า เป็นสภาพธรรม แต่ถ้าผัสสะไม่เกิด เราก็ไม่รู้อยู่ดี

สุ. แน่นนอน เพราะฉะนั้นเราจึงรู้ว่า สติไม่เกิด นี่คือปัญญา ไม่ใช่ไปหลงเข้าใจว่าสมาธิเป็นสติ หรือทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่สติ ก็ไปคิดว่าเป็นสติ หรือทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ปัญญา ก็ไปคิดว่าเป็นปัญญา แต่เป็นความรู้ถูกต้อง ถ้าสติไม่เกิด ก็คือ สติไม่เกิด ถ้าสติเกิดขณะนั้น ก็รู้ว่าขณะนั้นสติเกิด ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เราจะทำ

สงบ ผมเข้าใจเอาเองว่า การที่เราฟังมาก ๆ ฟังไปจนมีความรู้ความเข้าใจ มีอะไรก็รู้เท่าทัน คือ มีความเข้าใจจริง ๆ ว่าสิ่งนั้นเกิด สิ่งนี้ดับ อะไร ๆ นี่ นั่นก็คือวิธีการปฏิบัติ ใช่ไหมครับ

สุ. ไม่ใช่ค่ะ ต้องเป็นความเข้าใจเดี๋ยวนี้ ที่กำลังเห็น

สงบ ต้องทันทีเลย

สุ. เดี่ยวนี้ค่ะ เพราะเหตุว่าเมื่อวานนี้หมดไปแล้ว พรุ่งนี้ก็ยังมาไม่ถึง แล้วขณะนี้กำลังเห็น เครื่องพิสูจน์ปัญญาของการฟังก็คือว่า สามารถที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพเห็นเดี๋ยวนี้ ค่อย ๆ เข้าใจขึ้นหรือเปล่า หรือว่ายังงง ๆ อยู่ในเรื่องลักษณะ

ของธาตุรู้ สภาพรู้ ก็ไม่เป็นไร ฟังต่ออีก จนกว่าจะมีปัจจัยที่จะทำให้ระลึกได้จริง ๆ ที่กำลังเห็น แล้วความรู้จะเกิดขึ้น ทีละน้อยมากทีเดียว ไม่สามารถที่จะละอวิชชาได้ทันที ก็ประจักษ์แจ้งได้จริง ๆ ว่า สภาพรู้ คือ ขณะนี้ อย่างนี้ แต่ว่าไม่เคยรู้มาก่อน

เพราะฉะนั้นก็ฟังบ่อย ๆ ค่อย ๆ พิจารณาไปเรื่อย ๆ ค่อย ๆ คุ่น ค่อย ๆ ชื่นกับลักษณะสภาพธรรมซึ่งเห็นอยู่ตลอดเวลาในขณะนี้ แต่ว่าไม่ใช่ไปบังคับสติให้ระลึกให้เห็น และก็ให้รู้ที่เห็น

สงบ นั่นคือการเจริญสติปัฏฐานใช่ไหมครับ

ส. ความรู้จะ ข้อสำคัญที่สุด จุดประสงค์ของสติปัฏฐานคืออะไร รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จึงชื่อว่า “สติปัฏฐาน”

ถ้าไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ชื่อว่า “คิดเรื่องสติปัฏฐาน” แต่ว่ายังไม่เข้าใจลักษณะสภาพธรรม

เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเข้าใจ ไม่ต้องพูดถึงสติ เพราะเหตุว่า สติย่อมเกิด

อยาก ๑

อดิศักดิ์ ในขณะที่จิตเรากำลังรับอารมณ์ เมื่อเรารับอารมณ์ สังขารขันธ์ก็กำลังปรุงแต่ง ทีนี้จะปรุงแต่งไปในทางไหน ถ้าเราศึกษาธรรมแล้ว สังขารขันธ์สามารถปรุงแต่งให้สติและปัญญาระลึกรู้ในสภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็จะเป็นประโยชน์

ทีนี้สังขารขันธ์ของพวกเรา ก็ยังไม่ปรุงแต่งกันเท่าไร หรือทำอะไรสังขารขันธ์จึงจะปรุงแต่งให้มีสติ อย่างที่พูดกันบ่อย ๆ คือ ให้มีสติมาก ๆ ก็เลยอยากจะถามท่านอาจารย์สุจินต์ ช่วยอธิบายว่า ทำอย่างไรสังขารขันธ์จึงจะปรุงแต่งให้สติเกิดมาก ๆ ครับ

ส. สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ ความอยาก แทนที่จะเข้าใจ เพราะฉะนั้นมันคิดถึงว่า แทนที่เราจะคิดถึงสติ ความอยาก ควรจะให้ทราบว่า สภาพธรรมที่เป็นสมุทัย หรือว่าเป็นเหตุของสังสารวัฏ ซึ่งรู้ยากจริง ๆ เห็นยาก แล้วก็ละยาก คือ โลภะ

เพราะเหตุว่า โลกะ ความอยาก หรือความต้องการ จะต้องการแม้ในธรรมที่เป็นฝ่ายดี หรือที่เป็นกุศล

เพราะฉะนั้น เวลาที่ท่านผู้ฟังต้องการรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะในชีวิตประจำวัน ก็แทบจะไม่ว่าเลยว่าเป็นโลกะ เป็นความต้องการ และเวลาที่รู้เรื่องของกุศลจิต ก็เปลี่ยนจากความต้องการรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มาเป็นความต้องการกุศล ชอบกุศล อยากได้กุศล ทำอย่างไรถึงจะมีกุศลมาก ๆ อันนี้ก็จะไม่พ้นจากมิจฉาปฏิบัติ เพราะเหตุว่ายังเป็นไปในสังสารวัฏ

เพราะฉะนั้น ควรอย่างยิ่งที่จะเข้าใจธรรมแทนที่ “อยาก” แทนที่อยากจะมีปัญญา หรือว่าอยากจะมีสติ หรือว่าอยากจะมีกุศล ก็ควรจะเป็นเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรม

ขณะที่กำลังเข้าใจ เป็นสังขารขันธ์ และก็เป็นสติปัญญาน ทำให้สามารถที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แยกความอยากซึ่งเป็นอกุศล ออกจากธรรมฝ่ายกุศลได้

เรื่องความอยากนี้ ก็เคยมีผู้ที่โทรศัพท์ไปถามว่า เวลาที่อยากทำกุศล ทำไม่ถึงเป็นอกุศล ขณะที่อยากทำกุศล ทำไมอยากนั้นจึงเป็นอกุศล ในเมื่อเขาต้องการกุศล เป็นไปในกุศล

สภาพของจิตเกิดดับเร็วมาก ถ้าไม่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัญญาน จะไม่เห็นความต่างกัน ขณะที่กำลังอยากกับขณะที่ทำกุศล ไม่เหมือนกัน กำลังอยาก กำลังต้องการ อย่างบางคนก็บอกว่า อยากบวช ขณะนั้นแสดงว่า ไม่ได้บวช แต่ว่าอยากบวช ขณะนั้นเป็นคฤหัสถ์ก็อยากบวช ขณะที่กำลังอยาก จิตใจเป็นอย่างไร ต้องไม่สงบ ต้องมีความลำบากใจ เพราะว่าไม่ได้สิ่งที่ต้องการ เพราะอยากจะบวช แต่ไม่ได้บวช หรือว่าบางคนก็บอกว่า อยากจะใส่บาตร ก็แสดงว่าขณะนั้นไม่ได้ใส่บาตร และขณะนั้นก็ต้องเป็นความไม่สบายใจ ที่อยากจะทำ แล้วไม่ได้ทำ

เพราะฉะนั้น ขณะนั้นไม่เป็นความสงบ แล้วก็ไม่เป็นความเบาสบายด้วย ขอให้เปรียบเทียบว่า ถ้าท่านตั้งใจจะใส่บาตร ตั้งใจ ไม่เหมือนอยากใส่ ตั้งใจเป็นเจตนาเป็นกุศลเจตนา พຼ່ງนี้ท่านจะใส่บาตร ท่านตั้งใจแล้วว่า พຼ່ງนี้จะใส่บาตร จิตใจของ

ท่านจะผ่องใส ปิติ ดีใจ โสมนัส ที่มีโอกาสจะได้ใส่บาตร หรือว่าพรุ่งนี้จะได้ทำกุศลอะไรก็ตามแต่ ซึ่งเป็นความตั้งใจที่เกิดขึ้นแล้ว

เพราะฉะนั้นสภาพของจิตต่างกับขณะที่อยาก ไม่ว่าจะอยากจะได้ใส่บาตร หรือว่า อยากจะบวช หรืออะไรก็ตามแต่

นี่แสดงให้เห็นการเกิดดับสับต่อของจิตอย่างรวดเร็วมาก เพราะฉะนั้นขณะที่ศึกษาพระธรรม ไม่ควรที่จะคิดถึงเรื่องความอยากเลย แม้แต่อยากจะได้เข้าใจธรรม หรือว่าอยากจะมีสติ แต่ควรพิจารณาว่า ขณะนี้ที่กำลังฟัง เข้าใจ กำลังค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมขึ้น ขณะที่เข้าใจนั้น เป็นกุศล

เรื่องของสติปัญญาก็เหมือนกัน ไม่ใช่เรื่องที่ว่า พอได้ยินสติปัญญารู้แล้ว อยากให้สติปัญญาก่อเกิดมาก ๆ แต่ขณะนี้ กำลังเห็น หูกำลังได้ยิน คตินึกกำลังเป็นไป เย็น ร้อน อ่อน แข็ง กำลังปรากฏ ไม่ต้องอยากอะไรเลย

ถ้าเป็นกุศลจิต ก็คือว่า ขณะนั้นกำลังเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เช่น ทางตาที่กำลังเห็น อาทิที่ยกก่อนก็ฟังแล้วว่า เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา และถ้าใครที่ยังไม่เข้าใจลักษณะของธาตุรู้ ก็ควรที่จะเปรียบเทียบกับรูปง่าย ๆ เช่น โต๊ะไม่เห็น เพราะฉะนั้นเห็นต้องเป็นสภาพธรรม เพราะเหตุว่าเป็นของจริง มีจริง ๆ ขณะนี้กำลังเห็น เพราะฉะนั้นก็เป็นเพียงธาตุรู้ ลักษณะรู้ หรือสภาพรู้ ชนิดหนึ่ง ซึ่งวันหนึ่ง ๆ ไม่เคยสังเกต ไม่เคยระลึกได้ ไม่เคยพิจารณา

เพราะฉะนั้น ขณะที่ฟัง การฟังทำให้ค่อย ๆ เริ่มเข้าใจ ค่อย ๆ เริ่มที่จะรู้ว่า ขณะที่เห็นเป็นสภาพรู้ อย่างหนึ่ง

เรื่องอยากนี้ก็ตัดออกไป และให้เป็นความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม ไม่ว่าจะขึ้นฟังเรื่องของสภาพธรรม หรือตัวจริง ๆ ของธรรมที่กำลังเห็น แล้วขณะนี้ก็กำลังค่อย ๆ รู้ขึ้นว่า ที่กำลังเห็นนี้เป็นสภาพรู้ หรือที่กำลังกระทบเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตามปกติ ก็ให้ค่อย ๆ รู้ขึ้นว่า ขณะนี้เป็นสภาพรู้โดยไม่ต้องอยาก กำลังเข้าใจนั้นแหละจะทำให้ไม่คิดอยาก เพราะเหตุว่า กำลังค่อย ๆ เข้าใจ

สงบ ท่านอาจารย์ครับ ถ้าไม่มีความอยากอะไรเลย มันก็ไม่มีสิ่งมากระตุ้น เราก็ไม่อย่าทำกุศล ไม่อย่าทำอะไร มันก็อย่างไรอยู่

ส. ไม่เหมือนกัน คือ ความตั้งใจที่จะทำกุศลกับความอยากต่างกันมาก ถ้าอยาก เพียงแต่คิด แล้วไม่ได้ทำ เพราะฉะนั้น ก็ไม่สงบ กำลังอยากต้องไม่สงบแน่ ๆ แต่ขณะที่กำลังตั้งใจ อย่างเมื่อได้ทราบเรื่องของบารมี ๑๐ แล้วก็พิจารณาดูว่า ยังขาดบารมีอะไรบ้าง แล้วก็มีความคิดว่า บารมีนี้ควรจะบำเพ็ญให้มากขึ้น เช่น ความอดทน หรือความตั้งใจมั่น ขณะที่ตั้งใจที่จะมีบารมี ไม่ใช่อยาก แต่ว่าเป็นเจตนาที่ตั้งใจ เพราะฉะนั้นเป็นกุศลเจตนา

สงบ ถ้ายังนั้นก็คงจะเป็นว่า เรามีความตั้งใจอยากจะทำกุศล

ส. ทำไมต้องใช้คำว่า อยาก ด้วย ก็ตั้งใจทำ

สงบ เจตนาที่จะทำกุศล

ส. ขณะที่ตั้งใจ หมายความว่า ต้องตั้งใจจริง ๆ ไม่ใช่เหมือนกับอยากอยากกับตั้งใจ ไม่เหมือนกัน

สงบ อยากกับตั้งใจไม่เหมือนกันนะครับ

ส. ค่ะ ไม่ทราบท่านผู้ฟังพอที่จะแสดงข้อคิดเห็นอย่างไร ในเรื่องของความอยากกับตั้งใจ เพราะเหตุว่าลองเปรียบเทียบ พຼ່ງนี้ท่านจะใส่บาตร ต้องอยากไหม ในเมื่อเราตั้งใจแล้ว ตั้งใจแล้ว ยังจะต้องอยากอะไรอีก เป็นแต่เพียงว่า เมื่อตั้งใจแล้ว ก็ลงมือทำทุกอย่างที่เกี่ยวกับการกุศลอันนั้น

แต่ถ้าอยาก หมายความว่า ยังรออยู่ ยังไม่มีวันกำหนดเรื่องของกุศลจริง ๆ ที่จะทำ อย่างท่านที่คิดอยากจะทำศาลา หรือสร้างโบสถ์ ท่านยังไม่ได้ทำ ท่านอยาก หรืออยากทอดกฐิน ก็ยังอยาก ยังไม่ได้คิด แต่พอตั้งใจจะทำแล้ว ไม่เหมือนกัน

กาญจนา อาจารย์คะ ยังไม่สำเร็จก็เป็นกุศลหรือคะ

ส. แล้วแต่ขณะจิต ซึ่งเกิดดับเร็ว

อดิศักดิ์ คำว่า “อยาก” เป็นพยัญชนะที่ใส่เข้าไปเท่านั้น แต่ถ้าอยากจริง ๆ ถ้ามีความหมายว่า อยากจริง ๆ ขณะนั้นจะต้องอยากใส่บาตร เพื่ออยากจะถูกหอยถูลอตเตอรี หรืออยากใส่บาตรเพื่อจะได้บุญ อยากใส่บาตรเพื่อจะเกิดชาติหน้าได้ร่ำรวย นี่เพิ่มความอยากเข้าไปเรื่อย อย่างเช่น ทั่ว ๆ ไป เวลาไปไหว้พระ หรือไป

ทำบุญอะไร ๆ ก็อยากจะร่ำรวย อยากจะเจริญก้าวหน้าทางหน้าที่การงาน ยศถาบรรดาศักดิ์ อันนี้ถึงจะเป็นอยากจริง ๆ

อย่างที่ท่านอาจารย์ว่า คงจะเป็นฉันทะมากกว่า

ส. ธรรมเป็นเรื่องตรง เพราะฉะนั้นไม่มีอนุโลม ดิฉันมีความคิดว่า ไม่ใช่เราศึกษาพระธรรมแล้วเราก็จะปฏิบัติตามนั้น แต่หมายความว่า ธรรมะเป็นไปแล้วอย่างนั้น แต่เวลาศึกษาพระธรรมทำให้เราเข้าใจขึ้นว่า ขณะไหนเป็นกุศล และขณะไหนเป็นอกุศล ซึ่งก่อนจะศึกษาพระธรรม สภาพธรรมก็ต้องเป็นความจริงไปอย่างนั้น เราต้องสังเกตพิจารณาจิตใจ เพราะธรรมะที่เป็นอกุศล ไม่ทำให้สงบสบาย

ขณะที่อยาก สังเกตสภาพของจิตใจได้ว่า สงบหรือเปล่า สงบหรือเปล่า กังวลหรือว่าต้องการหรือเปล่า ถ้าขณะนั้นไม่สงบ ก็ต้องเป็นอกุศลแน่นอน แต่ขณะที่เราตั้งใจจะทำ ขณะนั้นเป็นกุศลเจตนาแน่นอน และก็ไม่ได้ทำให้เรารู้สึกกระวนกระวายด้วย เพราะเหตุว่า มีความคิดที่จะทำกุศล

อยาก ๒

สงบ ไม่ทราบที่ท่านอาจารย์สมพรมีอะไรเพิ่มเติมหรือเปล่าครับ

สมพร เรื่องความอยาก เป็นเรื่องวิจิตรพิสดาร ผมจะกล่าวลำดับนิดหนึ่ง ความอยากในอารมณ์ทั้ง ๖ ความอยากในรูป ความอยากในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในธรรม ในธรรมท่านเรียกว่า ธรรมตัณหา ยินดีในธรรม ยินดีอย่างไรจึงเรียกว่า ยินดีในธรรม จึงเป็นตัณหา ยินดีอย่างไร ไม่เป็นตัณหา นี่เป็นปัญหาเหมือนกัน

เช่น เราเห็นคนเขาถูกลอตเตอรี่ แล้วเขาบอกว่าเขาทำบุญอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว ก็ถูกลอตเตอรี่ เราก็มีความอยากถูกลอตเตอรี่เหมือนกัน เราก็ทำบุญ อย่างนี้ก็เป็นตัณหาแน่นอน ทำบุญด้วยความอยาก แต่ว่าคนละขณะ ขณะที่ให้ ขณะที่อยาก คนละขณะ แต่โดยมากเป็นไปโดยอำนาจของตัณหาทั้งสิ้นเลย เรียกว่า “ธรรมตัณหา”

ธรรม ก็คือ ธรรม ยินดีในธรรม ในเรื่องในราว เช่น ในการรักษาศีล ในการให้ทาน หรือในการอื่น ๆ อีกหลาย ๆ อย่าง แต่บางคนทำบุญไม่เกี่ยวกับตัณหา เราจะเห็นได้ เช่น เราเห็นเด็กเล็ก ๆ แล้วเราก็มืดตาสงสาร เราก็มให้ทาน จะเห็นได้ว่า การให้ทาน การทำบุญของเราอย่างนี้ ไม่เกี่ยวกับตัณหาเลย เป็นการพอใจในการให้ทาน อย่างนี้เป็นฉันทะ แยกออกจากกันได้เด็ดขาดเลยว่า ตัณหากับฉันทะนั้นต่างกัน แต่ใกล้เคียงกัน ใกล้กันเหลือเกิน ตัณหากับฉันทะ ผมก็มีความเห็นแค่นี้ครับ

สงบ โดยสรุปของท่านอาจารย์สมพรก็คือว่า ถ้าเป็นฉันทะ คือ พอใจที่จะให้ทานด้วยเจตนาที่เป็นกุศล โดยไม่มีอกุศลอะไรที่เป็นเบื้องหลัง ตัณหา คือ ความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่จะได้สิ่งตอบแทนมา ผมคิดอย่างนี้ ไม่ทราบที่ท่านอาจารย์สุจินต์จะมีอะไรเพิ่มเติมไหมครับ

สุ. แสดงให้เห็นว่า ความละเอียดของธรรมลึกซึ้งเกินกว่าที่เราจะเข้าใจได้ ถองแท้ เพราะเหตุว่า แม้แต่เรื่องของความอยาก ที่เป็นเพียงเรื่อง ก็ยังเข้าใจยาก และถ้าเป็นตัวจริง ๆ ขณะนี้ ซึ่งสภาพธรรมที่เป็นกุศลและอกุศลเกิดสลับกันได้ การที่จะรู้จริง ๆ จนประจักษ์แจ้ง ต้องยากกว่า

เรื่องความอยาก เช่น ขอฟุดเรื่องเวลาที่ตั้งใจแล้วว่าจะทำบุญ ก็ยังเกิดความคิดว่า สำหรับผู้ที่จะทำอาหาร ก็คิดว่าจะทำอะไรบ้าง นี่แสดงให้เห็นว่า ขณะนั้นจิตต้องละเอียดที่จะรู้ว่า กำลังคิดด้วยกุศลจิต หรือว่ามีอกุศลจิตแทรก เพราะว่าอยาก อย่างนั้น อยากอย่างนี้ หรือว่าจะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้

เพียงความคิดก็ยังสลับกันไปสลับกันมา ระหว่างกุศลกับอกุศล หรือแม้แต่ขณะที่ปรุงอาหาร ปรุงอาหารเพื่อที่จะถวายพระในการกุศล ขณะนั้นก็มีทั้งกุศลจิตและอกุศลจิตสลับกัน เค็มไป ก็เป็นอกุศลเสียแล้ว เพราะฉะนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดมากที่จะรู้ได้ แม้แต่คำ เรื่องที่จะยกตัวอย่าง ก็ยังเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นปัจเจกตั้ง

การที่ปัญญาจะรู้ชัด ตรงตามสภาพธรรมจริง ๆ ต้องอาศัยสติที่ระลึก และแยกลักษณะที่เป็นนามธรรม ที่เป็นรูปธรรม ที่ไม่ใช่ตัวตนเสียก่อน แล้วถึงจะรู้ความละเอียดของสภาพธรรม ซึ่งแม้เป็นนามธรรม ก็ต่างกัน จนกว่าจะรู้จริง ๆ

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าเรื่องของความอยาก ซึ่งเราคิดว่าง่าย แต่ความจริงแล้วไม่
ง่ายเลย เพราะเหตุว่า เป็นชีวิตประจำวันซึ่งปะปน อยากในรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ก็แทบจะไม่ว่า เป็นโลภะ เป็นอกุศล และยังเป็นกุศล แล้วอยาก ก็ยิ่ง
ไม่อยากจะรู้เลยว่าเป็นอกุศล เพราะเคยเข้าใจว่า เป็นกุศลอย่างมาก ๆ แต่กลับมีความ
ละเอียดว่า แม้แต่ขณะนั้นก็ยังเป็นอกุศล

หรือข้อความที่ว่า เป็นมิจฉาปฏิบัติ เพราะเหตุว่าถ้าขณะนั้นไม่ใช่การอบรม
เจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรม ถึงแม้จะเจริญกุศลถึงขั้นอรุณาน เมื่อ
ไม่ใช่เป็นทางออกจากสังสารวัฏ ก็เป็นมิจฉาปฏิบัติ

ค่อย ๆ รู้สภาพธรรมที่กำลังมีในขณะนี้

กาญจนา เราแค่พิจารณาว่า การเห็นทางตาเป็นเพียงสภาพรู้ การได้ยินทางหู
เป็นเพียงสภาพรู้ อย่างนี้ก็เป็นเริ่มต้นในการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ใช่ไหมคะ

ส. ค่อย ๆ เข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม คือ อย่าใช้ชื่อง่าย ๆ
ว่า เห็นเป็นนาม ได้ยินเป็นนาม คิดนึกเป็นนาม อันนี้ง่ายไป

หมายความว่า ที่จะใช้คำว่า กำลังรู้ คือ เห็น หรือที่กำลังรู้ คือ ได้ยิน หรือที่
กำลังรู้ คือ คิดนึก เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ซึ่งทุกคนมีแน่ ๆ จะไม่เรียกว่าจิต จะไม่
เรียกว่าใจ จะไม่เรียกว่านามธรรม จะไม่แบ่งแยกเป็นนามขันธ์ ๔ หรืออะไรก็ได้ แต่
ขณะนี้ตัวจริงของสภาพธรรมกำลังเห็น ตัวจริงของสภาพธรรม คือ กำลังได้ยิน

เพราะฉะนั้นก็ต้องเข้าใจในลักษณะที่เป็นสภาพรู้ เพื่อที่จะได้เห็นธาตุชนิด
นี้เกิดขึ้นรู้ เพราะเหตุปัจจัย แล้วดับ จึงจะคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้

กาญจนา แต่สภาพรู้ที่พอเห็น เราบอกตัวเองว่า เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง อย่าง
นี้เรานึกคิดเอาเองใช่ไหมคะ

ส. ค่ะ

กาญจนา เริ่มต้นอย่างนี้ถูกไหมคะ

ส. ไม่มีถูก ไม่มีผิด หมายความว่า เป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ปัญญา ต้องค่อย ๆ อบรม ซึ่งก่อนนี้ไม่เคยคิดอย่างนี้ และก็ยังมึสติที่ระลึกได้เป็นคำ แต่ว่ายังไม่เข้าถึงลักษณะแท้ ๆ เพราะเหตุว่าขณะนั้นเป็นชื่อ ที่นึกเป็นคำขึ้นมา ในขณะนั้น ไม่ได้พิจารณารู้ลักษณะที่เป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้นก็ต้องรู้ว่า ขณะที่กำลังค่อย ๆ เข้าใจ ในอาการรู้ ขณะนั้นไม่ได้นึกถึงชื่อ

กาญจนา ก็ยังไม่ค่อยเข้าใจค่ะ

ส. เป็นเรื่องที่ต้องอบรม เพราะเหตุว่า จะได้ยินได้ฟังอย่างนี้ไปนาน หรือว่าชาติก่อนก็เคยได้ยินแล้วก็ได้ หรือ ๒,๐๐๐ กว่าปี ก็อาจเคยได้ยินมาแล้ว และ ยังจะได้ยินต่อไปอีก เพราะเหตุว่า ทุกคนที่กำลังเห็นอีก เกิดแสนโกฏิกัปมาแล้ว ก็เห็น แล้ว อีกแสนโกฏิกัปก็เห็นอีก

เพราะฉะนั้น ลักษณะสภาพที่เห็น ก็ยังคงเป็นเห็น ซึ่งขึ้นอยู่กับอวิชชา หรือ วิชา ถ้าเป็นอวิชชา ฟังไปก็ไม่เข้าใจในตอนแรก ๆ แต่ว่าเมื่อเริ่มเข้าใจขั้นพิจารณา ก็ จะเป็นสังขารขันธ์ที่จะปรุงแต่งให้มีการรู้ โดยใช้คำว่าค่อย ๆ รู้ขึ้น

ที่เรียกว่า “สติปัฏฐาน” หมายความว่า ค่อย ๆ รู้สิ่งที่กำลังมีในขณะนี้ โดยไม่ต้องไปทำอะไรเลย เมื่อระลึกได้ก็ค่อย ๆ รู้ขึ้น ค่อย ๆ รู้ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม นั่นคือ สติปัฏฐาน แต่โดยมากจะไปติดชื่อ เอาจำนวนมาว่าสติปัฏฐานมี ๔

เพราะฉะนั้น ก็จะเริ่มจากกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นอย่างไร เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นอย่างไร จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นอย่างไร ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นอย่างไร แต่นี่ไม่ใช่เรื่องของการติดเรื่องชื่อ แต่ว่าสภาพธรรมกำลังปรากฏก็ ค่อย ๆ รู้ขึ้น

มิจจาปฏิบัติที่เป็นกุศลก็มี

มธุรส ขอเรียนถามว่า มิจจาปฏิบัติจัดเป็นกุศลหรืออกุศล เพราะเมื่อก็ได้ยิน ท่านอาจารย์บอกว่า ผู้ที่เจริญกุศลขั้นรูปฌาน ก็ยังถือว่าเป็นมิจจาปฏิบัติ แล้วก็มี

ท่านผู้ฟังคนหนึ่งถามว่า ขณะนั้นเจตสิกเป็นอะไร ก็เป็นกุศล ก็เลยสงสัยว่า มิจฉา-
ปฏิบัติเป็นกุศลหรือเปล่าคะ

ส. เป็นกุศลที่ทำให้วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ ยังไม่ออกจากสังสารวัฏ
เพราะฉะนั้นก็ยังเป็นมิจฉาปฏิบัติ ที่จะเป็นสัมมาปฏิบัติก็คือ กุศลที่ทำให้ออกจาก
สังสารวัฏ

มธุรส ขอบพระคุณค่ะ

ส. คุณมธุรสอาจจะเคยได้รูปฌานมาแล้วในแสนโกฏิกัป ก็ยังต้อง
กลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้ ยังมีการติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ยัง
ไม่รู้ในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน

เพราะฉะนั้นยังไม่ออกจากสังสารวัฏก็ยังเป็นสัมมาปฏิบัติ ไม่ได้

ความเป็นอภิสังขารของเจตนา

ส. ทุกเรื่องของธรรม ไม่ค่อยอยากจะให้ผ่านไปโดยรวดเร็วนัก แต่ว่า
อยากจะทำให้ท่านผู้ฟังค่อยๆ สะสมความรู้ ความเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรม ซึ่ง
เป็นสิ่งที่เห็นยาก แต่ว่าค่อยๆ ฟังไป แล้วก็ค่อยๆ เข้าใจขึ้น เมื่อทราบแล้วว่า สังขาร
ในปฏิจลสมุปบาท แสดงไว้ ๓ อย่าง คือ ปุณณฺณภิสังขาร ๑ อปุณณฺณภิสังขาร ๑
อนณฺณขาสังขาร ๑ ไม่ว่าจะศึกษาธรรมเรื่องอะไรก็ตาม จะต้องรู้ว่า ได้แก่ปรมาต-
ธรรมอะไร นั่นจึงจะเป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง

ไม่ใช่ว่า ไม่มีสภาวะ พุดกันไป เลื่อนๆ ลอยๆ พอรู้ว่าปุณณฺณภิ-
สังขาร อปุณณฺณภิสังขาร อนณฺณขาสังขาร ก็ไปเข้าใจโดยซื่อ แต่จะต้องเข้าใจด้วยว่า
สำหรับสังขารในปฏิจลสมุปบาทนั้น ซึ่งเป็นการปรุงแต่งอย่างยิ่ง ที่ใช้คำว่า อภิสังขาร
ทั้งๆ ที่เจตสิก ๕๐ เป็นสังขารชั้น ๒ เป็นเจตสิกซึ่งปรุงแต่งจิต แต่ที่ปรุงแต่งอย่างยิ่ง
ได้แก่เจตนาเจตสิก

ซึ่งก็ควรที่จะพิจารณาว่า เจตนาเจตสิกเป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นลักษณะที่
จงใจ ตั้งใจ แล้วก็กระตุ้นสหนชาตธรรม คือ เจตสิกและจิตที่เกิดขึ้นร่วมกัน ให้กระทำ

กิจการงานให้สำเร็จตามกิจของตนของตน นั่นคือ ลักษณะและกิจของเจตนาเจตสิก ซึ่งยากที่จะเห็นได้ เพราะเหตุว่าเจตนาเจตสิกเป็นสัพพจิตตสาธารณเจตสิก คำว่า “สัพพจิตตสาธารณะ” หมายความว่า เจตสิกซึ่งสาธารณะเกิดกับจิตทุกประเภท

แสดงให้เห็นว่า ทุกขณะมีเจตนาเจตสิกเกิดร่วมด้วย จิตขณะหนึ่ง ๆ มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยอย่างน้อยที่สุด ๗ ประเภท แต่มีใครรู้บ้างในขณะที่กำลังเห็นว่า เจตสิกตั้ง ๗ ประเภทเกิดดับที่จักขุปสาท ทันทีที่จิตเห็นเกิดที่จักขุปสาท เห็นที่จักขุปสาท แล้วก็ดับที่จักขุปสาท เจตสิก ๗ ประเภทนั้นก็เกิดดับร่วมกับจิต ซึ่งรวมทั้งเจตนาเจตสิกด้วย

การฟังพระธรรมทำให้เข้าใจว่า แม้แต่เจตนาเจตสิกก็เป็นสภาพที่ไม่ใช่เราจะเห็นได้ แม้ว่ามีความจริง ความตั้งใจในวันหนึ่ง ๆ เพราะเหตุว่าโดยชาติซึ่งเป็นวิบาก ซึ่งเป็นผล ได้แก่ จักขุวิญญาณ จิตเห็น จิตได้ยิน เหล่านี้ แม้ว่าเจตนาเจตสิกจะเกิดด้วย ก็ไม่ปรากฏ เมื่อไม่ปรากฏจะไปรู้ ว่า ขณะนั้นมีเจตนาเจตสิกเกิดร่วมด้วย ก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้น ที่จะปรากฏพอที่จะรู้ได้ ก็คือ ความตั้งใจหรือความตั้งใจที่เป็นกุศลบ้าง ที่เป็นอกุศลบ้าง ที่เราใช้คำว่า มีเจตนาหรือเปล่า ตั้งใจหรือเปล่า จงใจหรือเปล่า นั่นก็แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมที่เป็นกุศลเจตนา หรืออกุศลเจตนา เมื่อถึงระดับขั้นนั้นแล้ว ก็สามารถที่จะปรากฏ

เวลาที่เกิดความพอใจพอใจในสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น ขณะนั้นก็ต้องมีเจตนาเจตสิก ไม่ใช่ไม่มี แต่ว่ามีอย่างอ่อน อย่างเวลาที่เอื้อมมือไปหยิบแก้วน้ำ ขณะนั้นก็ต้องมีเจตนาเกิดกับจิต ทำให้มีอาการเคลื่อนไหวไป กระทำกิจการงานต่าง ๆ

ในวันหนึ่ง ๆ ตั้งแต่ลืมตา จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ไม่ขาดเจตนา แต่ขณะใดที่เป็นอกุศลเจตนา มีกำลังที่จะทำให้เกิดทุจริตกรรม ก็เป็นอกุศลกรรม ซึ่งจะทำให้เกิดผล คือ วิบาก ตราบใดที่ยังมีอกุศลเจตนาและอกุศลเจตนา ไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตาม ก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดวิบากซึ่งเป็นผล ซึ่งทำให้สังสารวัฏไม่สิ้นสุด

โดยปัจจุสมุปบาท ทุกคนก็คงจะคุ้นหู เริ่มตั้งแต่ อวิชชาเป็นปัจจัยแก่สังขาร สังขาร คือ เจตนาเจตสิก ที่เป็นอกุศลกรรม อกุศลกรรม เป็นปัจจัยแก่วิญญาณ คือ ปฏิสนธิ

ทุกท่านที่นี้ต้องเกิด เป็นของธรรมดา ใครกลัวตาย คิดว่าจะไม่เกิดอีกนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะเหตุว่า เมื่อยังมีกรรมอยู่ ก็ยังต้องมีการเกิด กรรมก็มีมาก แต่ว่ากรรมหนึ่งกรรมใดกรรมเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้ปฏิสนธิเกิดในภพชาติต่อไป เหมือนกับในแสนโกฏีภพที่ผ่านมา

เจตนาที่เป็นกรรมที่ได้กระทำแล้ว ยังมีโอกาสที่จะให้ผล ถ้ากรรมนั้นยังไม่ได้ให้ผลหมดสิ้น เพราะฉะนั้น ก็ยังเป็นปัจจัยที่จะให้ผลในชาตินี้ หรือแม้จะทำให้ทุกคนที่นั่งอยู่ในที่นี้ มีปฏิสนธิจิตเกิดจากกรรมชาติหนึ่งชาติใด หรือกรรมชาติก่อนที่ได้ทำแล้ว ก็เป็นไปได้

นี่ก็แสดงให้เห็นถึงความเป็นอภิสังขารของเจตนา ซึ่งทำให้เป็นเหตุที่จะทำให้เกิดผล คือ วิบากทั้งหลาย เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจิต

เพราะต้องเป็นเรา

ส. ขอให้ทุกท่านพิจารณากรรมของท่านด้วย คือ แทนที่จะมานั่งถามกันว่า ทำไมถึงต้องเป็นเรา ต่อไปนี้ก็คงจะมีคำตอบที่ชัดเจนกว่านั้นว่า เพราะต้องเป็นเรา ไม่ใช่ว่าจะต้องเป็นคนอื่น ไม่ว่าสิ่งใด ๆ ก็ตามที่จะเกิดกับท่านในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ได้ลาม เสื่อมลาม หรือแม้แต่จะพิจารณาแต่ละชีวิตที่เกิดมา ทั้งรูปร่างหน้าตา เป็นมนุษย์ก็มีตาคล้าย ๆ กัน แต่ก็ยังต่างกันมากตามกรรมที่ได้กระทำ ถ้าเป็นพวกสัตว์เดรัจฉาน ก็จะเห็นได้ถึงความจริงของกรรมที่ทำให้สัตว์น้ำ สัตว์บกก็ต่างกัน

นั่นก็เป็นผลของอดีตกรรมที่ได้ทำแล้ว ที่ทำให้ชีวิต รูปร่างหน้าตา ความคิด ความอ่านต่างกันไป ฉะนั้น ชาตินี้ทุกท่านก็กำลังทำกรรม ที่จะทำให้ชาติหน้าจะมีรูปร่างอย่างไร จะเป็นสัตว์ประเภทไหน หรือว่าจะเป็นคน เป็นพรหม อย่างไร ก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ จนกว่าจะถึงชาติหน้า แต่ว่าในชาตินี้ก็แสดงให้เห็นว่า ไม่มีใครมีอำนาจบังคับบัญชากระแสชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ได้ ที่จะเกิดขึ้นเป็นไปทุกขณะ

แม้แต่กำลังเห็นขณะนี้ ก็เป็นวิบาก เป็นผลของกรรม การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ก็เป็นผลของกรรมทั้งสิ้น และหลังจากนั้นเป็นสิ่งที่น่าคิด คือ เมื่อเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว จิตจะเป็นกุศลหรืออกุศล นี่ก็เป็นการปรุงแต่งภพหน้าชาติหน้า

ถ้าท่านผู้ฟังฟังวิทยุเมื่อสัก ๒ - ๓ วันก่อน ก็คงจะได้ยินเรื่องประโยชน์ของการพิจารณาแม้รูปของชาติก่อน ซึ่งแต่ละท่านจำไม่ได้เลยว่า ชาติก่อนรูปร่างหน้าตาของท่านเป็นอย่างไร แต่ก็ไม่เที่ยง ถึงแม้ว่าจะเป็นรูปที่สวยงามเลอเลิศ หรือว่ารูปที่พิกลพิการ หรือว่าจะเป็นสัตว์ในนรก เป็นเปรต เป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็หมด

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ชาตินี้ก็เช่นเดียวกัน นี่คือหนทางที่จะไม่ทำให้หลงติดมั่นในรูป ซึ่งแม้ว่าจะยังไม่ดับเป็นสมุจเฉท แต่ก็ไม่ใช่ทุกข์ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตามกรรม เพราะว่าจริง ๆ แล้ว ถึงแม้ว่าเรามีตำรามากมายสักเท่าไรก็ตาม แต่จิตก็ยังคงเป็นสภาพที่ลึกลับ ทั้ง ๆ ที่อยู่ตัว และก็ฟังแล้ว ก็อยากจะรู้เสียจริง ๆ ว่า จิตซึ่งเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ไม่มีรูปร่างลักษณะอะไรทั้งสิ้น ตำราต่าง ๆ ก็มีคำยาก คำใหม่ คำที่ไม่ชินหู ทำให้ยากต่อการที่จะเข้าใจได้จริง ๆ ว่า จิตมีลักษณะอย่างไร

แม้ว่าจะกล่าวว่า จำแนกจิตโดยเป็นชาติ ๔ ได้แก่ กุศล อกุศล วิบาก กิริยา ก็ตาม แต่ว่าถ้าจะทำความเข้าใจ หรือพยายามที่จะเข้าใจว่า สิ่งต่าง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ ประมวลไว้ ก็เพื่อที่จะให้ทุกคนได้มีโอกาสเห็นว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล มีแต่เพียงจิต เจตสิก รูป ส่วนนิพพานยังไม่ต้องกล่าวถึง เพราะเหตุว่า ถ้าขณะใดที่โลกุตตรจิตไม่เกิด ขณะนั้นก็ไม่สามารถจะประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพานได้

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้เองที่มีจิต เมื่อกล่าวถึงเรื่องชาติ ก็ต้องรู้จุดประสงค์ว่า เพราะเหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงเรื่องชาติของจิต จะกล่าวว่า จิตเท่านั้นไม่พอหรือ ซึ่งความจริงไม่พอ ทุกคนมีจิต แต่ถ้าไม่รู้ความละเอียดของจิต ก็ละการยึดถือจิตว่า เป็นตัวตนไม่ได้

เพราะฉะนั้น แม้ว่าจะมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นอีกทีละเล็กทีละน้อยในเรื่องลักษณะของจิต หรือในเรื่องประเภทของจิต แต่ก็ให้ทราบจุดประสงค์ว่า เพื่อให้เห็นความไม่ใช่เรา หรือว่าไม่ใช่ตัวตน

สำหรับเรื่องชาติ แสดงให้เห็นว่า เมื่อจิตเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น เมื่อเกิดแล้วเป็นอะไร คำว่า ชาติ ภาษาไทยก็ใช้หลายคำ ทั้งชาติะ ทั้งชาติ หมายความว่าเมื่อสภาพนั้นเกิดขึ้นแล้ว เป็นอะไร

นี่คือจุดประสงค์ เพื่อที่จะเพิ่มความเข้าใจของเราให้เข้าใจชัดเจนว่า ไม่ใช่ตัวตน จะเห็นได้ว่า วันหนึ่ง ๆ ถ้าไม่อาศัยพระธรรมจะไม่ทราบเลย จิตเป็นกุศลก็ไม่ว่า จิตเป็นอกุศลก็ไม่ว่า จิตเป็นวิบากก็ไม่ว่า จิตเป็นกิริยาก็ไม่ว่า

เพราะฉะนั้น เมื่อมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้น สิ่งนั้นเกิดขึ้นแล้วเป็นอะไร จิตเกิดขึ้นเป็นอะไร จิตเกิดขึ้นเป็นกุศลประเภทหนึ่ง จิตเกิดขึ้นเป็นอกุศลประเภทหนึ่ง จิตเกิดขึ้นเป็นวิบาก คือ ไม่ใช่กุศล ไม่ใช่อกุศล แต่ว่าเป็นผลของกรรมอีกประเภทหนึ่ง

เมื่อกุศลมี เป็นเหตุทำให้เกิดกุศลวิบากซึ่งเป็นจิตประเภทหนึ่ง อกุศลมี เป็นเหตุทำให้เกิดอกุศลวิบากเป็นจิตอีกประเภทหนึ่ง นี่ก็เริ่มที่จะเข้าใจชีวิตในวันหนึ่ง ๆ เพราะเหตุว่า ผู้ใดก็ตามที่เริ่มเข้าใจเรื่องกรรมซึ่งเป็นเหตุ และเรื่องวิบากซึ่งเป็นผล ก็จะทำให้สังเกตชีวิตของตนเองได้ว่า สิ่งที่กำลังทำในขณะนี้ เป็นเหตุที่จะให้เกิดผลประเภทใดข้างหน้า ก็จะทำให้มีสติระลึกได้ ที่จะละเว้นอกุศล

จะแก้วิบากกรรมได้มั๊ย

ผู้ถาม ผมสนใจคำว่า “วิบาก” ตั้งแต่ปฏิสนธิ วิบากกำหนดไว้แล้ว ไม่ว่าทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เราพบ นี่คือนิเวศน์ ไม่ใช่วิบาก ใช่ไหมครับ

ส. ย่อ ๆ ไซ้คะ คือ ขณะที่เราเห็น ยังไม่ใช่ขณะที่รู้สึกชอบหรือชัง

ผู้ถาม ขณะที่เห็นขณะนี้ ก็คือ วิบากที่เราเคยทำมา แต่ว่าเราไม่รู้ว่า ทำมาตั้งแต่เมื่อไร ไม่สามารถที่จะรู้ได้ ทีนี้วิบากที่จะเกิดขึ้นต่อ ๆ ไปอีก เราสามารถที่จะคล้าย ๆ ทำให้อะไรมันดี คือ เช่น เราไปรู้ว่า ฟุ้งนี่เราจะตาย เราจะแก้วิบากที่มันจะ

ตายพรุ่งนี้ได้ไหม ถ้าเกิดเราทำกุศลที่หนัก ๆ เพื่อแก้วิบาก สมมุติว่ามีนางสังหรณ์ หรือว่ามีบางสิ่งบางอย่างทำให้รู้ว่า พรุ่งนี้คงจะเกิดอุบัติเหตุ หรือจะมีอะไรสักอย่างหนึ่งเราก็กเล่ไปบวชดีกว่า หรือทำนองว่าทำกุศลที่มันหนัก ๆ ไว้ ก็อาจจะแก้ได้ ในกรณีนี้สามารถจะเป็นไปได้ไหมครับ

สุ. กรรมที่ได้ทำสำเร็จแล้ว ทำสำเร็จแล้วก่อนจะตายนานนะคะ ที่จะเป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ไม่ใช่ไปทำตอนที่ตาย เพราะฉะนั้นจะแก้ตอนไหน เวลาไหน

ผู้ถาม ในอนาคตเราไม่รู้ว่า วิบากอะไรจะเกิดขึ้นได้บ้าง ที่นี้เราต้องการได้วิบากที่ดี ๆ ตลอดเวลา

สุ. เราก็ต้องทำกุศลมาก ๆ

ผู้ถาม ครับ แล้วก็ต้องทำกุศลตลอด คือ มีอาจารย์บางท่านสมมุติว่า ภูเขาลูกใหญ่ลูกหนึ่งเป็นลูกอกุศล อีกลูกหนึ่งเป็นกุศล ติดตามเราอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราพลาดคล้าย ๆ ทำอกุศล ภูเขาลูกอกุศลก็จะตามทับเราทันที ในทำนองนี้จะใช้ได้ไหมครับ หมายถึงว่า..

สุ. เป็นปัจจัยที่จะทำให้เราเกิดกุศลมาก ๆ หรือเปล่าคะ

ผู้ถาม ครับ ทำนองนั้น

สุ. อะไรก็ตามที่จะทำให้เราเกิดสติ และก็เป็นกุศลมาก ๆ ก็จะทำให้เกิดกุศลวิบากตามควรแก่เหตุ

ผู้ถาม เป็นทำนองว่า หน้าที่ของกรรม กรรมหนักก็ต้องมาก่อน

สุ. ถ้ายังไม่เป็นพระโสดาบัน ก็ยังมีปัจจัยที่จะทำให้เกิดในอบายภูมิ เพราะฉะนั้นกุศลที่ควรจะทำคือ การเจริญสติปัฏฐานเพื่อที่จะได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะไม่ทราบว่าจะเกิดมาแล้วเท่าไร แล้วจะเกิดต่อไปนานเท่าไร ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ถ้ารู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว การเกิดก็จะเหลืออีกเพียง ๗ ชาติ เสียตายไหม น้อยไป ๗ ชาติ จะไม่ได้เห็น จะไม่ได้ยินอะไร

ผู้ถาม สติปัฏฐานที่อาจารย์ว่า ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ เป็นอนัตตา ที่นี้เป็นอนัตตาแล้ว ก็เป็นวิบากอย่างหนึ่งใช่ไหมครับ เราบังคับไม่ได้ ไม่สามารถที่จะ

กำหนด เช่น เวลานี้เราจะกำหนดว่า ขณะที่ศอกเราสัมผัสเก้าอี้แข็ง เพราะเรามัวแต่จะนึกคิด หมายความว่า สมมุติบัญญัติในคำพูด เราก็ไม่รู้ ไม่มีสติพื้นฐานในการกำหนด ที่นี้การกำหนดก็ถือเป็นวิบากอย่างหนึ่งของคนที่สั่งสมมาด้วยความชำนาญ ขณะพูดก็สามารถที่จะปฏิบัติได้ คือ สามารถที่จะปฏิบัติสติพื้นฐาน

ส. ที่สติเกิดไม่ใช่วิบาก เป็นการสะสมของกุศลและอกุศล

ผู้ถาม สะสมต่อไปนะครับ

ส. วิบากเฉพาะชั่วขณะที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสเท่านั้น

ผู้ถาม ที่นี้ตั้งแต่สมัยเด็ก ๆ เราจะมีศิลปะหรือว่าความถนัดแตกต่างกัน เป็นช่วง ๆ ที่อาจารย์ว่า เป็นวาสนา วาสนาของคนเราก็ต้องมีหลาย ๆ อย่าง เช่น ถนัดชกมวย ถนัดกีฬาหลายประเภทก็มี แต่อาจจะถนัดทางอาชีพของเรา ที่เรียกว่าพรสวรรค์ หรือว่าถ้าเป็นนักกีฬาที่เด่นไปอย่างหนึ่ง สิ่งเหล่านี้ก็เป็นวาสนาที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีตชาตินับไม่ถ้วน หมายถึงว่าสะสมมาหลาย ๆ อย่าง แล้วก็เป็นวาสนาหลาย ๆ อย่างได้ไหมครับ

ส. ค่ะ ขณะที่นั่งอยู่อย่างนี้ แต่ละคนไม่เหมือนกันตามวาสนาที่สะสมมา

ตามปกติ ตามความเป็นจริงขณะนี้

ผู้ถาม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เราสัมผัสอยู่ตลอดเวลา สามารถเจริญสติ-พื้นฐานได้ตลอด ถ้ามีสติ ถ้าเกิดนึกขึ้นได้ ไม่ใช่ไม่คิด หมายถึงว่า ขณะที่เรานั่งรถเมย์กลับบ้าน ก็จะมีลม ก็ระลึกถึงว่า ความเย็นได้มาสัมผัสกับกายปสาท ถือว่าเป็นสติพื้นฐานไหมครับ

ส. ถ้ามีความเข้าใจ แม้แต่สั้น ๆ ที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เท่านั้นจะครอบคลุมหมด แล้วก็เป็นสติพื้นฐานได้ตลอด เช่น ขณะนี้กำลังเห็นเป็นธรรม ไม่ใช่เรา ได้ฟังอย่างนี้มานานหลายครั้งซ้ำ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แม้ขณะนี้ก็เป็นสภาพธรรม อวิชชาไม่สามารถจะรู้ได้ ปัญญาสามารถจะรู้ได้ แต่

ปัญญาที่จะรู้ได้ ต้องเพราะสติเกิดระลึกได้ในขณะนี้ว่า กำลังเห็น เป็นสิ่งที่เพียงปรากฏทางตา

ขณะที่มีความเพียร คือ สัมมาวายามะ มีสัมมาสติ คือ การระลึกได้ ซึ่งนั่นเป็นตัวหนังสือ แต่ในขณะที่เดี๋ยวนี้กำลังเห็น ค่อย ๆ เข้าใจ หรือว่าเริ่มจะรู้ว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ นี่คือ สติปัฏฐาน ไม่ต้องเรียกชื่อ พระผู้มีพระภาคทรงใช้ชื่อว่า สติปัฏฐานเพื่อให้รู้ว่า ขณะที่กำลังเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะวันหนึ่ง ๆ เห็น แต่ไม่เคยเข้าใจเลย ไม่เคยรู้เลยว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง หรือเสียงที่กำลังได้ยินชั่วขณะหนึ่ง ขณะเดียวในสังสารวัฏจะไม่กลับมาอีกเลย

เพราะฉะนั้น ทุกขณะที่เกิดดับ ถ้าเป็นผู้ที่สะสมบารมีมาแล้ว เป็นพระอรหันต์ทันทีที่ได้ฟัง เพราะเหตุว่า ได้ยินดับแล้ว เห็นขณะนี้ก็ดับแล้ว

แจ้ง ขณะที่รู้สึกว่ามีเหมือนกับมีสิ่งที่แจ้งปรากฏอยู่ตลอดให้เรากระทบสัมผัสความจริงสิ่งใดก็ตามที่ปรากฏ สิ่งนั้นต้องเกิดขึ้น และสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ต้องดับไป

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่เพียงแจ้ง ที่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป ไม่ใช่แต่เฉพาะแจ้ง แต่ไม่ว่าจะเป็นทางตา ดับแล้ว ทางหู ดับแล้ว ถ้าไม่มีเอือมจริง ๆ ปัญญาสามารถที่จะคมกล้า ตัดความเป็นตัวตนได้ ซึ่งขณะนี้ทุกคนก็รู้ ได้ยินก็ดับ เสียงก็ดับ แต่ปัญญาไม่ถึงขั้นที่จะละความเป็นตัวตน

เมื่อใดที่เป็นจริงอย่างนี้แล้ว ก็ละความเป็นตัวตนได้ เมื่อนั้นก็แสดงว่า ปัญญาที่เกิดจากการระลึก กำลังเริ่มจะความเข้าใจ แล้วก็ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ในสิ่งที่ปรากฏทางตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง ใจบ้าง แล้วแต่สติจะเกิดขณะใด

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ตรงกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ขึ้นอยู่กับว่า สติจะระลึกหรือกำลังจะค่อย ๆ เข้าใจขึ้นหรือยัง

ผู้ถาม ให้ระลึกว่า มีสภาพรู้กับไม่รู้เท่านั้น คือ นามรูปเท่านั้นใช่ไหมครับ

ส. ต้องมีลักษณะที่ปรากฏ อย่างทางตาที่กำลังเห็น ค่อย ๆ เข้าใจขึ้นว่า ขณะนี้ แท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ ต้องชิน ที่ละเล็กทีละน้อย กับความเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏ เพราะว่าตามความเป็นจริง คือ เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ

อย่างเช่น จักขุ ท่านบอกว่า แสดงหรือบอก เพราะเหตุว่า จักขุวิญญานสามารถที่จะเห็นสิ่งซึ่งแสดงหรือบอกอาการสัณฐานต่าง ๆ ค่อย ๆ ฟังไป ค่อย ๆ พิจารณาไป และรู้ว่า ทางตาขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งเกิดมาก็ยังไม่เคยที่จะรู้ว่าเป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเพียงปรากฏ เมื่อมีจักขุปสาทจึงเห็น

เพราะฉะนั้นก็ฟังแล้วฟังอีก จนกว่าสติจะเกิดขึ้น และขณะที่กำลังค่อย ๆ เข้าใจ นั่น คือ สติปัฏฐาน พร้อมด้วยสัมมาสติ สัมมาวายามะ สัมมาสมาธิ สัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นมรรคองคอื่น ๆ

ผู้ถาม จากในสภาวะธรรมที่เป็นธรรมชาติ ตามเหตุตามปัจจัยที่ปรากฏ

ส. ตามปกติ ตามความเป็นจริงขณะนี้ พอค่อย ๆ เข้าใจ นั่นคือ สติเกิดแล้ว